

ДОКУМЕНТИ
АРХИВИ
СПОМЕНИ
ИЗ СЛЕДВАНЕ

А. В. ГАНИН

БЪЛГАРИНЪТ ЗАЩИТИЛ РУСИЯ

СЪДБАТА НА ЙОРДАН ПЕХЛИВАНОВ

Институт по славянознание – Руска академия на науките
Представителство на „Россотрудничество“ в България

А. В. Ганин

БЪЛГАРИНЪТ ЗАЩИТИЛ РУСИЯ

Съдбата на Йордан Пехливанов

София

2014

Научен редактор:

Р.П. Гришина,

доктор на историческите науки, водещ научен сътрудник,
Институт по славянознание, Руска академия на науките

Рецензенти:

Я.В. Вишняков,

кандидат на историческите науки, доцент МГИМО (У)

В.Б. Каширин,

кандидат на историческите науки, старши научен сътрудник,
Институт по славянознание, Руска академия на науките

*Монографията е препоръчана за печат
от Научния съвет на Института по славянознание,
Руска академия на науките.*

*Изследването е осъществено с подкрепата на
Руския хуманитарен научен фонд
в рамките на проект N: 14-31-01258a2
„Руският офицерски корпус през епохата на прелома (1914 – 1922 г.)“.*

© А.В. Ганин, 2014

ISBN 978-954-90703-5-4

СЪДЪРЖАНИЕ

Мария Арсениева Моят обикновен герой – Йордан Пехливанов	5
Увод	7
Глава 1. От България в Русия	10
Глава 2. Неупълномощеният командващ	35
Глава 3. Делото на неговия живот	45
Глава 4. От Русия в България	79
Заклучение	94
Приложения	97

МОЯТ ОБИКНОВЕН ГЕРОЙ – ЙОРДАН ПЕХЛИВАНОВ

Когато високият, все още запазил изправената си осанка бивш военен държеше ръката на малкото момиченце, което бях аз преди 60 години, можехме ли да погледнем в днешния ден? Да прозрем бъдещето, в което книгата за моя дядо Йордан Пехливанов, която сега отгръщате, е действителност?

Когато той ме учеше да пиша първите буквички, можех ли да надзърна и в миналото? В него, скромният, побелял и вече пенсиониран инженер, бе боец на първите фронтови линии. Той водеше решаващи сражения през Първата световна война в Русия и през Балканската война в България.

А аз, родена след всички войни и революции, нима можех да зная, какво е това война и колко страшна е тя за човечеството?

Можех ли да зная, че един герой от тези унищожителни войни ми е купил малкото бяло чинче, за да мога по-лесно да се уча и пиша писма на мама в София?

Как можех да допусна, че човекът, който ми четеше детската книжка за Сидер войвода и чер арапин, е повече от войвода? Че е бил боец срещу най-страшния „черен арапин“ – завоевателите на чужди територии?

Само с детските си сетива чувствах, че този строен побелял мъж, подпрян на бастунчето си, е възел от любов, нежност и страст. Той го е водил през бурни времена и жестоки епохи, войни и държави, за да заседне тук – в заспалотото провинциално селище Сухиндол.

Да, съдбата ме бе срещнала с истински герой.

Нещо повече – беше го направила мой предтеча.

И днес, разлиствайки заедно с вас книгата на Андрей Ганин, си мисля: а какво го прави герой в нашите очи?

Какво изобщо знаем или разбираме под героизъм ?

Ако приемем, че той е нравствен избор и дълг, защо героите са толкова редки като падащи звезди в небето? Нима те не са хора като нас ? Защо не всеки е благословен да бъде герой?

Това е ценност, която хората рядко притежават. Не всеки има самоотвержеността и силата, не всеки носи в себе си пламъка на храбростта. Но Йордан Пехливанов ги е притежавал. Той е воювал на предните фронтове на царска Русия, после на други в Съветска Русия, а и в България. Наградите му за храброст, сред които и два Георгиевски кръста, само в малка степен отразяват неговата саможертва.

Може би времето, епохата създава героите? Или героизмът идва от гените, кръвта?

- Вероятно и едното, и другото.

Йордан Пехливанов е живял в най-бурните времена на 19-ти и 20-ти век. Бил е в центъра на войни и революции, смени на епохи и власти. Но от друга страна не всеки е потомък на гарибалдиец, какъвто е родният му чичо – героят, с когото Сливен се гордее – художникът Димитър Добрович .

Сега, когато Пехливанов отдавна го няма, гледам с други очи на неговия живот. И разбирам защо майка ми – неговата дъщеря Кира Пехливанова събираше документите му толкова години, издирваше следите на живота му в различни руски архиви, между които и тези на Псков, където е ръководел битките на фронта, записваше спомените на негови съвременници и очевидци на онези размирни времена. А колко трудни бяха изследвания от този тип тогава...

За съжаление, тя не успя да завърши делото по събиране на материалите и издаването им. А жалко, защото освен всичко друго Пехливанов е и един от първите в Русия изследователи на Балканската война.

Но днес, благодарение на изключително способния и талантлив руски военен историк Андрей Ганин, ние, потомците на Йордан Пехливанов, както и всички тези, на които съдбата на Русия и миналото на България са скъпи, имаме редкия шанс да се докоснем до неговия живот.

И може би да вземем пример от него – скромен, а всъщност изключителен човек.

И да не униваме, мислейки си за човечеството.

Защото докато хора като Пехливанов ни водят в битките против неправдата и злото, където и да са те, човечеството и човечността, надеждата и вярата няма да загинат.

Защото Йордан Пехливанов не е само страница от историята на моето семейство. Той е единение на различни векове и епохи, резултат на които сме самите ние. Той е и единение на преплитащи се и допълващи се светове – Русия и България. Той е мост, жива връзка между тях.

И ние сме длъжни да я съхраним.

Мария Арсениева

УВОД

Няма дума,
която да е по-съизмерима
с българския войнски дух
от думата „напред!“

Й. Пехливанов¹

По време на Гражданската война в Русия особена роля изиграват офицерите от Генералния щаб (ГЩ), които представляват основата на командния състав на всяка от воюващите страни. Пътят на тези хора през „смутните“ години на Русия понякога е толкова невероятен, толкова неочакван². Както е известно, през 19-ти век Русия се проявява като защитник на българите от османското иго, обаче малцина знаят, че един от синовете на България фактически оглавява отбраната на Русия от германските нашественици в много критичен за страната период. В този очерк ще стане дума за съдбата на един българин по произход, който постъпва на руска военна служба и дава своя забележителен принос в събитията от периода на две войни – Първата световна и руската Гражданска война, за съдбата на полковника от ГЩ Йордан (Юрдан, Иордан) Юриевич (Георгиевич) Пехливанов³.

Вниманието на изследователите от Русия⁴ и България⁵ не се спира особено често върху живота и дейността на този необикновен офицер, което е напълно обяснимо. Основните заслуги на Пехливанов са свързани именно с руската военна служба и точно затова тази страна от дейността му не е била интересна за много от българските изследователи. На свой ред, руските автори не са се интересували от Пехливанов през съветско време по тази причина, че той е бил царски офицер и изменник на съветската власт. Данните за това, че той успява да служи не само при червените, но и при белите или не са били известни или са били старателно прикривани. Пехливанов не привлича и съвременните руски изследователи, тъй като той е един от създателите на Червената армия, един от нейните първи военни специалисти, а проучването на тази тема не е много популярно в нова Русия. В крайна сметка името му (често изписано с грешки в руските текстове, като една от най-разпространените е размяната на собственото и бащиното име) фигурира (най-вече с еднообразни факти), предимно в съветски (и някои постсъветски)⁶ обобщаващи трудове, посветени на отбраната на Петроград, раждането на Червената армия или българо-съветската дружба⁷.

В съветската литература Пехливанов се споменава като интернационалист, какъвто в действителност той не е, понеже постъпва на руска служба още преди Първата световна война и се заклева във вяроност на Русия. Според мнението на известния руски военен историк А.Г. Кавтарадзе, Пехливанов сътрудничи на съветската власт до края на 1920 г.⁸, което не съответства на действителността. Споменавайки, че Пехливанов не фигурира в списъците на „лица от Генералния щаб“, направени през 1919 – 1920 г., Кавтарадзе не обяснява този факт, докато причината за това е, че тогава Пехливанов вече не служи в Червената армия и се намира извън пределите на Съветска Русия.

Практиката да се изключват от конюктурни съображения изключително важни сюжети от миналото продължава да демонстрира своята порочност. В резултат на това, че приносът на Пехливанов за създаването на Червената армия е бил игнориран, някои ключови моменти от началния период на съветското военно строителство и до ден днешен остават недостатъчно проучени, може да се каже дори изопачени. През последните две десетилетия ни залива истински поток от антиболшевишки публикации и това е свързано със стремежа на редица автори да принизят значението на Деня на защитника на Отечеството – 23 февруари (в миналото – ден на Съветската армия и Военноморския флот), да покажат несъстоятелността на историческата канава от събития около 23 февруари 1918 г. и дори изобщо да премахнат от съвременния календар⁹ тази празнична дата. Авторите на подобен род „разобличаващи“ публикации не са особено обезпокоени от точността на предоставяните от тях данни, в резултат на което те допускат многобройни грешки в имената на исторически личности, в датите и фактите.

Събитията от отбраната на Петроград през февруари – март 1918 г. са най-тясно свързани с дейността на Пехливанов. Запознаването с архивните документи, отразяващи дейността му през този период, доказва несъстоятелността на опитите за пренаписване на историята и подчертава огромното фактическо и морално значение на тези събития за съдбите на Съветска Русия и зараждащата се Червена армия. Изглежда, че единственият автор, който сериозно изследва февруарско-мартенските събития от 1918 г. край Псков, е съветският историк П.А. Николаев. Точно той още по съветско време изучава биографията на Пехливанов в най-големи подробности, макар че допуска някои грешки и неточности. Днес запознаването с документите по тази тема не само, че дава възможност за съвременна неидеологизирана интерпретация на събитията, свързани с

отбраната на Петроград, но и разкрива ред неизвестни досега фактически данни.

Пехливанов е един от тези офицери от старата армия, които се намират при изворите, свързани с изграждането на новата Червена армия. Чрез призмата на неговата биография могат да бъдат проследени основните трудности на началния етап от съществуването на съветските въоръжени сили, процесът на разпад на старата армия, зараждане и развитие на червената гвардия и червената армия, процесът на преход от хаоса на партизанския период към редовни формирования. Изпод перото на Пехливанов излизат интересни проекти за организиране на Въоръжените сили на Съветска Русия. Не по-малък интерес представлява историята на неговото бягство от Съветска Русия и причините за това. Досега всички тези сюжети не са привличали вниманието на изследователите.

Запазените документи относно служебния и жизнен път на главното действащо лице на този очерк имат фрагментарен характер. Неговата дореволюционна служба намира отражение в документите от РГВИА (Руски държавен военноисторически архив). В РГВА (Руски държавен военен архив) се пази дори личен фонд на Пехливанов (Ф. 37562). Отделни документи за живота на Пехливанов в България бяха открити във фондове на ГА РФ (Държавен архив на Руската федерация). Същевременно не бяха открити някои трудове на Пехливанов, в това число и публикувани. Документи, които да отразяват неговата дейност на териториите на Южна Русия, заемани от бялата армия, почти няма. С редки изключения отсъстват недостъпни тези документи, които отразяват живота и дейността на Пехливанов след Гражданската война, когато той се завръща в България. Въпреки това наличната база документи все пак позволява в детайли да се реконструира жизненият път на офицера в тясна взаимовръзка с най-важните общодържавни събития и процеси, в които той е участвал.

Изразявам своята сърдечна признателност на внуците на Й.Г. Пехливанов - М.В. Арсениева (София) и Л.В. Нечаев (Москва), както и на правнука му - М.Л. Нечаев (Москва), които ми предоставиха документи от семейния архив и разказаха за живота на Йордан Пехливанов и неговото семейство, а така също и на Д.В. Федорин (Москва).

Глава 1

ОТ БЪЛГАРИЯ В РУСИЯ

Йордан Георгиев Пехливанов е роден на 12 април 1877 г. (приема свето кръщение на 20 април същата година) в Сливен, България, в семейството на Георги Добрев Пехливанов и Рада Стоянова¹⁰. Православен по вероизповедание. Още в ранна възраст Йордан остава пълен сирак. Въпреки изпитанията, на които го подлага съдбата, той завършва тригодишния курс на единственото в България Софийско военно училище (1898 г.). По време на обучението си той е награден за отлична стрелба с първи приз – сребърен часовник (20 декември 1896 г.), завършва го като фелдфебел, обаче по-късно е понижен в звание старши портупей-юнкер. На 1 януари 1898 г. е повишен в звание подпоручик и назначен на служба в Първи артилерийски полк.

БЪЛГАРСКА ЕКЗАРХИЯ

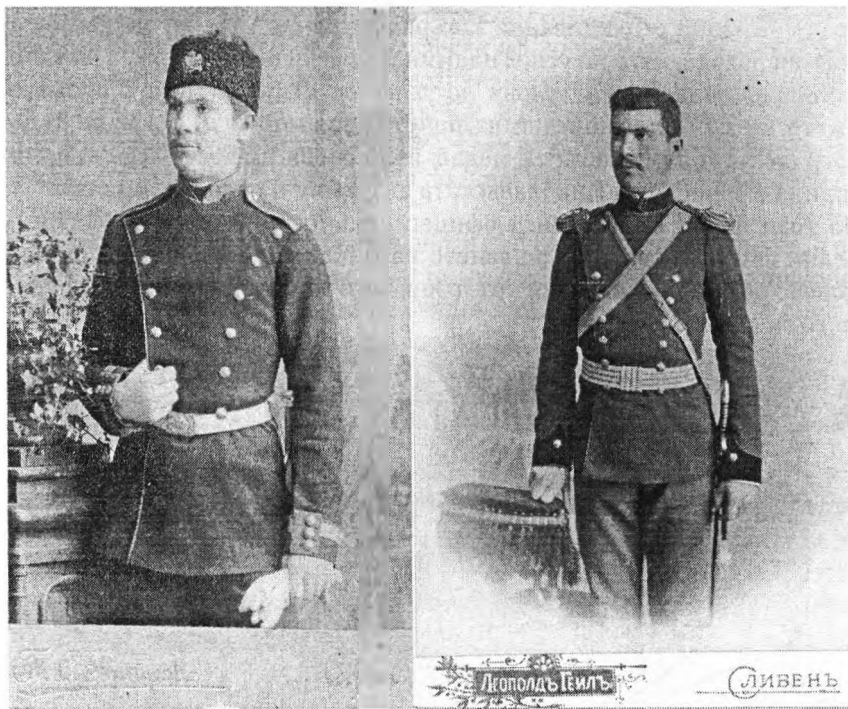
СВИДЕТЕЛСТВО ЗА СВЕТО КРЪЩЕНИЕ

№ 29 Вр. 6033

Издадено въз основа на определение № 29, държано
Съвместно съвещание съвет в
дебното му заседание на 18. VII 1946 година
установително производство № 29 1946 г., по описа на
Сливен, въз основа на удостоверение
на това, че **Йордан Георгиев Пехливанов**
живял на **г. Сливен Сливенска**
околия, незаписан в гражданския регистър, е роден в
г. Сливен на **двадесет (20) деня** от месец
април **1877** година **в** **г. Сливен**
околия, **в** **Сливенска** околия, от православни родители:
Георги Добрев Пехливанов и законната му
съпруга **Рада Стоянова**, и че е
кръстен на **двадесет (20) деня** от месец
април **1877** година по източно-православен
обряд в църквата „Св. **В. М. Антоний**“ от
свещеник **Георги Мв. Яков** при
възприемничеството на **З. Младен Николов**
от **г. Сливен Сливенска** околия.
г. Сливен 19. VII 1946 година.

За **Съвместно съвещание**
на **Съвета на митрополит**
Сливенска **Прот. В. Великов**

Кръщелно свидетелство на Й. Г. Пехливанов, 1946 г.
Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

*Юнкер Й. Г. Пехливанов, София,
Семеен архив (София).*

*Й. Г. Пехливанов 1897 г.
Семеен архив (София).*

Служи в 5 батарея. От февруари 1901 г. носи очила. По време на службата си освен основните задължения е изпълнявал и тези на делопроизводител на полковия съд. Скоро след като е бил произведен в чин поручик (2 май 1902 г.), младият офицер е командирован в Русчук (сега Русе), за да се яви на проверочен изпит пред комисия към щаба на 5 пехотна Дунавска дивизия за тези офицери, които желаят да се обучават във висши военноучебни заведения. От резултатите е зависела перспективата да бъде зачислен във висше военноучебно заведение. Командировката е продължила от края на май до 21 юни. Изглежда, че изпитът е бил взет успешно. След около месец Пехливанов е командирован в София, за да участва в конкурсен изпит за обучение в Михайловската артилерийска академия в Русия. След като успешно преодолява и тази бариера, на 1 септември Пехливанов заминава за Русия¹¹. Едва ли тогава той е предполагал, че с непознатата за офицера страна ще бъдат свързани почти две десетилетия от живота и службата му и че именно в Русия той ще си намери съпруга.

През 1906 г. Пехливанов завършва пълния курс на академията по 1-ви разред, като по успех надминава руските си колеги, тъй като завършва академията „първи по успех от целия випуск с правото името му да бъде записано на почетна мраморна дъска и да бъде награден с голям сребърен медал, въз основа на което още същата година е зачислен в Николаевската академия на Генералния щаб“¹². По този начин българският офицер демонстрира своите изключителни способности. Завършването на Николаевската академия още повече разширява неговия кръгозор, като го прави уникален за времето си военен специалист.

*Резултати от заключителните изпити
на Сабитовския курс
Михайловска артилерийска академия
1906 г.*

Имена на кандидатите	Курсът		Първи разред		Второй разред		Третий разред		Четвърти разред		Пети разред		Шести разред		Седми разред		Восми разред		Девети разред		Десети разред	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
2. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
3. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
4. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
5. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
6. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
7. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
8. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
9. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
10. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
11. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
12. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
13. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
14. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
15. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
16. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
17. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
18. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
19. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
20. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
21. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
22. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
23. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
24. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
25. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
26. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
27. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
28. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
29. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
30. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
31. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
32. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
33. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
34. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
35. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
36. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
37. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
38. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
39. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
40. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
41. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
42. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
43. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
44. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
45. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
46. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
47. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
48. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
49. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
50. Кандидатите	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2

Генерал Михаил Михайлович Сабитов
1906 г.

Резултати от заключителните изпити в Михайловската артилерийска академия. 1906 г. Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

Впрочем, според свидетелството на бъдещия маршал на Съветския съюз Б.М. Шапошников, от следващия, по-малък курс на академията, обучаваните там български офицери „учеха... усърдно, но, наистина, оценките им се поставяха с голямо снизхождение. Понякога в академията идваше българският военен агент към руската армия, който наблюдаваше занятията на своите офицери. По общо развитие българите изоставаха, някои от тях се оплакваша от трудностите по време на обучението в руската академия, сравнявайки го с това в италианската академия на Генералния щаб, където изискванията не били толкова строги, а оценките – по-високи (тези оценки впоследствие имали значение при преминаване на служба в армията). Руските офицери имаха другарско отношение към българите“¹³.

Към есента на 1912 г. през руската генералщабна академия са преминали обучение 123-ма български офицери, като 9 офицери (капитаните И.П. Сирманов и Г.Н. Хесапчиев, ротмистър П.И. Златев, поручиците Г. Люцканов, Т. Д. Радев, К.Г. Панов, Г.Н. Попов, Й.Т. Пеев и Е.Т. Тодоров) през есента на 1912 г. след завършване на първите два курса от академията, се връщат в родината си поради избухването на Първата Балканска война¹⁴.

На 20 август 1907 г. Пехливанов е произведен в чин капитан, а на 2 август 1908 г. е награден с български орден за 10-годишна отлична служба. През 1909 г. завършва академията и на 24 юли се връща в България; на 21 август отново заминава за Русия, за да се върне в България едва към 26 ноември.

Освен български език, офицерът владее руски и френски, говори турски.

По сведения на Пехливанов, българският ГЩ към 1912 г. наброява около 75 випусници на Николаевската академия, 44 випусници на италианската военна академия в Торино, 10 випусници на френската военна академия, 4 випусници на белгийската академия и 1 випусник на Австроунгарската академия. Общо броят на офицерите с висше специално образование не надхвърля 230 души, което представлява около 10% от българския офицерски корпус¹⁵.

Тези данни свидетелстват, че българският военен елит се състои предимно от випусници на руската и италианската военни академии. Това се е отразявало както на мирогледа на офицерите, така и на противоречията помежду им. Така например, „италианците“ по правило са били настроени срещу „руснаците“ и срещу Русия, традиционно популярна сред българското общество. Тези противоречия са били използвани успешно в интерес на българския цар Фердинанд Кобурготски за укрепване на неговата власт и манипулиране на офицерските¹⁶ групировки. През пролетта на 1912 г. в София се открива българска военна академия с тригодишен курс на обучение за 75 слушатели.

От 30 ноември капитан Пехливанов е командирован към щаба на армията за причисляване към ГЩ. Обаче на 30 март 1910 г. се уволнява по собствено желание със зачисляване в запаса.

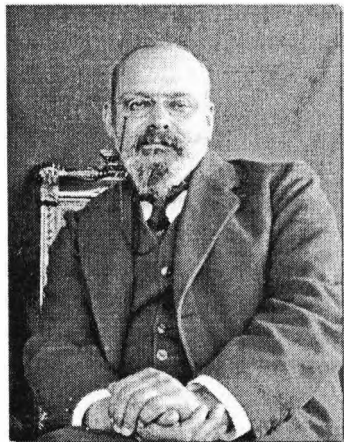
Не може да не споменем за една от причините, поради която, изглежда, Йордан Пехливанов се премества в Русия. Навярно, причина за това става любовта му към една необикновена жена – Вера Василювна Пушкаръова.

Вера Пушкаръова (по първи съпруг – Котляревска; 1871-1942 г.)¹⁷, по произход - дворянка, в миналото си – актриса и светска дама.

Тя завършва Смолни институт за благородни девици, Женските педагогически курсове, след това филология в Висшите женски (Бестужевски) курсове, а по-късно и Драматическите курсове към Александринския императорски театър.

*Репин И.Е.
Портрет на Пушкаръова.*

Н.А. Котляревски. 1914 г.

Първият ѝ съпруг (от 1894 г.), академик Нестор Александрович Котляревски е не само известен литературовед, но и завеждащ драматичния репертоар на императорските театри. През 1898 – 1906 г. Вера Василиевна играе в трупата на Александринския театър в Санкт-Петербург, тя е сред основателите на създаденото през 1911 г. Дружество на любителите на рецитаторското изкуство към народните университети, където води курс по художествено слово и техника на речта.

Вера Пушкаръова, известна с нейния литературен салон на ул. Кирочная, дом 32, кв. 42 (квартирата на Котляревски и Пушкаръова - „академическото таванче“), в който се събират представители на научния и културен елит на Петербург, в това число и президентът на Руската академия на науките, великият княз Константин Константинович Романов (знаменитият поет К.Р.).

Вера Василиевна Пушкаръова

*В.В. Пушкаръова (Котляревска)
в ролята на Тизба
от пиесата на Юго «Анжело».
Семеен архив (София).*

Нейни съвременници отбелязват привлекателната ѝ външност – висок ръст, представителност и елегантност, прекрасни маниери, плътен глас и красиви светлосини очи¹⁸. Поетът К.Д. Балмонт ѝ посвещава няколко стихотворения, И.Е. Репин (баща на нейна съкурсничка) рисува неин портрет,

Сред поклонниците на актрисата се нарежда и Йордан Георгиевич Пехливанов, с когото Пушкаръова се запознава през 1906 г. в Сестрорецк. Покъсно те се срещат по различни курорти – 1909 г. в чужбина, 1910 г. – в Ялта и Кавказ. Първият съпруг на Пушкаръова, академик Котляревски, дори съдейства за преминаването на

Пехливанов на руска служба¹⁹. Кореспонденцията между Пехливанов и Пушкаръова започва от 1906 г.²⁰ Публикуваните по-долу писма на Пехливанов към любимата (за съжаление, в тях не е посочена годината) разкриват неговата романтична и експресивна натура:

„Полунощ
Пале Роял
8/V

Неволно се хващам за перото. Иска ми се да ти пиша. По-бързо да запиша настроението си, мислите си²¹. Току-що се върнах от “Кабинетска”²². Исках да си поговорим с Нестор Ал [сандрович]²³ за сутрешното пътуване и да разбера, няма ли отговор. Вече изпратих две телеграми, два пъти ходих до “6-та рота”, но до доктора така и не стигнах.

Моето здраве не заслужава толкова внимание.

От днес ти го дарявам с радост. Когато животът е по-прост, щастие то е по-пълно. Какво ли правиш сега. Може би още не си получила телеграмите – ужасно нещо е телеграфът!

Слушаш ли славея? Той вместо мен ще прекара до теб цялата нощ.

2. Липсата на отговор поражда един малък въпрос. Но и тук нищо не намирам.

Вали силен дъжд, навън е хладно, а в хотелската стая – задушно, тегаво и тъжно. Нещо не се връзва: ти си сама – Ти там си сама, сякаш изоставена, а аз съм тук. На душата ми е чоглаво. Не мога да стана по-културен – да си стоя спокойно, когато съм толкова далеч от теб, само за пред хората?!

С работата почти привърших.

Ами ако си получила... тогава какво! Става ми страшно²⁴

8½ сутринта

9/V

„Екатерина“²⁵

Сутринта скочих от леглото – бях си загубил гласа и главата. А сега накъде? – Към пристанището.

Още снощи проверих. В първия параход те няма. Съмнението ми нарасна. Нима, о Боже, още едно доказателство за безумната стихийна любов.

Иска ми се да падна на колене. Нямам думи, това е чудо.

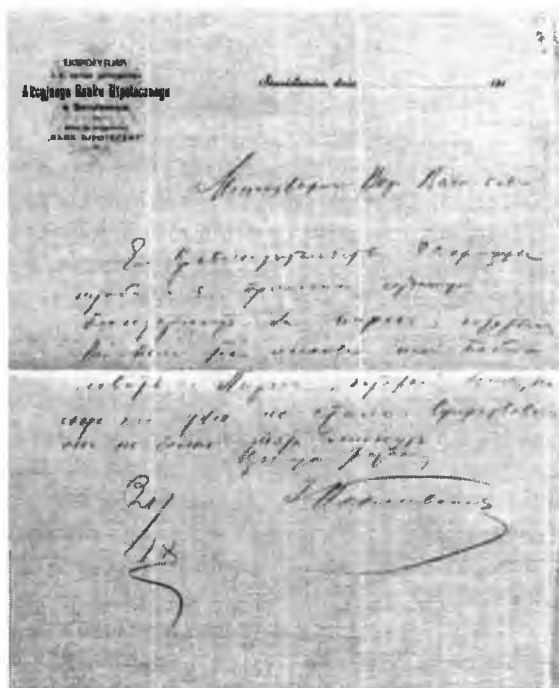
II. В тази минута чувствам, че стоя много по-ниско от теб, ангел мой, Божество мое.

Сам съм в каютата, снова²⁶ из нея, сядам, отново скачам като безумец.

Пиша ти по мъничко.

Донсят ми сутрешната закуска. Никого не ми се ще да виждам, а мисълта ми те следи – на вилата, в парахода и на 6-та рота. Негодувам срещу пространството, сещам се за безжичния телеграф, да можеше

Тя е пристигнала!

Писмо на Й.Г. Пехливанов до В.В. Пушкаръова (Котляревска).
Ръкописен отдел на Института по руска литература. Публикува се за първи път.

Утринния студен вятър сякаш ме пронизва целия. Останах неподвижен...

“Колония”. Писмото. Боже мой, какъв ужас!

Нощ на контраста, нощ на борбата неравна,

Нощ на изпитание!

Как²⁷ бих искал да усетя тържеството на чувството над стихията природна, колко е обидно и болно да слушаш признания за несъществуващ грях, за престъпление....Но заради тази борба и заради тези чувства аз съм твой с цялата си душа.

Буря в душата, безкрайна буря.

Не мога да се справя с всичко това. Величествената борба на двете стихии ми се представя в най-различни картини.

Понякога те се променят; от това ужасно боли. Само още едно писмо, нови подвизи, победи.

Ще отида да го взема, да огледам бойното поле, да премахна вражеските следи, да изчистя атмосферата.

В очите ми ти си героиня и такава ще бъдеш за мен²⁸.

През 1914 г. се ражда Кира – дъщерята на Пушкаръова и Пехливанов.

Но да се върнем във времето преди войната. Тогава Пехливанов явно е привлечен от живота в Русия, където са любимата и колегите. В крайна сметка, на 11 февруари 1910 г. (още преди да се уволни от българската армия), въз основа на Височайше благоволение и последвал доклад на главния управляващ Канцеларията на Негово Императорско Величество,

Й. Г. Пехливанов. Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

Пехливанов е приет за руски поданик. На 4 май 1910 г. той като такъв се заклева пред Русия. Съществува версия, че Пехливанов остава в Русия поради несъгласие с прогерманската ориентация на българските власти²⁹, обаче предвид събитията от 1909 – 1910 г., когато офицерът взема решение да се премести в Русия, тази версия е несъстоятелна, понеже за германска ориентация на българския елит по онова време още не може да се говори. Тогава в българските военни кръгове съществува негласно съперничество между русофилски и русофобски настроени офицерски групировки. Голяма част от българския генералитет и самият цар Фердинанд Кобурготски споделят антируски настроения, а положението на русофилите не е никак лесно. Възможно е именно поради това Пехливанов да е направил своя избор.

Първоначално офицерът служи в 4-та батарея на 23-та артилерийска бригада, в която е бил зачислен на 24 юни 1910 г. Капитанският чин на Пехливанов е бил запазен, но старшинството се зачита от 17 юни 1910 г., когато е била издадена Височайшата заповед за зачисляване на Йордан Георгиевич на руска служба. Пребиваването му в български офицерски чин от 1 януари 1898 г. до 30 март 1910 г. включително с Височайшето благоволение от 21 май 1910 г. бива зачетено за действителна офицерска служба. На 30 юни 1910 г. Пехливанов е бил зачислен към ГЩ и командирован към щаба на гвардейските войски и Петербургски военен окръг за запознаване с генералщабната служба в течение на лагерния сбор от 1910 г., след което подлежи на командироване към 89-ти пехотен Беломорски полк за двегодишно командване на рота. Обаче окончателно го командирова в 94-ти Енисейски полк, където той благополучно командва 11-та рота.

Като българин Пехливанов не може да остане безразличен към събитията на Балканите от началото на второто десетилетие на XX век. Тези събития живо го интересуват и затова не случайно той им посвещава ред свои трудове и книга в това число. Освен публикациите обаче, офицерът е устремен към родината си, за да може лично да наблюдава случващото се там и да допринесе със своите знания и придобит опит полза за България.

Първата Балканска война, в която държавите от Балканския съюз (България, Гърция, Сърбия, Черна гора) излизат срещу Османската империя, започва на 25 септември (8 октомври) 1912 г. и продължава до май 1913 г. В резултат на проведените бойни действия турците практически се лишават от всички свои владения в Европа, като запазват само част от Тракия. Фактически с войната приключва освобождението на балканските народи от османско иго.

Й.Г. Пехливанов с униформата на капитан от 23-та артилерийска бригада. 1912 г. Семейн архив (София).

През септември 1912 г., в самото навечерие на Балканската война, Пехливанов публикува в сборника „Известия Императорской Николаевской военной академии“ своята статия „Вооруженные силы Болгарии“, в която възторжено се отзовава за командния състав на българската армия. Между другото, в статията се твърди: „За българската армия може да се каже, че като се започне от редника и завърши с генерала, колкото е по-висок рангът, толкова повече лицето

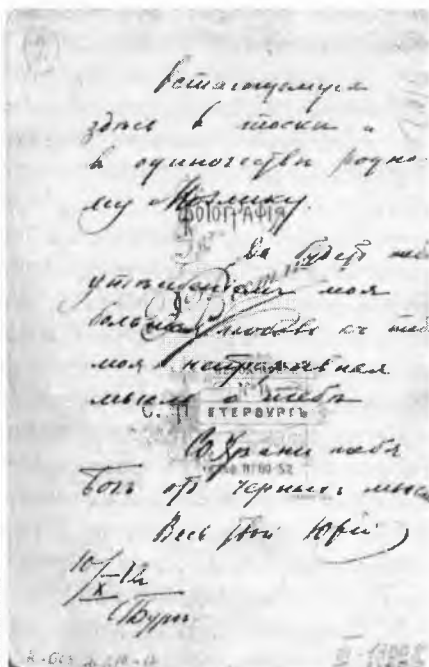
отговаря на нужните за това изисквания и толкова по-близо е то до идеала“³⁰. Разбира се, подобни наивни заявления трудно могат да бъдат взети за сериозни спрямо която и да е армия. Тези оценки са били посрещани с твърде високо съпричастие от руското обществено мнение, в това число и от военните среди, въпреки че са били далеч от реалното състояние на нещата³¹.

Подобните съждения не са пречка за подробен анализ на състоянието в българската армия от страна на Пехливанов. В заключение авторът на статията отбелязва, че „българската армия по своя състав е наистина народна; тя се намира в тясна и жива връзка с всички слоеве на народа, като образованите класи от населението са не по-малко причастни към военната служба от необразованите...И съзнаването на необходимостта от война с Турция за освобождението на нашите братя извън пределите на Отечеството ни буди всеобщ интерес към армията и военното дело става любимо дело за народа...“³².

За съжаление, за участието на Пехливанов в Първата Балканска война съществуват само откъслечни данни. В неговото лично дело изобщо не се споменава, че той е напуснал руската военна служба. За това, че той все пак е ходил в България по време на войната свидетелства само един ред за пребиваването му в 28-дневен отпуск със запазване на издръжката му през периода от 2 октомври 1912 г., като срокът на отпуска е бил удължен с два месеца, но офицерът се е завърнал десет дни предсрочно – на 20 декември 1912 г.³³ В руските документи от онова време разбира се, датите са посочени по стар стил. Запазени са сведения за това, че Пехливанов на 27 октомври 1912 г. е бил зачислен в щаба на Първа армия като офицер за поръчения, 3 ноември е изпратен в щаба на 6 пехотна дивизия, а на 4 декември – уволнен по собствено желание³⁴. Тези сведения намират своето потвърждение и в анкетата на Пехливанов от 1937 г.

*Й.Г. Пехливанов през юни 1912 г.
Семеен архив (София).*

И.Г. Пехливанов преди заминаването си за Първата Балканска война 1912 г.
Семеен архив (София).

Запазен е фотопортрет на Пехливанов, направен преди заминаването му за България. На гърба на снимката той пише: „На тази, която остава тук в тъга и самота, на скъпия ми Мозлик. Нека бъде утешение за теб моята голяма любов, моята непрестанна мисъл за теб. Да те пази Бог от черни мисли. Изцяло твой Юрий. 10/X/[19]12. С[анкт-]П[етер]бург“.

С голяма доза вероятност, нашият герой би могъл да участва в театъра на бойните действия от първия период на войната през октомври-ноември 1912 г. Що за период е бил това. През тези месеци се извършва крупномасщабно и стремително настъпление на армиите от държавите на Балканския съюз, турците са принудени да се отбраняват и отстъпват, във връзка с преминаването към позиционна война започват мирни преговори, които се увенчават с подписаното на 20 ноември (3 декември) примирие между България и Сърбия от една страна и Турция от друга, (по-късно Пехливанов отбелязва, че е бил на фронта до 6 декември). Понеже в общи линии бойните действия са прекратени, Пехливанов предсрочно се завръща в Русия. Естествено, той не може да предположи, че мирните

переговори ще бъдат провалени и на 21 януари (3 февруари) 1913 г. войната ще се възобнови.

Като резултат от пътуването на страниците на научно-библиографското списание „Известия Императорской Николаевской военной академии“ се появява цяла серия публикации на Пехливанов за Първата Балканска война, която сигурно представлява подготовка за отделна книга.

Статията му „Действия на Восточном театре“³⁵ излиза през лятото на 1913 г. Там той подробно разглежда въпроса за подготовката преди всичко на България и Турция за война и действията на Източния или Тракийския театър на бойните действия. Както изглежда, по време на командировката си Пехливанов се намира точно там (въпреки че никъде не споменава за това). Той съвсем справедливо отбелязва, че подготовката за война не значи само привеждане в готовност на въоръжените сили, но и „нагласи, които да са благоприятни за изява на моралните народни сили (курсив на автора. – А.Г.)“³⁶. След това той изтъква, колко е важно икономическата и политическа системи да са добре изградени, а стратегическите решения – прецизно разработени.

По данни на Пехливанов, до 1910 г. българското военно ръководство се готви за настъпателна война с Турция лице в лице, което е било възможно поради дезорганизацията в турската армия и слабостта на одринския укрепен лагер. Укрепването на Одринската крепост, която се намира на главното операционно направление, води до промяна в българските планове³⁷. Взето е решение да бъде блокиран Одрин, а противникът да бъде разгромен в Тракийската равнина. Изяснява се, че за да се стигне до победа, трябва да бъдат намерени съюзници. Източниците, от които авторът се осведомява за военните планове на българското ръководство, за съжаление остават неизвестни за нас.

По отношение на турците Пехливанов отбелязва тяхното лекомислено-пренебрежително отношение към българската армия³⁸, което не е могло да не даде отражение върху изхода на бойните действия през началния период на войната. Според Пехливанов вместо предварително подготвен план турците решават да импровизират с цел да предварят активните действия на българите. Офицерът отбелязва, че подобен план „би трябвало да доведе до най-печални резултати. Това не е план, а случайно решение, което демонстрира липсата на истински план за кампанията“³⁹.

През октомври 1913 г. излиза още един очерк на Пехливанов „Мобилизация болгарской армии“⁴⁰, в който той разглежда въпроса за влизането на България в Първата Балканска война. Според авто-

ра в началото на втория период на войната българите изпращат срещу турците 600 000 войници⁴¹, която цифра обаче е значително преувеличена.

В друга своя работа Пехливанов разглежда мобилизацията в турската армия и разгръщането на българските войски⁴². Според оценката на Пехливанов в Турция не се наблюдава подем на народния дух, напротив, преобладават отрицателните нагласи.⁴³

В поредица броеве на „Известия Императорской Николаевской военной академии“ за 1914 г. с продължения излиза статията на Пехливанов „Военные действия на Фракийском театре. Лозенградская операция“, която разглежда боевете през октомври 1912 г.⁴⁴ Статията е доста подробна, придружена с документи и схеми. По същество това е специализиран военноисторически труд, в който подробно, буквално по дни, се проследяват действията на страните за кратък промеждутък от време. Непосредствено преди началото на световната война излиза продължението на предходната статия на Пехливанов „Действия полевых болгарских армий во Фракийской равнине“⁴⁵, които самият автор характеризира като решителни.

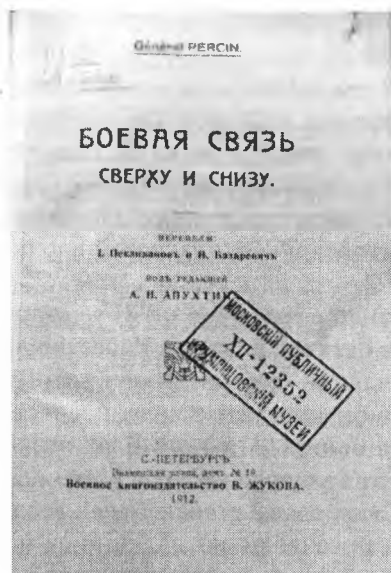
Фактически, Пехливанов е един от първите в Русия коментатори и изследователи на Първата Балканска война. За съжаление, днес в това си качество той е абсолютно забравен. По-късно през 1914 г. в Санкт-Петербург се появява книгата му за Балканската война („Балканская война 1912-13“), но нито един екземпляр от това издание не е намерен. Авторът, изглежда, използва цикъла от публикуваните в „Известия Императорской Николаевской военной академии“ статии.

На 8 декември 1912 г. Пехливанов е назначен в ГЩ за старши адютант на щаба на 2-ра гвардейска пехотна дивизия. Известно време той изпълнява длъжността началник-щаб на дивизията. През 1912-1913 г. гърдите на Пехливанов се украсяват с медали в чест на 100-годишнината от Отечествената война 1812 г. на Владимирска лента и в чест на 300-годишнината от възцаряването на Романови, а на 6 декември 1913 г. – с орден Св. Станислав 3 степен. Освен това на 13 септември 1913 г. той получава Височайше позволение да носи българските награди – Кръст „За 10 години отлична служба“ и „Кръст на независимостта“, с който той е бил награден като участник в Първата Балканска война. За съжаление, въпросът за това, като какъв е участвал Пехливанов във войната (само като наблюдател или с оръжие в ръка) остава открит. На 13 юни 1914 г. императорът разрешава на Пехливанов да приеме и да носи на гърдите си българската награда – орден Св. Александър 5 степен с мечове.

Йордан Георгиевич не само че служи добросъвестно, но и участва активно във военна научна живот. Както вече бе отбелязано, той постоянно сътрудничи на списание „Известия Императорской Николаевской военной академии“. Освен това през 1912 г. във военно-издателство на В. Жуков в Петербург под редакцията на генерал-майор от ГЩ А.Н. Апухтин излиза подготовеният от Пехливанов съвместно с неговия съкурсник по академия В.И. Базаревич превод на труда на френския генерал А. Персен „Боевая связь сверху и снизу“⁴⁶. В редакторския предговор Апухтин пише, че го е представил по молба на преводачите, негови колеги. В труда се разглежда слабо разработеният тогава въпрос за взаимодействието между родовете войски и на първо място на пехотата и артилерията. Да не забравяме, че първото висше образование на Пехливанов е артилерийско. По всяка вероятност, в навечерието на Първата световна война засегнатите от френския генерал проблеми са събудили интереса на Пехливанов.

Коризи на преведени от Й. Г. Пехливанов военна научни трудове.

През 1913 г. Пехливанов съвместно с А. Семьонов превежда на руски труда на българския офицер К. Кирков „Записки по военна педагогика (Психология, обучение и възпитание)“, който представя учебен курс за специалните класове на военното на Негово царско величество училище в София. Този спецкурс активно прилага

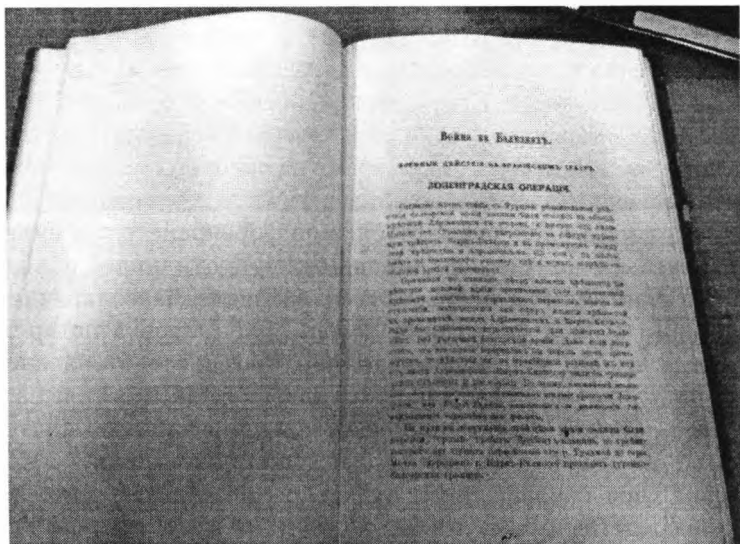
военнотеоретичното наследство на А.В. Суворов и М.И. Драгомиров, проучва военната етика и методика за преподаване на военните дисциплини, засяга още слабо изучени тогава въпроси като например физиологическите и психологическите основи на душевния живот на човека – памет, въображение, мислене, внимание.

Книгата е издадена в Петербург от разположената в сградата на Главния щаб военна печатница „Императрица Екатерина Велика“ със съдействието на Дружеството на ревностните привърженици и разпространители на военните знания⁴⁷.

Корица на списанието «Известия Императорской Николаевской военной академии». 1914 г.

Статия на Й.Г. Пехливанов в списанието «Известия Императорской Николаевской военной академии».

Й.Г. Пехливанов и В.В. Пушкарьова (Котляревска). Семейен архив (София).

През лятото на 1913 г. Пехливанов участва в полеви оглед в околностите на Санкт-Петербург, а от 6 декември 1913 г. е назначен за помощник-старши адютант на щаба на гвардията и Петербургския военен окръг. На този пост го застига световната война. На 1 август 1914 г. Пехливанов е назначен за и.д. помощник-старши адютант на воененцензурния отдел към щаба на 9-та армия. От 4 септември той вече е помощник-старши адютант от отдела на генерал-квартирмейстера на щаба на 9-та армия, която се сражава срещу австрийците.

През септември 1914 г., февруари – август 1915 г. тази армия действа на австрийска територия.

Пехливанов се отличава през октомври 1914 г. по време на изключително тежките боеве на Варшавско-Ивангородската операция, за което впоследствие е награден с Георгиевско оръжие. Съгласно заповедта по 9-та армия № 422 от 24 август 1915 г награждаването е извършено поради това, „че по време на октомврийските боеве на армията, при форсирането на р. Висла: 1) с цел изпълнение на предложената от него идея за подготовка на форсирането със силите на два корпуса, лично го ръководи под силен противников огън от 7 до 11 октомври включително, укрепва връзката, благодарение на която не само е била постигната пълна ориентировка по време на боя между всички войскови началници, но и съсредоточаване на огъня от над 200 оръдия на нашата артилерия от десния бряг на р. Висла, с което действително е спомогнал за нашия голям окончателен успех на 11 октомври при Ивангород и Ново-Александрия⁴⁸; 2) Намирайки се на своя наблюдателен пункт до Ново-Александрия и следейки непосредствено хода на боя на един от армейските корпуси, свое-

временно и точно ориентира в обстановката Командира на корпуса, а с личния си устен доклад в щаба на армията съдейства да бъдат взети цял ред екстрени мерки, довели до постигане на поставената пред армията цел, т.е. успешното форсиране на река Висла до Ново-Александрия и решителното поражение на противника на левия бряг на р. Висла⁴⁹. По такъв начин намират приложение както специалните знания на артилериста Пехливанов, така и получената в генералщабната академия подготовка. Награждаването е утвърдено на 7 февруари 1916 г.

За боевете от 22 август до 8 септември 1914 г. е бил представен за награда с орден Св. Владимир 4 ст. с мечове и лента. Представянето е било изпратено до Главния щаб от началник-щаба на 9-та армия. Освен това за боевете от 7 до 24 октомври Пехливанов е бил представен за награждаване с орден Св. Станислав 2 ст. с мечове⁵⁰. На 31 януари 1915 г. с Височайша заповед е бил награден с двете награди едновременно.

*Началник служба свързки капитан Й.Г. Пехливанов и неговият помощник капитан Полуектов, седнали във файтон. Септември 1914 г.
Руски Държавен кинофотодокументален архив. Публикува се за първи път.*

Скоро следва още едно представяне, затова че на „4-5 ноември при започване на боевете около Краков е командирован от щаба на армията в района на боевете на гвардейски и 25-ти корпуси за ориентировка, изпълнява с отличие поръчението, взема непосредствено участие в сражението. Представен е за орден Св. Анна 4 степен с надпис за храброст“⁵¹.

На 24 февруари 1915 г. Пехливанов получава аннинско оръжие – орден Св. Анна 4 ст. с надпис „За храброст“ (утвърдено Височайше на 15 септември 1915 г.), а на 27 март е награден с орден Св. Анна 2 ст. с мечове за отличия в действията срещу неприятеля. И накрая, на 15 април офицерът е бил награден със светлобронзов медал за положения труд по отличното провеждане на всеобщата мобилизация от 1914 г. на лента на ордена на Белия Орел.

На 24 март Пехливанов е допуснат да изпълнява задълженията на щаб-офицер за поръчения към отдела на генерал-квартирмейстера към щаба на 9-та армия. От 16 октомври 1915 г. заема поста на и.д. старши адютант на отдела на генерал-квартирмейстера към щаба на 9-та армия. На 6 декември 1915 г. е произведен в чин подполковник и утвърден в тази длъжност.

През войната Пехливанов продължава кореспонденцията си с любимата, Вера Пушкаръова-Котляревска, която тогава се проявява в сферата на благотворителността. Още по времето на Първата Балканска война Пушкаръова събира пожертвования за българските войници, през Първата световна война открива на гара Бологое приют за деца-сираци, по-късно организира частен спомогателен отряд – „Летучий отряд“, който подпомага фронта с храни, медикаменти, медицинска, в това число и зъболекарска помощ. За своята благотворителна патриотична дейност е награден с три Георгиевски медала⁵².

ТЕЛЕГРАММА № 1910

№ 70

101 г. №

ПЕТРОГРАД НАРОДНАЯ КАЗНА КЪМ ИМЕНУ ПЕТРОГРАДСКАГО ВОЕННАГО ПУШКАРЬОВА ВОТНЕРЕНСКОГО

Примитъ

Главн. Пети. вв

Телегр. Петроградъ.

ПЪЛТА ВАРШВА 1910 КС 04 07/08

Съобщение в отрядите на войска.

Войсковыя части ПЕДАГОГЪТЕ ИСТЪЩАЮЩИЯ КОМИТЕТОМ ПРИОБРЕТЕН ПЕРЕДАТЪ НАМ КОМИТЕТУ ИХ ВЪВЕДЪВАЮЩЪ ПРИБОРЪ СЪОБЩАТЪ НАМЪ В ДЪЛЖНОСТЪ ПРОЯВКА РЪКОМ БЕЛЪ СЪМЪ ТАР КОМИТЕТА ИХ 3370 МЕДИЦИНА ПЕДЛАВАНЪИ-ТО

Телеграма на Й.Г. Пехливанов от действащата армия до В.В. Пушкаръова (Котляревска). 1914 г. Ръкописен отдел на Института по руска литература. Публикува се за първи път.

Отсега нататък, за да бъдат преодолените строгите военновременни ограничения, кореспонденцията на Пехливанов и Пушкаръова се осъществява по телеграфичен път, като делова. Пушкаръова, като председател на комитета „Петроград за Полша“, се занимава с благотворителност в 9-та армия, където служи Пехливанов, което им дава възможност не само да си пишат, но и да се срещат.

За характера на взаимоотношенията им свидетелства едно от официалните недатирани писма на Пехливанов:

„Многоуважаема Вера Василиевна

Негово превъзходителство, господата щабни офицери и аз сърдечно Ви благодарим за сладкиша, с който бяхте така добра да ни зарадвате. Имаше сладкиш, но съвсем скоро престана да го има. Той просъществува не повече от пет минути.

21/IX⁵³.

Целувам Ви ръка
Й. Пехливанов

Най-често телеграмите на Пехливанов до Пушкаръова са с благодарствено естество. През есента на 1914 г. например, той телеграфира: „Войсковите части, облагодетелствани от комитета, молят да бъде изразена пред Вас [и] комитета тяхната благодарност... Капитан Пехливанов“⁵⁴.

На 10 ноември 1914 г. Пехливанов съобщава: „Товарът от Петроградския комитет ще бъде незабавно транспортиран по железницата в Келци и после с камиони при първа възможност. Командващ армията разпореди още веднъж да благодаря на комитета Ви за дарението, предназначено за бойците... Капитан Пехливанов“⁵⁵.

И самата Пушкаръова-Котляревска е идвала в действащата армия при любимия си, за което свидетелства телеграмата на Пехливанов до председателя на комитета „Петроград за Полша“ от 12 ноември 1914 г.: „Щаб на 9-та армия. Получен е първият товар от комитета, съпроводен от госпожа Котляревска. Изпращаме поздрав на всички членове на комитета. Мехов. Капитан Пехливанов“⁵⁶. Посещението на Пушкаръова съвпада с периода на ожесточени боеве в района на Краков. Впоследствие със съдействието на Пушкаръова е създаден частният летучий (мобилен) Петроградски превързочен пункт⁵⁷.

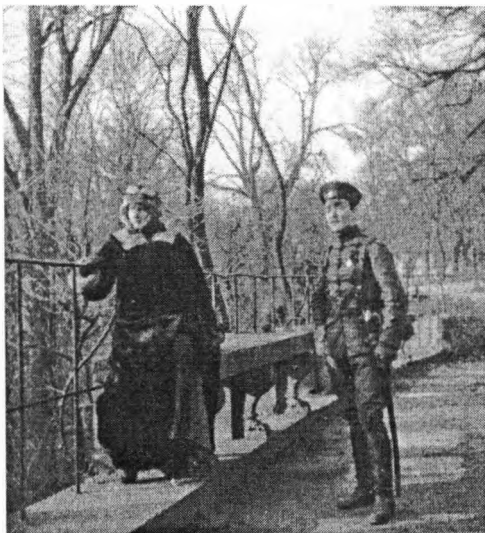
Фактически Пехливанов е бил упълномощен от щаба на армията да предвижда въпросите с получаването на даренията и помощта от благотворителната организация на Пушкаръова. По-точно, той е информирал петроградския комитет за движението на изпратените от тях товари, давал е съвети и препоръки с организационен характер⁵⁸.

Й.Г. Пехливанов на лов в имени-
ето на князе Радзивил.
Януари-февруари 1915 г.
Семеен архив (София).
Публикува се за първи път.

*В.В. Пушкарьова (Котляревска)
при пристигането си на
фронта. Ново-Александрия.
Семеен архив (София).
Публикува се за първи път.*

Комитетът на Пушкарьова е развивал активна и разнообразна дейност. С нейно участие на фронта са били изпращани новогодишни подаръци, на войниците е бил раздаван горещ чай, били са осигурявани бельо, обувки, храни⁵⁹. През март 1915 г. Пушкарьова отново е на фронта и после пътува дотам нееднократно.

От 6 декември 1915 г. до 8 януари 1916 г. включително Пехливанов е командирован временно в 11-ти и 12-ти армейски корпуси по време на подготовката за атака на споменатите корпуси с цел да организира връзките за управление на огъня на тежката артилерия, както и по време на боевете на същите корпуси с цел ориентиране на командващия армията за случващото се. След като е бил утвърден за награждаване с Георгиевско оръжие, от 15 февруари 1916 г. офицерът е бил включен в състава на Думата на носителите на Георгиевско оръжие към щаба на 9-та армия.

През април 1916 г. Пехливанов най-сетне напуска щаба на 9-та армия, където служи от самото начало на войната. В телеграма до Пушкарьова от 27 март 1916 г. той съобщава, че се надява да пристигне в Петроград в началото на април за две седмици⁶⁰. На 15 април той е назначен за и.д. началник-щаб на 3-та Заамурска гранична пехотна дивизия. На новото място офицерът се проявява също така блестящо.

От 22 до 28 май той участва в боевете край Самушино (Самушин), на 15 юни – в боя при с. Мали-Гвоздец, 15 юли – при Хоцимеж, 25 юли – край с. Грушка, 30 юли – при град Станиславов, 18 юни 1917 г. – край Лисонския лес, а така също и по време на отстъплението от 8 до 13 юли 1917 г.

Като награда на 15 август 1916 г. е повишен в чин от 16 декември 1914. Освен това, на 7 декември 1916 г. е обявено Височайше благоволение за отлично действие срещу неприятеля. И последно, на 30 януари 1917 г. съгласно заповед по 9-та армия № 66 Пехливанов е

Й. Г. Пехливанов и В. В. Пушкарьова (Котляревска). Семейен архив (София). Публикува се за първи път.

награден с най-желаната за всеки офицер от руската армия бойна награда – Св. Георгий 4 ст. за подготовка и участие в Брусиловския пробив, „за това, че благодарение на лично разузнаване, съпроводено с явна опасност за живота му през периода от 6 до 22 май 1916 г. подробно е проучил противниковата позиция и всички подстъпи до нея в района на с. Самушин и въз основа на получените данни е разработил план за про-

бив на силно укрепената, на пръв поглед непристъпна позиция. На 22 май активно участва в боя за овладяване на позиция в района на гореспоменатото село, довело до голяма победа над противника. След време пред решителното сражение от 28 май при с. Окна той оглавява група разузнавачи и в условията на изключителна опасност щателно проучва подстъпите към левия позиционен фланг, където е набелязан главният удар. По време на боя с лично указание е насочил деснофланговите роты, които заобикалят и завладяват вражеската предна укрепена позиция, оттук започва успехът на частите от 41-ви армейски корпус с важно значение за понататъшния ход на операциите в Буковина“⁶¹.

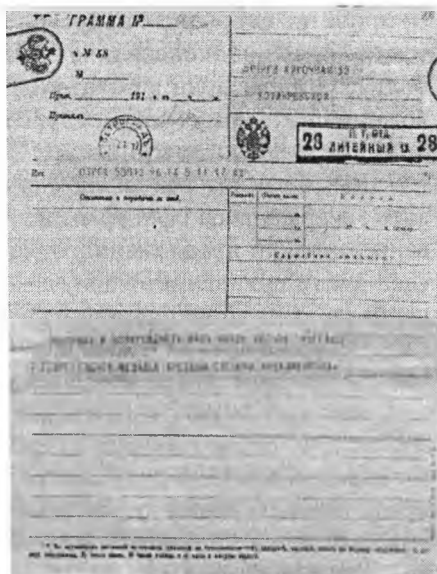
Телеграма на Й.Г. Пехливанов от действащата армия до В.В. Пушкарьова (Котляревска). 1916 г. Ръкописен отдел на Института по руска литература. Публикува се за първи път.

Членове на Думата на офицерите, носители на Георгиевско оръжие в щаба на 9-та армия. 1. Ротмистър В.В. Макаров – адютант на командващ войските на 9-та армия; 2. Полковник В.А. Шварц – командир на 3-ти Заамурски пограничен пехотен полк; 3. Подполковник В.И. Вишневски – 12-ти Ахтирски хусарски полк; 4. Генерал-майор А.Л. Тимченко – командир на 1-ва бригада на 19-та пехотна дивизия; 5. Генерал-лейтенант В.М. Крицафович – към командващ 9-та армия; 6. Подполковник Й.Г. Пехливанов – щаб на 9-та армия; 7. Полковник П.И. Тимонов – командир на 73-ти пехотен Кримски полк; 8. Полковник Г.А. Ситников – командващ 15-ти Донски казашки полк; 9. Подполковник Ф.В. Кривдин – 74-ти пехотен Ставрополски полк; 10. Подполковник С.Н. Михайловски – 75-ти пехотен Севастополски полк. 18 февруари 1916 г.

Снимка Г. Зайцев. Руски Държавен кинофотодокументален архив. Публикува се за първи път.

Телеграма на Й. Г. Пехливанов от действащата армия до В. В. Пушкарева (Котляревска). 1917 г. Ръкописен отдел на Института по руска литература. Публикува се за първи път.

През революционната 1917 г. като признание на офицерските заслуги войнишките маси практикуват награждаването на офицерите с войнишки Георгиевски кръстове със сребърна лаврова клонка. Точно такъв кръст 4 ст. под № 1130648 получава Пехливанов съгласно дивизионна заповед № 266 от 16 август 1917 г. по решение на всички дивизионни части „поради това че: 1) изпълнявайки длъжността началник-щаб на дивизията в критичен за нашата армия период на отстъпление на 11 юли 1917 г., подлагайки живота си на явна опасност лично осъществява разузнаване по фронтовия пробив в района на с. Дорохув, незабавно разполага в този пробив наши полкове и така спомага за успешното спиране на немското настъпление от север на юг между реките Стрипа и Серет, като по този начин дава възможност на трите армейски корпуса своевременно да преминат на източния бряг на река Серет и 2) По време на нашето отстъпление с необичайно хладнокръвие и разпоредителност преустановява паниката в обозите и бивака на 8 юли в с. Козувка, 11 юли в с. Хмелювка и др. Ескалацията на паниката би довело до оголване на определените за войските места и бедствия в тила на обозите и машинните парковете“⁶².

На 15 август 1917 г. Пехливанов е произведен в чин полковник със старшинство, считано от 4 октомври 1916 г. По време на Корниловския бунт офицерът е издигнат от армейските организации на длъжност началник-щаб на фронта⁶³, обаче назначението не се реализира.

От 22 август той излиза в двумесечен отпуск по болест поради нервна преумора⁶⁴. Периодът на отпуската обаче предполага и други причини, свързани с вътрешната обстановка в страната. Впрочем това са само предположения. Докато още ползва отпуск, Пехливанов получава нареждане да отпътува за Петроград и да бъде на разположение на военния министър. От 10 октомври той остава на разположение на военния министър.

Както самият той си спомня по-късно „бях извикан в Петроград като генералщабен офицер, издигнат от войната, ...там ми бяха направени различни предложения, от които аз решително се отказах“⁶⁵. Не след дълго полковникът получава предписание от началник личната канцелария на военния министър и на 19 октомври заминава за действащата армия чрез Ставката и щаба на югозападния фронт. На 23 октомври той пристига по местоназначение.

Към август 1917 г. Пехливанов получава годишна заплата в размер на 1344 руб. и 1560 руб. за храна. Към края на октомври заплатата му нараства на 1536 руб., парите за храна остават същите⁶⁶. Както и преди Йордан Георгиевич продължава да проявява интерес към военната наука – от 1917 г. датира ръкописът на съставеното от него „Ръководство по възпитание и обучение на боеца и войските“.

Глава 2

НЕУПЪЛНОМОЩЕНИЯТ КОМАНДВАЩ

Докато Пехливанов стигне до фронта е издадена заповед по армията и флота, съгласно която на 20 октомври той е назначен за командващ войските на Приамурския военен окръг вместо генерал-майор от ГЩ К.Н. Хагондоков. По онова време на по-високи постове назначават и такива офицери, които преди не са имали това право. На 25 октомври, след като предава длъжността и.д. началник щаб на 3-та Заамурска гранична пехотна дивизия, Пехливанов заминава за Далечния Изток. За и.д. началник щаб по препоръка на Пехливанов е назначен подполковник от ГЩ К.К. Акинтиевски – негов колега от щаба на Петербургския военен окръг и 9-та армия⁶⁷.

По-рано Пехливанов не е бил в източните покрайнини на Русия. При това той е бил принуден да поеме длъжността в обстановка на революционна анархия и то след като Временното правителство, назначило офицера на новия му пост, губи властта, което поставя под въпрос легитимността на назначението.

Приамурският военен окръг обхваща обширна територия. Щабът на окръга е разположен в Хабаровск. За и.д. началник щаб по препоръка на Пехливанов е назначен подполковник от ГЩ К.К. Акинтиевски. На 9 ноември Пехливанов се обръща с молба към управляващия военното министерство да му бъде разрешено да учреди длъжност генерал за поръчения, понеже окръгът е твърде обширен и той има нужда от човек, който е готов да ходи в командировки по окръга. Освен това в задълженията на командващ войските на окръга влизат и задълженията на главен началник на Владивостокски район⁶⁸.

Подробностите по службата на Пехливанов в Далечния Изток са изложени подробно от самия него на 11 януари 1918 г. на път от Хабаровск за Петроград в рапорт до помощник управляващия военното министерство, главния управляващ канцеларията на народния комисар по военните въпроси и хабаровския съвет на войнишките депутати. Черновата на рапорта се съхранява в личния архив на Пехливанов⁶⁹. Аналогичен таен доклад е написан на 4 януари 1918 г. от далекоизточния краевци ЦИК до военната колегия на Съвета на народните комисари (СНК)⁷⁰. Съпоставката на двата документа разкрива истинската картина на събитията.

К.К. Акинтиевски си спомня пътуването с Пехливанов до Далечния Изток: „Последвалият разгром на главната квартира и убийството на генерал Духонин, разправиите на интелигенцията и саботажът, да не говорим за общия тон на създадалото се в столицата положение, ни накараха да ускорим заминаването си за Далечния Из-

ток. След като си издействахме в управлението на военните съобщения купе за сибирския експрес, който тръгваше на 28 ноември, ние с Пехливанов прекарвахме последните си дни в родния Петербург (така е в текста. – А.Г.).

От разговорите с приятели и познати и от всичко заобикалящо ни личеше пълната неопределеност. Никой не знаеше на какво да се надява и какво му предстои. Всички живееха със злободневните сензации и мисълта за прехраната, с клюките и изглежда дори не искаха да си помислят за утрешния ден. Болшевиките, след като завзеха властта, изчезнаха някъде, лапите им също. Всички ходехме с униформи (без оръжие), но никой не ни притесняваше...

Най-сетне, на 28 ноември следобед тръгнахме към Николаевската гара. Изпратихме багажа си с един файтон, а ние самите се качихме на трамвай. На Литейни срещнахме огромна тълпа от демонстранти с плакати, на които пишеше „За Учредително събрание“. Впоследствие прочетох за тежката съдба, сполетяла тази интеллигентска демонстрация, но аз не изпитвам никаква жалост към подобни магарета.

За последен път, в мразовит и мъглив ден, по-скоро вечер, минах по Невски, завинаги напусках родния С.-Петербург. На гарата пропускът ми извърши чудеса и ние успяхме да стигнем до купето си през бушуващите тълпи от въоръжени до зъби матроси, войници и цивилна сган. Навън беше ад. Матросите от караула, които въвеждаха ред сред другарите, току се стрелваха по посока на прозвучали изстрели. Експресът се напълни до пръсване с диви зверове. Другарите, които бяха успели да се качат на влака, притихваха веднага от страх да не загубят местата си. Невъзможно беше да се промъкнеш нито в коридора, нито на платформите. Показахме се зазидани в купето, но и това беше во слава на Бога! Най-сетне експресът потегли, съпроводен от недоволния вой на тълпата, останала на перона. До Омск никой не ни обезпокои, защото контролърите изглежда нямаха физическата възможност да стигнат до нас през експреса, претъпкан с въоръжени пътници без билети. На гарата в Омск, когато влакът се поосвободи малко, при нас надникна някаква щабна комисия, но след като си поприказва на различни демократични теми с Пехливанов (облечен с аленочервена риза), бързо изчезна, като ни предупреди, че в Иркутск се водят някакви боеве с контрареволуцията. Наистина, в Иркутск едва не се озовахме в много сложна ситуация, т.к. озлобените болшевики сваляха от влака офицери и ги разстрелваха. В купето ни нахлу подобен ревтрибунал, но пак ни отърва пропускът за пътуване, който получих в Смолни⁷¹. Той беше заверен с истинския печат на техния върховен щаб и това ни спаси от глутницата. Това се случи на 6 декември...

Благополучно подминахме Чита и на 11 декември пристигнахме на гара Манджурия. Тук ни очакваше невероятно зрелище. През вагоните премина китайски патрул, възможно най-карикатурното войнство, което съм виждал, и започна да стоварва нередовните пътници, нашите въоръжени до зъби биткаджии. Да бяхте видели с какво покорство се подчиняваха на насилието, дори на прикладите на китайците нашите невежи страшници, веднага усетили, че тук не е Русия, а значи не може да се вършат безобразия. Тази разправа не събуди у никой от нас чувство на засегнато национално достойнство, на унижение. Изглежда, че Родината и Русия са едно, а разпишоленият нехранимайко - народът – съвсем друго.

На 12 декември, по пладне, пристигнахме в Харбин, столицата на разграничението – КВЖД...

Рано сутринта на 13 декември се събудихме от звуците на... оръжейни изстрели. Куршумите прелитаха през вагона и се удряха в спрелия до нас влак. За създалата се обстановка това явление беше изключително неочаквано⁷². Сетне се разбира, че китайците са водили престрелка с местните болшевики.

Далекоизточните болшевики научават за пристигането на Пехливанов в началото на декември 1917 г. Пълномощията на новоназначения са потвърдени през ноември 1917 г. от СНК, във връзка с което 3-то събрание на далекоизточните съвети (на 14 декември събранието провъзгласява установяването на съветска власт в края), което се състои между 11 и 20 декември 1917 г., се въздържа от избор на нов командващ войските⁷³.

Йордан Георгиевич пристига в Хабаровск на 20 декември 1917 г. след продължителен престой в Харбин. На председателя на крайкома той кратко обяснява причините за пребиваването си там: „за запознаване с работата“. „Това беше точно времето на предателското въвеждане на китайските войски, разоръжаването на нашите дружини и изпращането им в Чита“, – се отбелязва в доклада на краевия ЦИК⁷⁴. Става дума за ликвидирането на 26 декември 1917 г. на харбинския съвет, за разоръжаването и екстрадицията на 28 декември в Русия на болшевиизираните войници от 559-та и 618-та дружини от охраната на КВЖД в Манджурия, осъществени със санкцията на управляващия Китайско-Източната железница (КВЖД) генерал-лейтенант Хорват⁷⁵ от китайците и привържениците на бъдещия лидер на Бялото движение в Далечния Изток есаул Г.М. Семьонов. Пътуващите през Харбин Пехливанов и Акинтиевски се срещат там с Хорват. По данни на Акинтиевски те не успяват да намерят общ език с него, въпреки че „напористият българин Пехлеванов се опитва да обърне разговора към съвместни действия срещу болшевиките, но под краката на Хор-

ват за първи път от [19]14 г. „гори земята“ и той е разтревожен... че появата на офицери с такъв незначителен ранг не би могла да предизвика особено доверие у солидните генерали, които не бяха минали през последните месеци от войната...“⁷⁶. Акинтиеvски се опитва да убеди Пехливанов да не ходят в Хабаровск, но Йордан Георгиевич е непреклонен. По свидетелство на Акинтиеvски, главната цел на Пехливанов тогава е била борбата с болшевиките. Както и мнозина други той смята, че болшевиките няма задълго да задържат властта. В плановете си Пехливанов разчитал на подкрепа от страна на усурийските казаци и есерите. Изводът на Акинтиеvски е, че „най-важната причина за активността на Пехливанов е неговата българска самоувереност и инат“⁷⁷.

По това време властта в края е съсредоточена в ръцете на временен колектив от 4-5 представители на Далекoизточния краевия комитет на Съвета на работническите, войнишки и селски депутати и самоуправления, в който влизат болшевики и леви есери ⁷⁸.

За празниците повечето от депутатите се разотиват, за да се съберат за поредното заседание в началото на януари. Местните власти са представени от областните земства на Приморска и Амурска области.

Пехливанов веднага се сблъсква с трудности от административен характер и непризнаване на пълномощията му. И по-точно, „както Амурското, така и усурийското казачество се затварят в границите си и не признават изглежда никаква власт, в това число и тази на командващ войските“⁷⁹. Войските на окръга временно се намират под командването на генерал-лейтенант от ГЩ И.А. Мандрика.

На 22 декември Пехливанов се среща с временния председател на колегията на краевия комитет, пред когото излага своето виждане за политическата ситуация и своите задачи и го уверява, че признава съветската власт, макар и да е назначен преди Октомврийската революция. Новият командващ войските предлага и разработен от него план за реорганизация на разположения в окръга опълченски корпус (краевият комитет тъкмо е възнамерявал да ликвидира длъжността „корпусен командир“ и неговия щаб) в корпус на народните (местните) войски, разказва за планираното от него съкращаване на държавните военни разходи, намаляване числеността на владивостокския гарнизон и размера на издръжката на казашките сотни. Според Пехливанов корпусът на народните войски е необходим, за да се осигури „демократичен ред“⁸⁰. По идея на Пехливанов той трябва да послужи като модел за реорганизация и спасение на цялата руска армия.

Още същия ден Пехливанов издава заповед за встъпване в длъжност, а на другия ден се среща с началниците и работниците от окръжния щаб. Тогава при него се явяват комисарят на окръжния щаб и един член на краевия комитет, които му предлагат да ги последва до краевия комитет, за да обсъдят въпроса с встъпването на Пехливанов в длъжност. Пехливанов уведомява делегатите, че приемането на щаба от негова страна е само формалност, след което временният председател на комисията на краевия комитет и комисарят към щаба идват при него и му заявяват, че не го утвърждават в длъжност, понеже не е било издадено постановление на краевия комитет за заемане на тази длъжност от Пехливанов. За да не им се търси сетне отговорност, те преустановяват разпращането на заповедта на Пехливанов.

С постановление на 3-то събрание на Съветите от Далечния Изток ръководството на военния окръг се поема от комисариата по военните въпроси. Неутвърденият командващ войските на окръга за напред до събирането на комитетските членове и формирането на нов крайком има правото да се занимава само с някои технически въпроси – разработка на план за реорганизацията на опълченския корпус в народновоїсков и запознаване с окръга по места, временно командващ остава генерал Мандрика. Тук изглежда изиграва своята неблагоприятна роля по отношение на Пехливанов и офицерът от ГЩ В.Н. Доманевски.

Изглежда, че бдителността на местните власти спрямо Пехливанов е била свързана с недоверието, което те изпитвали към него като към бивш царски офицер. Както е отбелязано в доклада на краевия ЦИК, „още първите крачки от дейността на Пехливанов потвърждават, че той упорито се стреми да прокара своя самостоятелна линия на действия, която противоречи на изработената от Съветското Правителство тактика за работа в непосредствен контакт с всички Краевни Съвети“⁸¹.

Както свидетелства Акинтиевски, щабният комисар на окръга, писарят Носов, заявил на Пехливанов, че той трябва да има разрешение на местния съвет, за да може да встъпи в длъжност. „Веднага възникна конфликт и положението на Пехливанов се затрудни поради двуличната политика на Доманевски, който дипломатично продължаваше да боледува и да плете интриги чрез щабния комитет, с който беше в прекрасни отношения. Още същия ден конфликтът намери своето частично разрешение след компромис с главата на местния совдеп, чифута Калманович, който след като дойде при Пехливанов, го помоли да не се разпорежда в окръга преди пристигането на краевия комисар чифута Краснощочков-Тобелсон и воен-

ния комисар Кистер (бивш щабс-капитан във Владивостокската крепост, артилерист), но да издаде надлежащата заповед за встъпване в длъжност. Така и стана. Докато очакваше пристигането на посочените персони в Хабаровск, Пехлеванов реши да се запознае с положението на нещата по места и тръгна на инспекция из окръга – Иман, Николск и Владивосток“⁸².

Пехливанов и Акинтиевски искат да осъществят на територията на края планове си за демобилизация, за да лишат болшевиките от въоръжена сила. Както отбелязва Акинтиевски, „тази демобилизация беше нашият най-голям коз, т.к. в края почти не съществуваше местен пролетариат и совдепите разчитаха изключително на другарите от опълчението и матросите от амурската база. Решихме, че след като проведем демобилизация и използваме пристигналите от фронта части на Усурийската дивизия, които по наши сведения не бяха се разложили окончателно и дори при преминаването на Урал бяха отказали да предадат оръжието си на болшевиките, ще можем да отнемем въоръжените сили от совдепите, а по-късно и съвсем да се отървем от тях“⁸³. За целта е бил използван финансов предлог.

От 13 ноември в окръга не са постъпвали пари от Петроград и затова наличните средства са щели да стигнат едва до началото на януари 1918 г. Само за издръжката на войските и военните учреждения са били необходими 5 млн. рубли месечно. Било е нужно колкото се може по-скоро опълченците да бъдат разпуснати. Освен това е трябвало да бъдат изпратени по спешност нанякъде 15 000 военнопленници, за чиято издръжка е била необходима голяма сума.

За събранието на крайкома Пехливанов се задължава да разработи план за разформироването на опълченския корпус и създаването на народновойскови корпус. След това той заминава за Владивосток, а с разработката на плана се заема подполковник Акинтиевски. Обаче както отбелязва самият Акинтиевски „совдепите бързо схванаха опасността, оцениха решителността и напоритостта на Пехлеванов и взеха съответните мерки. Не бих могъл да твърдя със сигурност, но според мен зад всичко това стоеше Доманевски, когото Пехлеванов беше посветил в своите планове. Във всеки случай, самият Доманевски ме заплашваше с пълен провал на нашите намерения (по време на първата ни визита при него), а по-късно се държеше определено предизвикателно и спрямо Пехлеванов.

Тъй като познавах добре Доманевски още от Петербург като талантлив, но безпринципен офицер, отдавна загубил съвестта си, и знаех за ролята му в мартенските събития, за поведението му в Хабаровск, Харбин и Владивосток, вече нямам никакви съмнения, че той е интригантствал с другарите срещу нас“⁸⁴.

По време на пътуването си из окръга Пехливанов се представя като командващ и заявява, че програмата на подготвените от него преобразования е утвърдена в Петроград. Йордан Георгиевич се среща с гарнизонните началници, с представителите на дружините и съветите, осведомява ги за предстоящата демобилизация на войската и за подмяната на военните караули с граждански. Подобни действия не са могли да не предизвикат безпокойството на местните власти.

На 27 декември във Владивосток Пехливанов свиква голямо съвещание, на което присъстват ръководните лица, комисарите на крепостта, управителят на местния клон на Държавната банка, главният контролор, председателят и членовете на войнишката секция на съвета на работническите и войнишки депутати. На обсъждане са били поставени положението в крепостта и гарнизона, както и възможната му ликвидация. По време на пребиваването си във Владивосток Пехливанов уж заявява, че в Петроград са му били предоставени най-неограничени пълномощия „да действа, както намери за необходимо“⁸⁵.

През следващите два дни Пехливанов се среща с представители на местната власт и обсъжда с тях създалата се финансова ситуация и плана за действие. Известно затруднение представлява присъствието във Владивосток на консулите на съюзническите държави, които Пехливанов е трябвало да посети. В новата политическа ситуация обаче подобни визити биха могли да бъдат неправилно възприети от местните власти. С консулите е трябвало да бъде обсъдено транспортирането по море на италианските и чехословашките военнопленници от Далечния Изток. Понеже Пехливанов е бил резервиран към подобни визити, от негово име е преговарял подполковник от запаса Боткин. Във Владивосток Пехливанов посещава бюрото на коалираното с болшевиките приморско земство и обявява своята програма за действия.

По това време се води борба между владивостокския съвет, подкрепен от революционизираните войници, работници, матроси, част от селячеството и земското бюро, подкрепено от казачеството. Членовете на съвета сметнали, че Пехливанов действа като привърженик на земските власти.

На 30 декември сутринта Пехливанов заминава за Хабаровск. Същевременно комисията на подполковник Акинтиевски смята за нецелесъобразно наличието на двадесетхиляден опълченски корпус, тъй като за нуждите на окръга са напълно достатъчни 1500 души⁸⁶.

Доста проблеми поражда и отговорът на нотата, изпратена от командира на акостиралия на 30 декември 1917 г. японски крайцер

„Ивами“. На 1 януари 1918 г. Пехливанов заповядва да се съобщи на японците, че той не гарантира тяхната безопасност и че в случай на тяхното дебаркиране японските войски трябва да постъпят в подчинение на местните военни власти. Всъщност, командващият окръжните войски прави опит да спази дореволюционните принципи, които местните власти нямали намерение да признават. Крайкомът издава заповед телеграмата да не бъде връчвана, т.к. я възприема като предателство⁸⁷. При това Пехливанов предлага на съюзниците да преговарят с бюрото на градските и земски самоуправления, които наследяват отстранения през декември 1917 г. краев комисар на временното правителство, есера А.Н. Русанов, а не с представителите на крайкома. Тези негови действия предизвикват сериозни опасения, въпреки че като цяло Пехливанов трудно би могъл да бъде смятан за контрареволуционер и саботьор. Освен това с телеграма Пехливанов предлага на руския посланик в Пекин княз Н.А. Кудашев да предаде военнопленниците под закрилата на съюзниците, „тъй като в създалата се обстановка надлежна охрана не може да бъде осъществена“⁸⁸. При това той издава заповед, с която се отменя охраната на военнопленниците, а това също изглежда подозрително.

От само себе си се подразбира, че крайкомът, в чийто състав влизат делегати от опълченския корпус, се отнася към Пехливанов с подозрение, понеже смята, че той се стреми да си гарантира подкрепата на японците. Преди отпътуването на Пехливанов за Амурска област, откъдето той е имал намерение да се завърне непосредствено преди началото на заседанието на крайкома, неговият вагон е бил отделен от влака, а самият офицер е бил доставен в крайкома. Болшевиките са сметнали, че Пехливанов се кани да премине в Благовещенск под закрилата на казачеството и земството. По тези причини крайкомът предприема екстрени мерки за неговото задържане и арестуване, което е било извършено на 2 януари 1918 г. в 22 часа⁸⁹. Според Пехливанов обаче, неговият вариант за отговор на японската нота е бил изопачен с провокационни намерения.

Като резултат от 2 (според други данни от 1) януари 1918 г. Пехливанов е бил изолиран в квартирата си, а на 4 януари, под надзора на делегатите от Амурския речен флот, заминаващи за Петроград, изпроводен обратно в столицата на разположение на СНК. Арестуван е и Акинтиевски, според чието свидетелство, те с Пехливанов са били държани в дома на генерал-губернатора Н.Л. Гондати.

По сведение на Акинтиевски, „някъде към 3 януари при нас се появиха другарите Калманович и Тобелсон и след като се разположиха повече от удобно в генералгубернаторския кабинет, заявиха: „А сега накратко, как се казваше там, а ла гер ком а ла гер. Ние оставаме

в Хабаровск, а вие се връщайте в Смолни”. Нямахте за какво повече да си говорим. Всичко беше ясно. За беля обаче, Пехлеванов се опъна и започна да се пазари за деня на тръгване и с това събуди техните подозрения, които ни докараха неприятни изживявания. В резултат на проведеня разговор беше решено, че на другия ден заминаваме за Петербург (така е написано в документа. – А.Г.) през Николск. Ние се приготвихме и зачакахме автомобила, с който да ни закарат на гарата. Влакът замина без нас. Продължавахме да бъдем под арест. Нещата се развиваха зле. В отговор на телефонното ми обаждане този чифут Калманович ни успокои, че всичко ще бъде направено “своевременно”. Вечерта седнахме до камината и започнахме да „гадаем” бъдещето си под надзора на другаря комисар, който ни наблюдаваше от другата стая. Изведнъж при нас нахлу облечен с шуба и въоръжен до зъби субект, който предложи на Пехлеванов, неговия адютант и ординареца незабавно да тръгнат с него, като вземат и багажа си. В преддверието се тълпяха матроси от „базата” – разбойнически мутри, също въоръжени с винтовки. На въпроса ми относно моето заминаване, този субект отговори, че това ще стане „после”.

През нощта нямахте заминаващи влакове и беше ясно, че това е „краят”, но какво да се прави. След като се сбогувахме със „заминаващите”, изглежда че за другия свят, останах под надзора на тъмничаря. Не бих казал, че нощта мина много весело. На другата сутрин попитах по телефона същия този Калманович, закъде е отпътувал Пехлеванов и защо в суматохата матросите са взели и моя багаж (бях останал само с едно малко куфарче и това, което беше на гърба ми). В отговор Калманович ме увери, че всичко ще бъде „добре” и аз „своевременно” всичко ще разбере. Този отговор нито ме успокои, нито ме зарадва т.к. в отнетия багаж бяха всичките ми съкровища – записки и снимки от Великата война и пр. ... Оказа се, че причина за моето „не заминаване с Пехливанов”, пък и изобщо за вежливото отношение към нас на народните власти, е отдавна получената в щаба телеграма от Ставката с дата 13 декември за моето назначение като началник-щаб на окръга. Тази телеграма напълно объркала болшевиките, т.к. е била подписана от Гришински, назначен за квартирмейстер след убийството на Духонин. Местните другари нямаха куража да не се подчинят на своята Ставка и моята особа стана за тях неприкосновена. Там е работата, че моето назначение по реда на бюрократичната кореспонденция между Глав[ното] управ[ление] на Ген[ералния] щаб и Ставката, задвижено при Духонин, стига в окончателен вид за изпълнение чак два месеца след като болшевиките я оглавяват, а със споменатата телеграма е било оформено окончателно⁹⁰.

Така на свобода като командващ войските на окръга Пехливанов прекарва около десет денонощия, от които четири на път. Пех-

ливанов предполага, че е бил неудобен и затова са побързали да го изолират от депутатите на събранието. Според Пехливанов, ако не са били тези спънки, „към края на януари бихме имали първия народновоїсков корпус, готов да защити завоеванията на революцията“⁹¹. В края на своя рапорт Йордан Георгиевич отбелязва: „Дейността ми за този 10-дневен период на подготовка за заемане на длъжността и разработка на реорганизационния план не съдържа никакви престъпни действия. Не съм давал нито едно тайно разпореждане; шифрограми не съм изпращал. Всички мои телеграми минаваха през щаба, в който се намираха комитетските комисари, те имаха право да задържат или спират всякакви разпоредби и дори заповеди. Освен това, всички депеши се цензурираха от комитетските комисари. Така нито една от моите разпоредби не би могла да влезе в сила без съгласието на комитета“⁹².

Далекоизточните перипетии дотолкова поглъщат вниманието на Йордан Георгиевич, че той продължава да се занимава с тях и след като се озовава извън играта. Пехливанов води своите бележки докъм 20 февруари, когато му възлагат още по-сериозни задачи.

Силите, дошли на власт в края на 1917 г., с недоверие и подозрителност се отнасят към офицерите, понеже ги смятат за врагове и контрареволуционери. Процесът на привличане на офицерството към създаването на нова армия е крайно болезнен за всяка от страните. Офицерите биват подлагани на незаслужени гонения и репресии, докато революционерите трябва вътрешно да еволюират, потискайки устойчивата си неприязън към офицерския корпус, и да се примиряват в името на победата с мястото, което той заема в редовете на Червената армия. Ако първоначалното отношение е било друго, напълно възможно е броят измени на военните специалисти да е бил значително по-малък, а въоръженото противоборство между болшевиките и техните противници да не е придобивало толкова продължителен характер и общодържавен мащаб.

Историята на кратковременното пребиваване на полковник Пехливанов в длъжността командващ войските на Приамурския военен окръг е твърде показателна. С проявеното недоверие и подозрителност спрямо него далекоизточните болшевики засилват разочарованието на офицера от новия режим и подготвят почвата за конфликт между работниците от окръжните щабове и местните власти като цяло при последвалите антиболшевишки въоръжени прояви. Свързаните с отбраната на Петроград по-нататъшни събития потвърждават, че Пехливанов е бил напълно надежден военен специалист, готов да сътрудничи с новата власт.

Глава 3

ДЕЛОТО НА НЕГОВИЯ ЖИВОТ

С какво точно се занимава Пехливанов от средата на януари до средата на февруари 1918 г. не е точно установено, обаче някои негови любопитни проекти от този период са запазени. Той се интересува от проблемите, свързани с изграждането в общодържавен мащаб на нова армия. Неговата докладна „Работническо-селската Червена армия. Принципи на изграждане“ е с датата 4 февруари 1918 г. В този документ офицерът от ГЩ излага своите разсъждения относно изграждането на полева армия и местни управления⁹³. Пехливанов пише, че отсега нататък властта в РСФСР принадлежи на народа – работниците и селяните, тя се нуждае от организирана въоръжена сила, която да защити социалистическия строй от неговите врагове. Отдавайки дължимото на революционната теория, офицерът отбелязва, че Червената армия действа „противно на империалистическите армии, които са зависими от указанията на царете и тайната дипломация, и целят поробването на другите народи и завладяването на техните територии, което е в интерес на висшите господстващи класи“⁹⁴.

Като основен принцип при строителството на Червената армия, според Пехливанов, трябва да залегне доброволната служба и съзнателността на бойците. Йордан Георгиевич е убеден, че новата власт се нуждае от постоянна армия, понеже ѝ предстои трудна класова борба в името на световната революция. След победата обаче той допуска възможността армията да бъде разформирана и само въоръженият пролетариат да запази своите позиции⁹⁵. За съжаление, сега е трудно да се прецени дали тези идеи са принадлежали на самия Пехливанов или пък представляват отражение на идеите на большевишките идеолози.

Пехливанов активно разработва теорията за борба покрай железопътните линии, която е била характерна за началния, „ешелонен“ период от Гражданската война. Много скоро тези разработки Йордан Георгиевич прилага на практика при отбраната на Петроград от немците. Офицерът от ГЩ отбелязва, че предният ешелон е този, който поставя начало на боя. Големината на бойната единица се определя от обема на ешелона. По негова оценка за един ешелон са нужни 50 вагона. В такъв случай могат да бъдат превозвани до 600 пехотинци с 12 картечници, а така също и специални групи конни и пеши разузнавачи, телефонисти, сапъори и превързочен пункт. Фактически става дума за превоз на батальон, като освен бо-

евия ешелон за осигуряване на войската с всичко необходимо е нужен и стопански такъв⁹⁶.

Три батальона трябва да комплектоват една бригада, към която се включва артилерия. Според Пехливанов за основна тактическа единица на Червената армия трябва да служи бригадата. Висшата тактическа единица – дивизията, трябва да се състои от две до четири бригади и от тежка артилерия, бронирани автомобили, аероплани – всички видове технически средства и всички родове войски. Действията на дивизиите и бригадите трябва да се ръководят от полеви щаб. Интересното е, че много от идеите на Пехливанов по-късно на практика са били реализирани в Червената армия. Със заповед № 137 на наркомата по военните въпроси от 16 февруари 1918 г. Пехливанов е бил назначен към Общоруската колегия на РККА⁹⁷.

Дори и в най-неспокойните времена, както е било например в края на 1917 г., Пехливанов поддържа контакти с колегите си от генералщабната академия. Например, той получава писмо от полковник В.Н. Поляков, от по-горен курс на академията⁹⁸. Поляков, както и Пехливанов, започва службата си през годините на Гражданската война в редовете на Червената армия, но по-късно се прехвърля при белите. Неформалните контакти, изглежда, изиграват определена роля в последвалите събития от живота на Пехливанов.

През февруари 1918 г. Съветска Русия е на прага на унищожението. Мирният договор с противниците на Русия по Първата световна война още не е бил сключен, а старата армия вече фактически не е съществувала. След провала на съветско-германските мирни преговори в Брест-Литовск на 18 февруари започва немското настъпление на Източния фронт (операция „Фаустшлаг“ – „Юмручен удар“), което завършва в общи линии с подписването на 3 март на Брестския мир. През периода на настъпление по данни от 2 април 1918 г., немците взимат в плен фронтовия щаб, щабовете на четири армии, пет корпуса, седемнадесет дивизии, над 82 000 войници и офицери от старата руска армия, завладяват огромни трофеи – около 800 000 пушки, приблизително 10 000 картечници, 4381 оръдия, 1203 минохвъргачки, 152 аероплана, 1278 автомобила, 100 млн. патрона и около 3 млн. снаряда, 2100 локомотива и около 30 000 вагона, 63 000 каруци, 1705 походни кухни, 13 000 коня⁹⁹. Двете седмици в края на февруари – началото на март 1918 г. са най-напрегнатите, както за болшевишкото ръководство, така и за съдбите на Съветска Русия. В.И. Ленин нарича този период единадесетдневна война между руската революция и германския империализъм¹⁰⁰.

На 18 февруари немците заемат Луцк и Двинск, като в последния пленяват щаба на 5-та армия, на 20 февруари вземат Ровно, на 21 февруари влизат в Минск, където пленяват щаба на Западния фронт, и в Новгород Волински, през нощта на 24 срещу 25 февруари завладяват Псков (намиращият се в града щаб на Северния фронт успява да се евакуира в Твер), на 25 февруари – Ревел, на 1 март – Киев, 4 март – Житомир. Германските войски фактически настъпват, без да срещат по пътя си съпротива.

На 19 февруари се провежда обединеното заседание на ЦК на партиите на болшевиките и техните съюзници левите есери, на което присъстват бившите генерали В.А. Черемисов и В.Ф. Новицки. В.И. Ленин тогава защитава тезата за необходимост от отпор на противника¹⁰¹.

На 20 февруари Пехливанов участва в съвещание, което се провежда в сградата на военното министерство (Мойка, 67) в Петроград в присъствието на болшевишкото ръководство (П.Е. Дибенко, Н.И. Подвойски, Н.В. Криленко, Ф.Ф. Расколников, Е.М. Склянски) и военните специалисти (В.М. Алтфатер, А.И. Андогски, В.Е. Борисов, Г.Г. Гиссер, Е.А. Верцински, М.П. Каменски, В.Ф. Новицки, Й.Г. Пехливанов, Н.М. Потапов, В.А. Черемисов). Съвещанието е било свикано по повод настъплението на германските войски и за да реши въпроса с организацията на отбраната¹⁰².

На 21 февруари се създава Комитет за революционна отбрана на Петроград начело с Я.М. Свердлов. В същия ден е подписан, а на другия – публикуван декрет-въззвание на СНК „Социалистическото отечество в опасност!“. Вечерта на 22 февруари в Петроград по искане на В.И. Ленин от Могильов пристига началник-щаба на Върховния главнокомандващ бившият генерал М.Д. Бонч-Бруевич, който фактически оглавява отбраната на Съветска Русия от външния враг. След съвещанието с Ленин и другите представители на властта Бонч-Бруевич започва работа в Смолни, където е настанен в стая до кабинета на Ленин.

На 23 февруари се извършва масова мобилизация на петроградския пролетариат за борба с врага. Точно този ден се счита за рожден ден на новата армия, а днес справедливо се чества в Русия като Ден на защитника на Отечеството. Този ден и тогава и сега потвърждава един неоспорим факт – колкото и тежко да е положението на Русия и нейната армия, винаги ще се намерят верни защитници, способни да дадат отпор на врага. По данни към 27 февруари в състава на Червената армия в Петроград влизат около 13 000 души¹⁰³. Не по-маловажен е и фактът, че в нощта на 23 срещу 24 февруари СНК приема гер-

манските условия за сключване на мир, което води до преустановяване на немското настъпление¹⁰⁴.

Въпреки това в нощта на 24 срещу 25 февруари немците превземат Псков с бой. Цялата тази нощ Смолни будова. Ленин провежда извънредно заседание на СНК. В 4 часа сутринта се взема решение за обособяване от Комитета за революционна отбрана на Петроград на оперативен ръководен център за защита на столицата – Бюро, в чийто състав влизат представители на болшевиките и на левите есери, а като военен специалист – М.Д. Бонч-Бруевич, който трябва да разработи план за отбраната на Петроград. Взема се решение да бъдат пуснати сирените на всички столични фабрики и заводи, за да бъдат привикани колкото се може по-бързо готовите да тръгнат на борба с врага работници.

Понеделник, 25 февруари е дълъг ден за Пехливанов. Още на разсъмване той получава от Смолни заповед по телеграфа: „По сведения към 24 февр[уари] немците с незначителни сили са превзели Псков, назначен сте за н[ачални]к на Псковския отряд в състав: 5 батал[ьона] с по 12 кар[течници] за всеки б[атальо]н, 3 батареи с необходимите свързочни средства; за усилване на отряда ще бъдат изпратени допълнителни части. На Псковски отряд се възлага задачата да изведат немците от Псков и да ги преследват до Изборск – остров, който трябва да бъде превзет; най-скорото постигане на поставената цел трябва да залегне като основа за Вашите действия. Предполага се допълнителните сили да бъдат транспортирани по железницата Петроград-Дно-Псков, часът на тръгване ще бъде съобщен. Щаб на отбраната, Петроград, Мойка, 67. До[м] на в[оенния] мин[истър]. Началник-щаб на Върховния главнокомандващ Бонч-Бруевич“¹⁰⁵. В действителност съставът на отряда се оказва много по-различен.

Бонч-Бруевич поставя бойната задача, без да се съобразява с реалното съотношение на силите и средствата на страните, както и с моралното състояние на червеногвардейските отряди, което не е било на нужното ниво. Пехливанов обаче незабавно пристъпва към изпълнение на възложената задача, въпреки че сигурно осъзнава невъзможността да си възвърне Псков. Той оглавява отбраната на Съветска Русия от германските войски на най-опасното псковско направление, което представлява непосредствена заплаха за Петроград. Фактът, че за немците точно псковското направление е главното направление се отбелязва в някои изследователски трудове¹⁰⁶.

В състава на отряда влизат доброволци от войнишките среди на старата армия, Червената армия и Червената гвардия. Бойците от Червената армия и Червената гвардия рамо до рамо с неразформи-

рованите подразделения на старата армия поемат защитата на Петроград. Невероятно е, че тези разнородни революционизирани сили са били готови да се подчинят на заповедите на бивш офицер от ГЩ. Занапред именно съчетанието на опита и знанията на старите офицери с революционния порив на комисарите и голямата численост на червеноармейския състав се превръща в една от силните страни на Червената армия.

Въз основа на полеви доклад № 2 на началник-щаба на Върховния главнокомандващ от 23 февруари 1918 г. в отряда на Пехливанов са командироваани С.И. Василиев, М.Б. Дмитриев и Н. Ивановски, обучаващи се в горния курс на генералшабната академия. Към 2 април всички те се завръщат в Петроград¹⁰⁷.

Ивановски пише за тази командировка до генерал П.П. Петров през 1963 г., когато той вече е емигрант: „Ние се озовахме в един водовъртеж – немците завзеха Псков и се очакваше тяхното настъпление към Петроград. Смолни реши да се отбранява – армията се беше разпаднала към този момент – трябваше да се започва отначало – на академията ѝ беше разпоредено да изпрати на фронта част от слушателите за попълване на щабовете. Аз и щ[абс]-кап[итан] Дмитриев бяхме назначени на Псковско направление и тук искам да подчертая един много интересен, но малко известен факт – когато дойдохме на Варшавската гара – отидохме при коменданта на гарата, за да получим служебна бележка – той ни показва телеграмата на Ленин – да подготвим вагони за транспортирането до фронта на 1 милион въоръжени работници – тази телеграма не подлежи на никакви коментари.

Ние пристигнахме на гара Торошино в така наречения щаб – цялото псковско направление беше под прикритието на отряд путиловски работници и отряд „Волчья стая“ – кронщад[ските] матроси. Имаше саморъчно сглобен от платформи брониран влак – това беше всичко.

Няколко дни след пристигането ми бях изпратен на рекогносцировка на позицията за приближаващата несъществуваща армия – аз самият съм от Псков – така че районът ми беше познат – разбира се, никаква рекогносцировка не направих, но пък видях какво беше останало след армията – навсякъде бяха разпилени и захвърлени оръдия, обози, стада коне – селата бяха свързани с полеви телефони – по дворовете имаше каруци – лазаретни линейки – картината беше покъртителна. Върнах се в така наречения щаб – след около два дни пристигна замяната – горният курс беше завършил обучението си предварително, дадоха им по една птица¹⁰⁸ – те ни замениха, а ние

тръгнахме да догонваме академията. Която, предвид приближаването на немците, беше насочена към Екатеринбург¹⁰⁹.

През март в щаба на Пехливанов са изпратени завършилите ускорените курсове от 2 разред на академията: Ф.Н. Гришин, Н.Н. Долински, С.И. Петров, Х.В. Гуртовенко, А.Д. Загребин, В.Ф. Ржечицки, В.А. Сривалин, Б.М. Черниговски-Сокол, П.И. Ляшко и М.Н. Третьков¹¹⁰. Така в дейността си Пехливанов е подпомаган от 13 млади випускници и слушатели на Военната академия.

Бонч-Бруевич предполага да осъществи разузнавателни действия по направление на Нарва, Тапс, Дно, Новосokolники, Невел и Идрица. Той настоява също така за охрана на техническите съоръжения на стратегически важната в създадалата се обстановка железопътна линия Петроград – Москва, която свързва театъра на военните действия и столицата на Съветска Русия с централните части на страната¹¹¹.

Още в 7 сутринта Пехливанов с щаба на току-що създадения отряд набелязва придвижване от Смолни до Варшавската гара. Също тогава е назначен началникът на първи ешелон на Псковския отряд Серебряков, който получава бойната задача да организира (с тези средства, с които разполага) отбраната на град Луга, на 140 километра от Псков¹¹². Заповедта е издадена по време, когато реалната обстановка и скоростта на придвижване на немците към Петроград не са били известни.

На гарата първи пристигат бойците от 1-ви червеноармейски полк от разположените в новочеркаските казарми доброволци. След тях идват 6-ти Тукумски латвийски стрелкови полк (впрочем латвийците в този ден не потеглят за фронта), батарея на Михайловското артилерийско училище, работническо-червеногвардейски отряди от водите „Розенкранц“ и „Вулкан“ и 2-ри картечен резервен полк.

В 9.30 сутринта Пехливанов е на Варшавската гара. По това време той вече знае, че предния ден около 18 часа немската конница и броневтомобили с незначителни сили са превзели Псков и се придвижват към гара Торошино, разположена на железопътната линия Псков-Петроград на 21 км. североизточно от Псков. Продължаващото настъпление на германците представлява непосредствена заплаха за столицата на Съветска Русия. Набелязаните сили от отряда на Пехливанов наброяват, както се съобщава в телеграма до Бонч-Бруевича, 5 батальона с 60 картечници и 3 батареи. Това обаче са само разчетни, а не фактически сили.

На 25 февруари, в 12 часа и 30 минути, от Варшавската гара за гара Луга потегля предния ешелон на отряда (първоначалният час за тръгване е бил определен за 10 часа). С първи ешелон тръгват 700

червеноармейци от казармите на Новочеркасски полк и червеногвардейци с три картечници. Влакът с бойците фактически потегля за неизвестността. Никои не знае, с какви точно сили разполагат немците и как ще се развиват техните по-нататъшни действия¹¹³. Насреща им се точат многохилядни маси от стихийно демобилизирали се войници от старата армия. Пехливанов заповядва на бойците да слязат на гара Луга и да предприемат мерки по задържането на противниковите бронирани коли южно от града, както и да изяснят обстановката по железопътната линия и шосето Луга-Псков. Щабът на отряда остава на Варшавската гара в Петроград.

Спешно се формира втори ешелон. С него тръгват към предната линия 50 велосипедисти и 2-ри картечен полк с 60 картечници. В 13.30 Пехливанов издава заповед на авангарда на втория ешелон с 24 картечници и 50 велосипедисти под командването на В.Я. Беркул да отбранява Лужския железопътен възел откъм Псков до съсредоточаване на целия отряд. Всички бойни средства на Лужския съвет¹¹⁴ са предоставени на началник авангарда.

В 14 часа Пехливанов телеграфира на Бонч-Бруевич: „До момента на получаване на задачата да отхвърлим противника от Псков и потеглим в посока Остров в 6 часа сутринта на 25 февруари – бяха получени сведения за появата на противника при гара Торошино. Към 8 часа сутринта сведенията бяха потвърдени по железопътния телеграф. В съответствие със създалата се обстановка реших като пункт на съсредоточаване на отряда да избира гара Луга. За прикриване на съсредоточаването на отряда е определен авангард в състав 2 ешелона с 24 картечници и 50 велосипедисти със задачата да прикриват Лужския железопътен възел до приключване на съсредоточаването на целия отряд. На началник авангарда е предложено да използва за отбрана всички бойни средства на Лужския съвет“¹¹⁵. В 14.14 Пехливанов изпраща още едно донесение до Бонч-Бруевич и до щаба на отбраната в Смолни с отчет за своите действия¹¹⁶.

Изглежда, едва следобед Пехливанов успява да издаде заповедта си за щаба на отряда. За свой непосредствен помощник и заместник Пехливанов определя бившия полковник от ГЩ Б.В. Малютин, когото вероятно познава от следването си в академията, т.к. Малютин завършва една година преди него. Постът началник-щаб на псковските отряди се заема от члена на Главния щаб на Червената гвардия, бившия офицер Ф.П. Никонов. За интендант е назначен Янишевски. Никонов и Янишевски трябва да отпътуват за Луга с последния ешелон¹¹⁷. Комисари на отрядите на Пехливанов стават В. Волков, П.А. Залуцки, И.И. Ионов, П.Л. Панах и И.С. Уншлихт.

Началник-щабът на отряда Ф.П. Никонов е впечатлен от Пехливанов и по-късно си спомня: „Получих назначение за началник-щаб на псковските отряди на 25 февруари 1918 г. Казаха ми: „Отивай бързо на Варшавската гара, там се формират ешелони. Търси командира на отряда полковник Пехливанов“.

Пристигам аз на гарата. А там – неописуема бъркотия, блъсканица, викове, хаос. Пробивам си път през тълпата. Виждам един висок военен с дълъг сив шинел, калпак, много внушителен на вид. Сред този хаос той е абсолютно спокоен, разпорежданията му са кратки и делови. Наближавам го и му се представям. „Заедно ще воюваме“, - кратко ми отговаря той. И сдържано, но много внушително продължава да дава нарежданията си. Чувствам голяма авторитет на командира. Мисля си: „С такъв командир се воюва добре“.

Хаосът постепенно се организира. Натоварихме се в ешелоните. Пътуваме. Стоим до прозореца. Виждаме група деморализирани войници, които бавно се търтят откъм фронта. „Трябва да ги спрем – казвам аз, – и да ги върнем“. А той : „Оставете ги, те не ни трябват. Те няма да воюват. Те са непотребен баласт. Трябват ни предани, с боеви настрой, съзнателни, надеждни хора. По-добре по-малко, но по-качествени“.

Спомням си неговото спокойствие, деловитост, умение да влияе на бойците и всички подчинени, да ги организира, да им въздейства без излишни думи, а просто с присъствието и поведението си, вярата в победата, липсата на показност. Спомням си също така и бащинската му загриженост за войнишкия бит, доброто познаване на психологията на боеца, нетипичната за царските офицери демократичност и в същото време възискателност. Всички много го обичаха и уважаваха, заради това, че задълбочено познаваше военното дело и имаше правилен подход към хората¹¹⁸.

Не може да се отрече, че това е твърде благожелателна характеристика, тъй като отношението на революционните маси към „царския офицер“ по това време не би могло да бъде изцяло доверително. Един от отговорните съветски работници, участвали в изграждането на псковските отряди, например, отбелязва, че назначаването на Пехливанов за командир на отряда е „огромна грешка, която впоследствие дава на генералите възможност да надигнат глава“¹¹⁹. В този смисъл положението на Пехливанов е било доста сложно.

В 18.30 от Варшавската гара потегля втори ешелон на отряда в състав: 50 велосипедисти, 2 телефонни подразделения с 60 картечници. По някои данни той тръгва със 7 часа закъснение поради саботаж на железничарите и то едва след като дежурният е бил заплашен с разстрел¹²⁰. Започва натоварването на трети ешелон в със-

тав батарея на Михайловското артилерийско училище, 400 войници от Измайловски полк, щабот на отряда и 50 червогвардейци от завода „Розенкранц“¹²¹.

Възниква затруднение при трети ешелон. Поради недостиг на патрони и лоша екипировка батальонът на Измайловски полк отказва да потегли и постепенно се прибира в казармите. Артилерийската батарея е готова да потегли, но разполага само с шрапнели в запасите си, докато за борба с настъпващите бронирани коли на противника са нужни гранати. Набелязаните за транспортиране латвийски батальон, 2 ескадрона на 9-ти кавалерийски полк и батальон на 12-ти Финландски стрелкови полк (който е трябвало да бъде натоварен в Нови Петергоф) изобщо не стигнали до пункта за натоварване¹²².

Формирането, което оглавява Пехливанов, е известно като Псковски отряди. Точно тези отряди стават едни от първите части на новосъздадената Червена армия. В 22 часа в Луга пристига първият ешелон, вторият – в 2 часа през нощта на 26 февруари¹²³.

Самият Пехливанов с щаба на отряда пристига в Луга в състава на третия ешелон към 14 часа на 26 февруари¹²⁴. Веднага след като изслушва доклада на началник авангарда, той провежда съвещание с комисарите Б.П. Позерн (член на колегията на войсковото управление на Северния фронт) и П.А. Залузки (комисар на комитета за революционна отбрана на Петроград)¹²⁵. В резултат на съвещанието е издадена заповед – незабавно да бъде изпратен към Псков оглавяваният от В.Я. Беркул разузнавателен ешелон. Следва нова заповед за прехвърляне на всички ешелони и щаба на отряда на гара Струги Белие, разположена между Псков и Луга.

Разузнавачите потеглят в 17 часа, останалите три ешелона – в 22 часа, 0 часа и 2 часа през нощта на следния ден. В Петроград остава интендантът на отряда Янишевски, в Луга – неговият заместник от Лужския съвет Любович, по въпросите на снабдяването в щаба на отряда отговаря Иванцов. Комисар по снабдяването се води Муригин, обаче за периода на боевете снабдяването на отряда не е било организирано по надлежащия начин¹²⁶.

През нощта на 26 февруари в 23 часа, Пехливанов свиква ново съвещание с Позерн и Залузки. Към този момент Йордан Георгиевич вече знае, че Псков е завладян със силите на немска дивизия, като на сутринта немците организират настъпление откъм града. Съвсем обосновано командирът на отряда проявява своята предпазливост, понеже смята, че силите са неравни и поверените му войски могат само да осъществяват разузнавателна дейност, а за активни действия на Пехливанов са необходими още четири ешелона, брониран влак,

бронирани дивизион и конница. Съвещанието стига до общото решение, че противопоставянето на немците преди да бъде съсредоточен целият отряд е невъзможно¹²⁷. Решено е също така железопътната линия на юг и северо-изток от Луга да бъде подготвена за взривяване.

След приключване на съвещанието Позерн трябва да отпътува за Новгород, а за комендант на Лужски район е назначен А.И. Тарасов-Родионов. Сериозна неприятност сполетява отряда – до Луга катастрофира влакова композиция, което в условията на ешелонна война води до най-тежки последици и поради което известно време ешелоните не могат да потеглят за Струги Белие.

На 27 февруари Пехливанов отправя запитване до началник-щаб на Върховния главнокомандващ М.Д. Бонч-Бруевич, за да изясни какви допълнителни отряди са изпратени в района на Нарва, Гдов, Псков, Дно за съвместни действия с него. Попълненията постепенно започват да пристигат. Така на 27 февруари в Луга пристига 3-ти пехотен полк от запаса в състав от 175 души с 2 картечници „Максим“¹²⁸. Към 27 февруари отрядът наброява 1300 пехотинци, 63 конни разузнавачи, 87 картечници и 4 бр. 76 мм оръдия¹²⁹. Отрядът разполага с 5 % инструктори и 1 % специалисти. Скоро Пехливанов получава от Петроград дългоочаквания бронирани влак. Подкрепленията дават възможност да се премине към решителни действия.

Съхранена е ведомост за състава на ешелоните на отряда, която дава възможност въпреки някои неточности да се изгради по-подробна представа за силите, с които разполага Пехливанов по данни към началото на март:

Таблица 1

Ведомост за състава на ешелоните в отряда на Пехливанов¹³⁰

Ешелон	Състав
Бронирани влак	путиловци, разузнавачи, артилеристи. Всичко 170 чов., 8 оръдия, 7 картечници. 6 пътнически вагона, 3 закрити, 2 платформи, 4 бронирани платформи
1 ешелон	1-ви отряд на РККА, подразделение велосипедисти, картечари. 578 чов., 14 картечници. 9 пътнически вагона, 2 закрити, 8 вагона „Пулман“ (?), платформа. 13 коня, 15 каруци
2 ешелон	2-ри картечен полк, 3 резервен полк, към тях картечници и ескадрон. 770 човека, 40 картечници „Колт“. 4 пътнически вагона, 12 закрити, 7 вагона „Пулман“ (?), 5 платформи. 45 коня, 30 каруци

3 ешелон	6-ти Латвийски полк, щаб на отрядите, батарея на Михайловското артилерийско училище, сапъори, червеноармейци, разузнавачи. Повече от 600 човека (?)
4 ешелон	Кронщадци, лекари

Към Псков настъпват съединения на 8-ма германска армия на генерал Г. Кирбах, в частност 53-ти корпус. Разузнаването докладва, че в района на Ревел са концентрирани до 9000 немски войници¹³¹. В Псков е разположена дивизия с полкове номера 345, 346, 347, 348. Всичко около 4000 души. Щабът на дивизията от 26 февруари се разполага в сградата на реалната гимназия. По-късно е съобщен и номерът на дивизията – 78-ма пехотна¹³². Вечерта на 27 февруари немците съсредоточават в града още два пехотни полка. Освен тези сили са забелязани подразделения на други четири полка. В града освен това са разположени три артилерийски полка и пет кавалерийски. Номерацията на полковете се мени. Така към 14 март се съобщава, че в Псков са съсредоточени 317-ти, 2-ри, 3-ти, 5-ти, 73-ти и 74-ти пехотни полкове, също така са забелязани отделни пехотинци от 240-ти, 37-ми, 131-ви полкове, 6-ти егерски полк, 102-ри, 107-ми (Вердюнски), 108-ми артилерийски полкове, предположително от 109-ти артилерийски полк, в града се намират и 34-ти, 39-ти и 43-ти драгунски, 1-ви и 2-ри хусарски полкове¹³³. През март Псков е отбраняван от 8-ми немски корпус с щаб (от 12 март) в село Череха, което е силно укрепено.

На 5-6 версти от града немците разполагат полеви караули от по 10-15 души с картечница, около града ровят окопи, укрепват позициите с бодлива тел. На 27 февруари е забелязано движение на отряд успоредно на ж.п. линията Псков – Гдов. Освен това, веднага след завземането на града, немците започват да извозват от Псков в Германия всички военнослужещи и подлежащи на военна служба руснаци¹³⁴.

На 28 февруари Бонч-Бруевич изпраща телеграма в Твер до щаба на Северния фронт и в Смоленск до главнокомандващия Западния фронт, в която излага своето виждане за обстановката: „В допълнение към общата директива за задачите на фронта с посочени разграничителни линии между фронтите съобщавам: Върховното командване съсредоточава доброволни отряди в районите на Нарва, Псков, Порхова, Ст[ара] Руса и Великие Луки начело [с] отговорни началници, до момента са назначени Началници на Нарвски отряд – Парски и на Псковски – Пехлеванов, останалите ще бъдат назначени по-късно. На тези Началници трябва да се подчиняват отстъпващи от фронта и запазили боеспособността си наши войски.

Задачата пред всички тези отряди – да удържат на немското нахлуване и надеждно да защитят от отделни немски отряди възлови гари и ж.п. линиите изобщо. Съобразно натрупването на сили във вътрешността на страната, броят на отрядите и самите отряди ще се увеличават... [В] допълнение към разпореждането за разформироване щабовете на армиите, Върховният главнокомандващ заповяда да се разформирова всички щабове (до дивизионни включително) на частите, действащи на фронта с изключение щабовете на онези войскови съединения, които са запазили в пълна степен боеспособността си, вътрешният ред и готовността за борба с външния враг. Всички офицери от разформированите щабове, които пожелаят да продължат борбата с външния враг, трябва да се зачисляват и намират [в] щаба на фронта и в снабдяването на фронта, за броя на събраните в щаба такива лица периодично да се докладва [като] се посочва, каква длъжност са заемали, така Върховният щаб ще получава нужните хора, до ново назначение всички запазват възнаградението си...“¹³⁵.

Бонч-Бруевич изисква от Пехливанов решителни действия¹³⁶, и той бързо ги предприема. Въпреки многобройните недостатъци, бойците на Пехливанов действат изключително успешно срещу немците. Още повече, че пристигат подкрепления. На 28 февруари на предната линия пристига отряд работници-путиловци (244 човека, в т.ч. 9 картечари с две картечници), партизански отряд “Волчя стая” (235 бойци) и отряд от Шлиселбург (124 бойци). Съсредоточаването на отряда завършва към 16 часа на 28 февруари. Авангардът на Пехливанов, подсилен с бронирания влак, се предвижва от гара Новоселие (на 50 километра от Псков) към гара Торошино, завземайки я след кратка схватка.

Едно от първите бойни стълкновения е на 1 март в 23 часа при гара Черняковици на десет версти от Псков, където червеноармейците са подкрепени от бронирания влак. Разузнавачите от бронирания влак, под командването на лекаря, атакуват немската заграда. Убити са четирима вражески войници, пленени са офицер и двама войници. Загубите на червеноармейците са един убит и един ранен боец. Пехливанов лаконично телеграфира в Петроград: „Първо стълкновение! П.“¹³⁷. В тези две думи личат противоречиви чувства: безпокойство за по-нататъшното развитие на ситуацията и стремеж да се покаже, че бойците на отряда са способни на активни действия.

Има бой и при село Яхново, където също така е унищожена немска заграда. Запазено е описание на този бой. В 21 часа разузнавателен отряд от 12 човека атакува немски подвижен отряд, состо-

ящ, както пише в донесението, от немци и руснаци-черносотници с картечница. Убити са 4 немци. Офицер и двама руснаци-предатели, както са наречени в донесението, са пленени. По присъда на военнополовия съд предателите са разстреляни. Загубите на съветските войски са един убит, един тежко ранен (починал по-късно от раните си)¹³⁸. „Черносотници“ и „предатели“, по всяка вероятност, са наречени белогвардейци. При гара Струги Белие бойците на Пехливанов отблъскват нападение на немската авиация.

На 1 март е получена нова строга телеграма от Бонч-Бруевич: „Няколко пъти Ви бе нареждано [да] предприемете най-енергични бързи действия. Трябва да се имат предвид точният разчет и разумната осторожност, но провалът на начинанието се крие в излишното забавяне. Моля Ви да съобщите Вашия план [и] времето, когато окончателно пристъпите [към] неговото изпълнение...“¹³⁹.

В 23 часа 5 минути на 1 март Бонч-Бруевич телеграфира на Пехливанов с вече по-спокоен тон: „Признавам Вашия начин на действие за съответстващ на обстановката. Телеграмите ми са предизвикани от вашето мълчание по време, когато е желателно по често да се получават донесения от псковското направление, за да се отговори на правителствените запитвания и аз самият да бъда напълно ориентиран“¹⁴⁰.

Към 1 март щабът на отряда се намира в Струги Белие. През деня пристигат още 110 души с две картечници от Кронщадския матроски отряд и 168 души с четири картечници от огнетения химически батальон. Картечари от Шлиселбург решават да се обединят с Кронщадския отряд, образувайки Кронщадско-Шлиселбургски партизански отряд от 234 човека под командването на колегия от петима души¹⁴¹. Химическият батальон е изпратен на предната линия по решение на батальонния комитет, а не по лично решение на всеки един боец, както се практикува през онзи период, затова в батальона сериозно се обсъждала възможността нежелаещите да се сражават да бъдат върнати¹⁴².

На железопътната линия става нова авария, което в условията на ешелонна война може да има катастрофални последици. При преминаването през мост до гара Торошино локомотивът на бронирания влак излиза от релси. Вземат се мерки за вдигането на локомотива и поправката на моста. Извършва се разузнаване по направление Торошино – устие на река Велика – Псков – река Череха до устието на реки Кеб и по направление река Кеб – Торошино.

На 2 март Пехливанов телеграфира в щаба на отряда на Глебов, разположен на гара Дно: „Псковският отряд влезе [в] непосредствен сблъсък [с] противника, унищожавайки негови застави при гара

Черняковици и с. Яхново, днес се очакват стълкновения на нашите партизани по целия фронт на противниковото охранение край Псков, където немците са съсредоточили до шест полка пехота с артилерия и конница. Авангардът на моя отряд се намира при гара Торошино, главните сили – при гара Новоселие, конница се придвижва към района на с. Жуковици, щабът на отряда – към гара Струги Белие. Очаква се възобновяване действията на противника. Най-близка задача на отряда е да превземе гр. Псков. При създамата се обстановка е крайно необходимо неотложното движение на отрядите от Дно и Гдов по направление към Псков...”¹⁴³.

Въпреки всички трудности, Пехливанов все пак се надява да изпълни поставената задача и да превземе Псков. За това той изисква подкрепа от силите на отрядите от Дно, Гдов и Нарва. На 1 март в Псков започва паника – пуска се слух, че към града приближават латвийски стрелкови полкове¹⁴⁴. Възможно е, опасенията на немците да са свързани с това, че личният състав на войските им вече далеч не е блестящ. По данни на разузнаването, немските части са крайно разнородни по състав. В тях има много жандарми, младежи, има руски офицери, полски легионери¹⁴⁵. Бойният дух на тези части не е висок, силно се чувства умора от войната, стремеж към мир.

Пред деня на 2 март отрядът е подсилен с ескадрон на 9-ти кавалерийски полк (130 конници), по собствено желание обаче напускат 40 войници. Силите на отряда вече възлизат на 1538 пехотинци, 130 конници, 93 картечници и 4 леки полеви оръдия¹⁴⁶. Авангардът е подсилен с Кронщадско-Шлиселбургския отряд и подразделение путиловци.

Германската окупация предизвиква у псковските селяни и градско население вълна от недоволство. По данни на разузнаването, в Псков се извършва грабеж на местното население¹⁴⁷. Особено възмущение предизвикват реквизициите на хляб и искането за изпращане на подлежащи на военна служба в Германия. Използвайки близостта на фронтната линия, селяните изпращат делегати в отряда на Пехливанов с молба да ги въоръжат за партизански действия, помагат на бойците на Пехливанов с продоволствие¹⁴⁸. Пехливанов нарежда да се снабдяват с оръжие всички желаещи¹⁴⁹, започва масово записване на селяни в партизанските отряди. Само на 4 март, например, са въоръжени около 800 селяни¹⁵⁰. Общо, ако се вярва на свидетелството на един от участниците във формирането на партизански отряди, са въоръжени до 7000 селяни¹⁵¹. Партизаните извършват дръзки нападения срещу окупаторите.

Като опитен генералщабен офицер, Пехливанов ясно разбира необходимостта отрядът му да бъде подсилен с висококвалифици-

рани щабни кадри. След първите сблъсъци с немците, на 2 март в 13.20 той по телеграфа моли Бонч-Бруевич спешно да изпрати двама генералщабни офицери за оперативната и разузнавателна част в щаба на отряда¹⁵². На 4 март Малютин, помощник на Пехливанов, моли в щаба на отряда да бъдат изпратени наведнъж осем инструктори-генералщабни офицери¹⁵³. И на 5 март в отряда пристигат слушателите в академията С.И. Василиев и М.Б. Дмитриев, назначени съответно за завеждащ разузнаване и началник служба свързки¹⁵⁴. С генералщабните офицери, особено с младите, Пехливанов среща трудности.

На 2 март председателят на СНК В.И. Ленин телеграфира до всички, до всички, до всички да бъдат в пълна готовност във връзка с възможно прекъсване на мирните преговори в Брест-Литовск. В телеграмата се разпорежда: „Задължително всички да бъдат вдигнати на крак, да се вземат мерки за охрана и отбрана“¹⁵⁵.

Старото офицерство по патриотични съображения взема дейно участие в защитата на Петроград. Достатъчно е да се каже, че всички основни направления от отбраната на подстъпите към столицата са оглавени изключително от бивши офицери от ГЩ. Пак те осъществяват върховно ръководство и координация действията на съветските отряди от Петроград. Отбраната на Петроград ръководи, в качеството на военен специалист, бившият генерал-майор от ГЩ М.Д. Бонч-Бруевич, негов най-близък помощник е генерал-квартирмейстерът на Ставката, бивш генерал-майор от ГЩ Н.А. Сулейман, в работата участват генералите от ГЩ С.Г. Лукирски, Н.И. Рател, А.С. Гришински, М.М. Загю (заедно с Бонч-Бруевич в Петроград от Ставката в Могилъв пристигат 12 бивши офицери от ГЩ¹⁵⁶), псковското направление се държи от отрядите на Пехливанов, отрядите под командването на бившия генерал-лейтенант от ГЩ Д.Н. Надежни отбраняват финландския район, в района на Нарва и Ямбург се сражават войските на бившия генерал-лейтенант от ГЩ Д.П. Парски, в района на Дно – на бившия генерал-лейтенант от ГЩ Ф.А. Подгурски. Под ръководството на известния военен инженер, бивш инженер-генерал К.И. Величко спешно се подготвят за отбрана близките подстъпи към столицата. Към 1 март 1918 г. 28 бивши генерали и полковници, заемали в старата армия длъжности от командири на полкове нагоре, изявяват желание да участват в отбраната на града¹⁵⁷. Общо над 8000 бивши офицери през периода на немското настъпление доброволно се включват в Червената армия¹⁵⁸. Такова количество командни кадри е достатъчно да се комплектват 20 дивизии. Попълването на дивизиите с редови състав също не закъснява.

На 2 март в 14.30 над Струги Белие на малка височина се появява германски аероплан, прелита в кръг над гарата и се отправя обратно към Псков покрай железопътната линия. В 15 часа обаче, при гара Торошино, открива картечен огън по червеноармейци. С ответен огън бойците на Пехливанов свалят машината. По една от версиите тя изгаря след падането и летците загиват, по-достоверна обаче е версията, че летците успяват да запалят аероплана, но са застреляни от червеноармейците¹⁵⁹. По-късно се появява още един немски аероплан, но поради картечния огън от руска страна е принуден да се върне в Псков.

До момента се смяташе, че Бонч-Бруевич през цялото време изисква от Пехливанов по-решителни действия и даже едва не го сменя от поста началник отряд поради мудност¹⁶⁰. Очевидно е обаче, че позицията на петроградското ръководство не е постоянна през цялото време. След активизацията на действията на псковските отряди, техните първи успехи и признаване правилността на действията на Пехливанов от страна на Бонч-Бруевич, късно вечерта на 1 март ситуацията се променя. Във връзка с това, че още не е намерена ключовата телеграма на Бонч-Бруевич по дадения въпрос, е рано да се поставя точка в тази история. Не бива обаче напълно да се изключва, че именно активизацията действията на Пехливанов в началото на март и неговите тактически успехи предизвикват в Петроград неудовлетворение или опасения; там не желаят възобновяване на пълномощабни бойни действия с немците. Впрочем, на 3 март Бонч-Бруевич все така се занимава с организация на настъпление към Псков¹⁶¹.

Така или иначе, но в 16 часа на 2 март Пехливанов телеграфира на Бонч-Бруевич, че не настоява за поста си, ако петроградското началство не е доволно от някакви негови действия: „При наличните средства и обстановка не виждам друг начин на действие, освен предприятия от мен, поради което Ви моля да намерите Началник отряд, съответстващ на Вашите изисквания. 2 Март 1918 година. 16 часа. Гара Струги Белие. № 31. Пехливанов. Допълнение. Напълно споделяме плана за действия на н[ачални]к отряда Пехливанов. Пом[ощник]-н[ачални]к на отряда Малютин. Началник-щаб, член на Колегията по формиране на Черв[ената] арм[ия] Ф. Никонов“¹⁶². Пехливанов запазва тогава своя пост.

Не всички оценяват възторжено организацията на псковските отряди. Например, завършилият ускорените курсове на Генерал-щабната академия бивш капитан А.Д. Загребин на 27 март 1918 г. си припомня последния месец на службата си: „Откровено ще Ви кажа,

че направо не можах да понеса обстановката. при която се наложи да се работи (подчертано със син молив, текстът е с черно мастило. – А.Г.). Преди всичко, Пехливанов не ни прие особено добре, второ, през всичкото време не бяхме устроени както се полага, трето, изпращайки ни на рекогносцировка, не ни даваха почти никакви средства (беше даден кон, оседлан със задна дъга към шията на коня – налагаше се самостоятелно наново да оседлавам и да се движа без вестовой).

Четвърто, Пехливанов искаше (тук и по-нататък – подчертано с червен молив. – А.Г.) мен и Черниговски-Сокол да назначи за началници на стражеви застави. което ние (в полето има въпросителен знак с молив. – А.Г.) категорично отказахме, тъй като, да не говорим, че това не е наша работа – все едно хората от онези банди, които стояха там в охранение (каквото, между другото, съвсем почти нямаше) не биха изпълнявали нашите заповеди, понеже началството там се избираше, пък и освен това те бяха абсолютно необучени и все едно нито една заповед не биха разбрали.

Съдете сами, що за охранение е това, ако на участък от 7 вер[сти] стоят 210 чов. От кол и въже, от рода на „Волчя стая“ (това е название на отряда, при началника на който бях изпратен за даване на указания от оперативен характер).

Когато пристигнах там, пред мен се изправи типичен бандит, който не говореше, а ръмжеше като вълк. Той с голямо нежелание изпълни молбата ми, като изглежда желаше да покаже, че не се нуждае от никакви указания. Също така една вечер, около 12 ч през нощта, хлапакът-комисар (чифут, естествено), искаше да привлече някого от нас за съдия в революционен трибунал, за да съди за мнимо шпионство някакъв селянин (смятам (подчертано със син молив. – А.Г.), че някакъв шпионаж не би могло да има, тъй като достъпът до Псков и обратно беше абсолютно свободен за всички и тогава би трябвало да се съди целия този район).

Рязко отказах, като посочих, че съм завършил генералщабна, а не юридическа академия.

Цялата тази атмосфера ми въздействаше така угнетяващо, че реших да замина¹⁶³.

Разбира се, на хората, свикнали с порядките в старата армия, е било трудно да се ориентират в новите условия. На свой ред и Пехливанов е недоволен от Загребин. По негово мнение, курсовиците (завършилите ускорените курсове на Генералщабната академия – бел. прев.) М.Н. Третьков и Ф.Н. Гришин работят отлично, Загребин пък – „много лошо“. Рекогносцировка. При Загребин – „криви пъ-

течки в гората!""¹⁶⁴. В крайна сметка, след разговор с Загребин, Пехливанов го освобождава от служба.

Председателят на комитета на випуск 1917 г. А.Л. Симонов пише на Загребин: „Смятам, че причината за Вашето напускане е неоснователна: Вие сте търсили тиха, спокойна работа „в Генералния щаб“ – в отдавна забравени рамки. Животът изисква от Вас нещо по-различно. Вие не издържахте изпита.

Затова много странно ми се струва желанието Ви – „време му е да започна военна служба, разбира се в Генералния щаб...“¹⁶⁵.

На 3 март във войските на Пехливанов пристига подкрепление – отряд от 700 червеноармейци от Новочеркасските казарми в Петроград. Продължава обаче и дезертърството. Не пожелават повече да служат 30 бойци от огнететния химически батальона и 350 картечари от 2-ри картечен полк. В отряда остават 2200 пехотинци, 130 конници, 93 картечници и 4 оръдия. Пехливанов продължава дейността по въоръжаване на селяните и сформирането на партизански отряди. Щабът на отряда се предислоцира на гара Новоселие – по-близо до Псков¹⁶⁶. Бонч-Бруевич е обезпокоен и недоволен от това, че Пехливанов рядко му изпраща донесения¹⁶⁷.

През същия ден има нови стълкновения с немците, при което червеноармейците даже изтласкват противника. Десният фланг на отряда успява да напредне с бой от село Подлипие до село Лухново, само на 4 версти източно от Псков. Бойци от Псковските отряди заемат господстваща височина в този район, взимат трофеи – 10 пушки и телефонно имущество. В района на железопътната линия червеноармейците завземат село Черняковици, но под натиска на два пъти превъзхождащия ги противник са принудени да отстъпят към селището Язвици, двама червеноармейци са убити, петима – ранени. Опитите на немците да се придвижат по-нататък са отразени от пристигналото подкрепление¹⁶⁸.

Най-успешни са действията на левия фланг. При село Яхново отряд „Волчья стая“ (80 човека) под командването на И.П. Гаврилов е атакуван от 150 немски велосипедисти. Партизаните устройват засада и нанасят на немците изкусен флангови удар. Сблъсъкът завършва със сравнително сериозно поражение за немците. Червеноармейците губят двама бойци убити и петима ранени. Загубите на немците са 18 убити, 2 ранени, освен това трофеи стават 34 велосипеда, 60 пушки и много амуниции¹⁶⁹.

Още един успех от този ден е свързан със събитията в района на Торошино. Там бойците на Пехливанов повреждат втори герман-

ски аероплан, извършващ разузнавателен полет. Аеропланът се приземява в района на село Крести и изгаря¹⁷⁰.

На 3 март е подписан Бресткия мирен договор. Русия излиза от Първата световна война. Последните боеве на Източния фронт (по време на Първата световна война Източен фронт е фронтът между Русея и Германия – *бел. прев.*) завинаги се свързват с името на българина на руска служба Йордан Пехливанов.

На същия този ден Съветът на народните комисари взема решение, а на следващия ден излиза декрет за създаване на Висш военен съвет (ВВС), който от този момент трябва да ръководи всички бойни операции, както и да се занимава с въпросите по сформирането на Червена армия. Военен ръководител на ВВС става М.Д. Бонч-Бруевич, негов помощник – С.Г. Лукирски, политически комисари – левият есер П.П. Прошения и болшевикът К.И. Шутко. Известно време продължава съществуването си и Комитетът за революционна отбрана на Петроград, ръководил защитата на столицата.

На 3 март върховният главнокомандващ Н.В. Криленко изпраща телеграма на главнокомандващите фронтите и командващите войски на военните окръзи, в която съобщава за новата схема на армейската организация и за създаване на войскова завеса: „Съгласно решенията на Комитета за революционна отбрана [на Петроград] се закриват щабовете на фронтите като оперативни органи. С оглед на това щабовете на фронтите трябва да завършат демобилизацията на остатъците от армията и имуществото. Поради германското придвижване навътре в страната е необходимо да се създаде завеса, която би ограничила навлизането на немците. Завесата трябва да се състои от отделни отряди, действащи във взаимовръзка. Управлението на тези отряди се обединява по следния начин: отрядите, напреднали в посока Финландия, Нарва, Псков, Дно, Старая Руса и всички части от близката отбрана на Петроград, са на подчинение на Началника на отбраната на Петроград, чийто щаб е Мойка, 67 Довмин¹⁷¹. Отрядите, действащи между линията Остров – Старая Руса и линията Полоцк – Велиж – Белой се подчиняват на началника на Северната група отряди, щабът на който трябва да бъде обособен от щаба на Северния фронт в максимално ограничен кръг лица, строго необходим за управлението на отрядите в оперативно отношение и по отношение разпределението помежду им на направлението за тяхното снабдяване с всичко необходимо. Отрядите, действащи между линията Полоцк – Велиж – Белой и река Припят се подчиняват на началника на Западната група отряди, щабът на която трябва да бъде обособен от щаба на Западния фронт в

най-ограничен кръг лица, както бе посочено по-горе. Началникът на отбраната на Петроград, Началникът на Северната група отряди и Началникът на Западната група отряди се подчиняват на Върховния съвет по отбрана. Командващите войските на Петроградския и Московския военни окръзи с щабовете им се задължават енергично да сформират части от всички родове войски и технически средства, предоставяйки ги в разпореждане на началниците на отбраната на Петроград, Западната и Северна група отряди съгласно наряди от Върховното командване. Освен това се назначава началник по отбраната на град Москва, който заедно с началника на Западната група отряди следва да организира отбраната на подстъпите към Москва. Командващият Казански военен окръг трябва незабавно да пристъпи към формиране на части от всички родове войски и технически средства. Частите и техническите средства, формирани от командващите войските на Петроградски, Московски и Казански военни окръзи, са предназначени за усилване на отрядите, образувачи завеса срещу нахлуването на немците, формирани с местни средства (така е в документа. – А.Г.)... Отрядите, намиращи се в подчинение на Революционния щаб към бившата Ставка в зависимост от местонахождението си се подчиняват или на началника на Северната група отряди или на началника на Западната група отряди. Революционният полеви щаб към бившата Ставка се разформирова..."¹⁷².

Първите отряди на Червената армия, защитаващи подстъпите към Петроград от германците, стават основа за създаване войските на завесата – система за отбрана на страната с малки сили на широк фронт. Отрядите от завесата изиграват огромна роля за зараждането и укрепването на Червената армия. Разбираемо е, че доброволните отряди червеногвардейци и червеноармейци са ненадеждна, недисциплинирана и неподготвена сила, създаващи у някои бивши офицери впечатление за същински банди. В състава на отрядите има и млади необучени седемнадесетгодишни работници и възрастни хора¹⁷³, има изборност на командирите. При първите неуспехи бойците се стремели да избягат от предната линия в тила. Между отрядите липсва нужната координация и свързка. В същото време работниците, за разлика от войниците на старата армия, не се чувстват изморени от война и напротив, проявявайки твърдост в боевете, искат да воюват¹⁷⁴.

Би било наивно да се предполага, че шепа неподготвени бойци би могла да спре най-сериозния противник на Русия в Първата световна война. Вероятно тайната на успеха на бойците на Пехливанов

се крие в това, че немците просто не ги възприемат сериозно. В района на Псков германските части са пасивни, не предприемат опити да настъпят навътре в съветска територия. В резултат на което червеноармейците могат почти безпрепятствено да премахват немските застави, да свалят аероплани и побеждават в малки стълкновение.

Ако германските войски бяха преминали в голямо настъпление, всички червеногвардейски, червеноармейски и прочие отряди не биха удържали позициите си дори един ден. Обаче в този случай е заплашена съдбата на Съветска Русия, възникнала не без съдействие от страна на немците и стремяща се да сключи с тях мирен договор. Такъв резултат не бил изгоден за нашия противник, в такъв случай Русия се лишавала от централна власт, ставала неконтролируема и потъвала в хаос, изходът от който бил трудно прогнозируем, в т.ч. и за Германия.

Немците решават да не рискуват, давайки на Ленин шанс да запази властта. Фактически отрядите, защитаващи Петроград, в т.ч. на псковското направление, което е едно от най-опасните, изпълняват задачата си. Разбира се, те не превземат и нямали шанс да превземат Псков, каквато е изначално заповедта на Бонч-Бруевич. Те обаче показват, че на Източния фронт има още кой да се съпротивлява на германското настъпление. Че ако това настъпление се развива, то ще срещне, макар и недостатъчна, но все пак организирана съпротива. В крайна сметка властта на Ленин, а заедно с нея и независимостта на страната, са спасени с активното участие на бившия полковник Пехливанов. При все това противниците на политиката за привличане на военни специалисти на съветска служба са убедени, че „Пехливанов, преди всичко, е авантюрист и честолюбец“¹⁷⁵.

На 4 март сутринта немците превземат село Черняковици, а бойците на Пехливанов отстъпват към село Язвици¹⁷⁶. В същия ден сред войските е разпространена заповед на Върховния главнокомандващ Н.В. Криленко за незабавно прекратяване на бойните действия, като се остава на заеманите позиции¹⁷⁷. Съответната заповед издава и Пехливанов (на 5 март той за всеки случай изпраща запитване до Бонч-Бруевич относно достоверността на телеграмата на Криленко¹⁷⁸). Дислокацията на Псковските отряди към момента на подписване на мирния договор е следната:

Дислокация на Псковските отряди¹⁷⁹

Подразделение (командир)	Дислокация
Авангард (К.И. Шереметиев)	Район на гара Торошино
1-ви червеноармейски батальон (Серебряков)	
Кронщадски отряд	
Шлиссбургски отряд	
Путиловски отряд (И. Киселев)	
„Волчя стая“ (И.П. Гаврилов)	
2-ри картечен полк (К.И. Шереметев)	
Подразделение за свързка	
Брониран влак (А. Зинкевич, Некрасов)	
Главни сили	
3-ти резервен полк (Чилигилирянц)	район на селата
3-ти резервен огневи химически батальон (Надежин)	Подлисие – Молоди и Кудрино
1-ви червеноармейски ескадрон (А.П. Маркевич)	село Жуковичи
6-ти Тукумски латвийски полк (К.К. Герцберг)	район на гара Новоселие
Батарея на Михайловското артилерийско училище (Биков)	
Подразделение за свързка	
2-ри червеноармейски батальон (Рудзит)	гара Струги Белие
Щаб на отряда	гара Новоселие

Относно резултатите от операцията Пехливанов в заповед № 13 от 19 март 1918 г. пише: „На 18-ти февруари, като нарушиха без предупреждение примирието, немците преминаха в настъпление по целия Северен фронт. Без да срещат никаква съпротива от страна на намиращата се в демобилизация и окончателно разложена армия, те се придвижиха навътре в наша територия с бързина, каквато военната история не познава... Големи градове, огромни складове и важни центрове се завземаха от нищожни групички немски кавалеристи и войници на велосипеди. На 22-ри (24-ти. – А.Г.) февруари те превзеха Псков и създадоха непосредствена заплаха за Петроград. Нашата армия към този момент окончателно престана да съществува и, както изглеждаше, нищо не можеше да спре триумфалното шествие на немския империализъм по пътя му към столицата... Но

бентът, спрял по-нататъшното придвижване на немците, бе създаден. В нощта срещу 24-ти февруари тревожните сирени на петроградските заводи призоваха на оръжие всички съзнателни граждани, всички идейни борци за Съветска република, всички защитници на революционните завоевания. По зова на съветската власт към гарите започнаха да се стичат отряди бойци, твърдо решили с гърдите си да защитят столицата. Първи на Варшавската гара пристигна 1-ви Червеноармейски полк на др. Серебряков, след него 6-ти Тукумски полк на др. Герцберг, 2-ри картечен резервен полк на др. Шереметиев, батарея на Михайловското артилерийско училище на др. Биков, червеногвардейци от заводите „Розенкранц“ и „Вулкан“ на др. Семьонов. Всички пристигащи незабавно се изпращаха по направление на Псков. Тези части образуваха ядрото на Псковските отряди, към което, според степента на готовност, се присъединяваха все нови и нови части: червеногвардейците от Шлиселбургско-Кронщадски район на др. Жук, Путиловците на др. Кисельов, завод „Речкин“ на др. Гусев, „Волчяя Стая“ на др. Гаврилов, 3-ти резервен пехотен полк на др. Чилингарянец, Резервен огнеметен химически полк на др. Надежин, решил в критичния миг да не работи по специалността, а в качеството на редови бойци. Ескадрон на 9-ти резервен кавалерийски полк на др. Маркевич. В Отряда започнаха да пристигат и технически средства: Бронирани влак на др. Зенкевич, подразделения за свързка на др. Тифонтай и др. Тисюков, Кронщадски сапъори на др. Грим, сапъори-железничари на др. Белецки, подразделение на велосипеди на др. Татаринов... За изключително кратък срок бе сформиран и организиран Отряд, с малко на брой бойци, но силен по дух и съзнателна решимост на бойците, смело преградил пътя на германските пълчища.

Още първите успешни за нас стълкновения с неприятелския авангард при селата Черняковици и Яхново показаха на немците, че триумфалното им шествие е завършило и за всяка по-нататъшна тяхна крачка ще трябва да се бият, всяка верста – да завоюват с кръв. Отпорът от страна на Псковските отряди, с който неочаквано се сблъскаха немците, ги накара не само да спрат по-нататъшното настъпление, но след редица сблъсъци и бойни стълкновения при селата Черняковици, Угли, Яхново и други, където нашите отряди плениха войници, взеха за трофеи велосипеди, оръжие и амуниции, както и свалиха два неприятелски аероплана, наглите хищници бяха принудени да оттеглят своите авангардни части по-близо до Псков. Нашите отряди заеха полоса в непосредствена близост от стражевото охранение на немците и в продължение на три седмици носеха тежка стражева служба и извършваха интензивно разузна-

ване, зорко следейки всички действия на врага, в пълна готовност да му дадат достоен отпор в случай на опит за настъпление от негова страна. За този кратък период много части си завоюваха устойчива, славна репутация – на всички в Псковските отряди е известна твърдостта, изпълнителността, желязната дисциплина и точността при изпълнение на задачите на Шлиселбургско-Кронщадските и Путиловските червеноохранителци на др. Жук и др. Киселов; смелостта, тясната сплотеност и готовността за най-рискови действия на „Волчя стая“ на др. Гаврилов, самоотвержената работа на бронирания влак на др. Зенкевич и неговите разузнавачи, високите бойни качества на червеноармейците на Серебряков, образцовата изпълнителност и силата на духа на латвийците-тукумци... През този период всички си съперничеха един с друг в стремеж да допринесат според силите си полза в делото на защитата на Съветската република и завоеванията на революцията.

Понастоящем условията на мирния договор са утвърдени, бойните действия – приключени. Оценка на ролята за съдбините на Републиката, която изигра оказаната от нас съпротива, принадлежи на историята. Аз пък, имал честта и щастието да оглавя отрядите, считам за свой дълг да изкажа дълбока благодарност на другарите от всички части на Отряда и на техните доблестни началници, особено на оглавилите Авангарда другари Беркул и Иванов, Шереметиев, Зенкевич и, накрая, на началник-щаб на Отряда др. Никонов. Дълбоко съм убеден, че ако на нашия хоризонт отново се появят буреносни облаци, всички другари със същото въодушевление, със същата готовност и решимост по първия призив на Съветската власт ще се втурнат срещу нашия враг и ще му дадат нов урок¹⁸⁰. Този документ обрисова Пехливанов като патриот на Русия, приел за свой дълг борбата с враговете на страната.

Сега предстои да се договорят относно по-нататъшните действия с немците, разположени в района на Псков. На 5 март в 17 часа Пехливанов изпраща при противника парламентъора Зенкевич (Зинкевич) и преводача Курбатов с петима съпровождащи за решаване на въпроса за прекратяване на бойните действия и определяне на неутрална полоса¹⁸¹. Групата се връща на следващия ден в един през нощта. Прието е да се прекратят бойните действия, летците да летят само над разположението на своите войски; взето е решение за установяване на неутрална зона и демаркационна линия. За 7 март е набелязана нова среща за маркиране на неутралната полоса¹⁸². Демаркационната линия е прокарана само на 3 версти северно от Псков и на 6 версти източно от железопътната линия Псков – Двинск. Достигната е договореност пред Псков да има 10-верстна

зона, свободна от войски¹⁸³. Към този момент пътническите влакове от Съветска Русия стигат само до гара Струги Белие¹⁸⁴, по-нататък пътят е затворен.

По данни на Пехливанов, към деня на прекратяване на бойните действия числеността на псковските отряди достига 3620 души, в т.ч. 2100 пехотинци с 97 картечници и 4 оръдия и 113 кавалеристи. Като най-боеспособни от състава на отряда си Пехливанов отличава латвийците-тукумци¹⁸⁵.

Любопитно е какво е материалното осигуряване на първите защитници на съветската власт. Съгласно постановление на отрядния съвет, от 24 февруари 1918 г. до ратификацията на мирния договор, е определена заплата от 10 рубли на ден. Изборните командири на отряди с численост до 100 човека получават по 12 рубли, от 100 до 250 човека – по 15 рубли, от 250 до 500 човека – по 18 рубли, от 500 до 1000 човека – по 20 рубли; деловодители, лекари, коменданتي, завеждащ продоволствения магазин получават по 15 рубли; командири на блиндиран влак, батарея, картечен полк, началник-щабът и комендантът на Лужския район получават по 20 рубли; началникът на отряда и неговият помощник – по 25 рубли. Червеногвардейците получават доволствие от заводските комитети и щаба на Червената гвардия. След ратификацията на мирния договор заплата на червеноармеец възлиза на 50 руб.на месец¹⁸⁶. Още един вариант за доволствие е получаване на 250 рубли на месец, но при това червеноармеецът трябва да бъде на пълно самоосигуряване, в т.ч. и по отношение на униформата¹⁸⁷. На 23 март на бойците-ергени е изплатена двумесечна заплата, на семейните – тримесечна, включваща средства за придобиване на походно снаряжение. Помощник-началникът на отряда Малютин, заплата на когото е 600 рубли, получава тогава 1800 рубли, Пехливанов, при заплата от 700 рубли, получава 1400 рубли. Освен това се дават по 500 рубли за покупка на седла¹⁸⁸.

Командирът на отряда прекрасно разбира, че неочакваното бездействие може по най-пагубен начин да повлияе на и без това не много дисциплинираните бойци. Затова веднага след прекратяване на бойните действия той заповядва де се пристъпи към полеви занятия за усъвършенстване на бойната подготовка. За да не се допусне разложение, бойците не бива да имат много свободно време, още повече че всеки момент бойните действия може да се възобновят, както е станало през февруари, затова не трябва да има отпускане.

Йордан Георгиевич изисква от подчинените командири да извършат проверка на техниката за разгръщане във верига, движение в боен ред за сближаване с противника и осъществяване на атака.

Необходимо е да се отработи управлението на бойния ред, умението за боравене с пушка, картечница, действията на оръдейните разчети. При първа възможност Пехливанов заповядва да се проведат практически стрелби, вземайки, разбира се, мерки за сигурност. „Цялото, може би непродължително, време трябва да бъде посветено на най-щателна подготовка за боеве“, – отбелязва той¹⁸⁹. В средата на март бойната подготовка се води особено активно. Интересно е да се отбележи, че във войските Пехливанов понякога уважително е наричан генерал, макар той да не е с това звание¹⁹⁰.

През периода 6-8 март Пехливанов отсъства от отряда, отпътувал, по всяка вероятност, за да получи ръководни указания. По време на отсъствието му на 7 март в отрядите категорично се забраняват самоволни реквизиции¹⁹¹. Продължават да пристигат подкрепления. На 7 март пристига отряд от щаба на Червената гвардия в Охтенски район (37 души) под командването на Степанов. От 9 март на доволствие е зачислен Кашинския партизански отряд (337 души)¹⁹². На 15 март пристига отрядът на П.П. Пехнъов от профсъюза на готвачите (40 души)¹⁹³. Готвачите са разпределени по отряди.

Съставът на псковските отряди към средата на март е следния:

Таблица 3

Състав на псковските отряди към 8 март 1918 г. (в квадратните скобки са промените към 13 март)¹⁹⁴

Подразделение	По списък	Налице	Бойци	Коне
6-ти Тукумски латвийски стрелкови полк	210	204	145	47
Батарея на Михайловско артилерийско училище	28	28	40 [28]	63
Подразделение телефонисти на електротехническият батальон	4	4	[4]	60 (?) [няма данни]
1-ви червеноармейски батальон на Серебряков	220	220	200	27
Брониран влак	250	250	[250]	
Радиотелеграфна станция	25	25	[25]	
2-ри картечен полк (по други данни, 49 картечници, 594 човека, 384 пушки и 407 сандъка с патрони)	350	350	350	512 [няма данни]

[3-ти резервен полк (отпътувал на 11.03.1918)]		[168]	[161]	
[Огнететен химически батальон (подразделение) (отпътувал на 10.03.1918)]		[127]	[120]	
[2-ри червеноармейски батальон (отпътувал на 12.03.1918)]		[700]	[700]	
[Кронщадско подразделение сапъори (отпътувало на 10.03.1918)]		[20]	[20]	
[Московско-Заставски отряд]		[100]	[90]	[5]
[Кашински отряд]		[321]	[281]	[34]
[Кронщадски отряд]		[48]	[42]	[2]
Шлиселбургско-Кронщадски отряд [към 13.03.1918 - Шлиселбургски отряд]	100	100 [109]	100 [93]	[20]
Путиловски отряд	227		324 (?) [120]	
Волчья стая	253	253 [257]	253	[11]
1-ви червеноармейски ескадрон	113	113	113	
Подразделение „Вулкан“	60	46 [60]	[45]	
Подразделение „Розенкранц“				
[Всичко:]		[2089]	[2039]	[209]
Всичко:	1911 човека			

Съставът на отряда на 10-12 март е намален с 1015 бойци от 2-ри червеноармейски батальон, 3-ти резервен полк, огнететен химически батальон и кронщадското подразделение сапъори¹⁹⁵.

На 9 март, на гара Новоселие, Пехливанов отбелязва, че „сега е сключен мир и бойните действия завършиха. Пред всички нас предстои отговорна работа по формиране и организация на Социалистическа армия на Републиката. Като свързан с командването на отрядите, трябва да остана и да работя“¹⁹⁶.

„От 8-ми март насам числеността на отрядите, под влияние на настъпилото затишие и демобилизацията на резервните полкове, започна да намалява и към 12-ти март достигна 1600 човека, от които

около 1000 пехотинци; броят на оръдията и картечните е както преди, но не достигат разчети. Продължава по-нататъшното намаляване числеността на пристигналите от Питер отряди. На място са сформирани две роты, по 200 пехотинци всяка, от селяни, жители на заетия от немците район”, – телеграфира Пехливанов на 12 март на военния ръководител на Северния участък и Петроградски район на завесата и до щаба на отбраната (Смолни, стая 85)¹⁹⁷.

Бонч-Бруевич отново е недоволен от Пехливанов. На 12 март той телеграфира на военния ръководител на Северния участък и Петроградски район на завесата бивш генерал-лейтенант, професор А.В. фон Шварц: „Началникът на Псковския отряд без пряка необходимост формира много щабове, което прави тягостно впечатление [на] околната маса. Благоволете с разпореждане да предотвратите недоразумения и търкания, като ограничите Пехливанов [в] тази дейност [според] необходимостта. № 155. 12 март 1918 година. БОНЧ-БРУЕВИЧ. ШУТКО”¹⁹⁸.

Въпреки партизанския характер на военните действия, Пехливанов разчита на квалифицирани кадри – специалисти от ГЩ. Даже след приключването на боевете и сключения мир, той настоява да му бъдат изпратени генералщабни офицери. На 9 март той изисква да ги прехвърлят от щабове на 5-та или 12-та армии, намиращи се в Новгород¹⁹⁹. Също така иска да се изпратят писари и канцеларски принадлежности. На 11 март от гара Струги Белие телеграфира в Петроград до комисаря на партизанските формирования и отряди С.Д. Масловски-Мстиславски на адрес академия на ГЩ, където е разположен Главният щаб на партизанските войски: „Моля да се ускори изпращането на исканите кадри от Академията за организация на партизански войски в Псковски район”²⁰⁰. Пехливанов е готов да предостави на генералщабните офицери длъжности на началник-щабове на дивизии или бригади. Освен това той желае да бъде изпратен генералщабен офицер и за длъжността на началник снабдяване на корпуса партизански войски. При общия недостиг на осигуряване, в отрядите има излишно количество санитарен персонал. Пехливанов е възмутен от това явление, смятайки го за недопустимо в социалистическата армия²⁰¹.

С приключването на боевете работата не намалява. Необходимо е спешно да бъдат извозени захвърлените артилерийски оръдия, да се решават споровете с немците относно демаркационната линия. Демаркационната линия минава на 25 км на изток от шосето Псков – Порхов – Режица. Между руските и немски войски е определена 10-верстна зона. След време, по разпореждане на председателя на Съвета на народните комисари В.И. Ленин, с цел разширяване на

неутралната зона на север и изток от Псков, е назначена специална комисия на ГЩ, ръководена от П.М. Бедарев. В интерес на съветската страна е цялото оставено в неутралната зона военно имущество да бъде изтеглено оттам. На немците пък се опитват да забранят извършването на реквизиции на тази територия.

На 11 март Пехливанов назначава бившия командир на 147-ми пехотен Самарски полк Н.П. Станкевич за началник на Гдовския район. В район Гдов се намират около 1000 червеноармейци и червеногвардейци, а също така 50 матроси. Пехливанов предлага на новоназначения началник да организира там бригада на народна милиция в състав три отделни батальона, а при повече хора – още една такава бригада²⁰².

На 14 март 1918 г. началникът на псковските отряди Пехливанов, с телеграма на военния ръководител на Петроградски район, е назначен за военен ръководител на Лужски окръг, запазвайки предишния пост. Започва енергична военноадминистративна дейност. Помощник на Пехливанов става доскорошния му началник-щаб Б.В. Малютин. Този офицер през годините на Гражданската война на практика повтаря движението на Пехливанов от лагер в лагер. Може даже да се предположи, че те действат съгласувано. Началник-щаб на окръга става Ф.П. Никонов, вече добре познат на Пехливанов. Понякога заместник на тази длъжност е Б. Ибрагимов.

По свидетелства на очевидец - петроградския гимназист Н.В. Бистров, озовал се на псковския участък като представител на северозападното управление на военния отдел на Съюза на християнските младежи, началник-щаб при Пехливанов е „някой си неопределен, с неинтелигентна външност и по фамилия Попов (казваха, че той е унтер-офицер), комисар тук е известният Уншлихт”²⁰³. Същият очевидец си спомня за пристигането на млади курсовики в щаба на Пехливанов: „След още ден-два, събуждайки се сутринта, видях през прозореца на вагона някакъв влак с новички вагони, спрял на резервния коловоз до нашия влак. Беше пролет, прозорците на вагона – отворени. През прозорците се виждаха облечени в новички униформи хора с много интелигентни лица, с акселбанти на раменете, без пагони. Попитах кои са тези. Отговориха ми, че това са офицери от Генералния щаб, пристигнали да формират армия. Всичко ще бъде по старому, само че вместо “командир” ще има “ръководител”, вместо “дивизия” – “район”, вместо “бригада” – “участък”, вместо “полк” – “отдел”. Всички части вместо номера ще носят наименования според географските пунктове на сформиране, корпуси няма да има, но все пак ще има военни окръзи. Гледайки пристигналите, по-

вярвах, че всичко ще бъде по старому, ако само им позволят да завършат това дело до край”²⁰⁴.

Отрядите живеят свой живот. На 15 март инициативна група излиза с предложение да се проведат избори за революционен трибунал, първото заседание на който да се състои на следващия ден²⁰⁵. Продължава интензивната бойна подготовка. Има и отделни стълкновения с немците. Например, на 16 март в 4.15 сутринта, е извършено огнено нападение срещу немска застава до село Сорочкино. Срещу заставата е стреляно 50-55 пъти. Немците, започнали разследване на инцидента, заявяват, че смятат подобни действия за самоволни прояви на бандитски войнишки шайки и не мислят, че нападателите са действали по заповед. Обаче изискват оттегляне на съветските войски, на което им е отговорено, че за това е необходима санкция на висшето командване²⁰⁶. Като следствие реквизициите в неутралната зона са забранени за всички страни²⁰⁷. На 18 март на съветските войски, в съответствие с германския ултиматум и разпореждане на Ленин, е наредено да освободят 10-верстната неутрална полоса към 18 часа²⁰⁸.

Бойната част на псковските отряди (бившият авангард) вече се наричат Прикриващи отряди на Псковското направление. Техен началник става бившият командир на блиндирания влак А. Зенкевич (Зинкевич). Началник-щаб – зачисленият към ГЩ П.И. Ляшко, пристигнал на 15 март. Старши адютант на щаба става курсовикът Ивановски, пристигнал на 10 март²⁰⁹.

На 16 март щабът на отрядите е преместен в Луга. Ден по-рано военният ръководител Пехливанов разделя Лужски окръг на два отдела – Новоселски и Лужски, самият той ръководи от Струги Белие²¹⁰. На 18 март Пехливанов, смятайки мисията си за изпълнена, моли военния ръководител на Северния участък и Петроградски район професор фон Шварц за разрешение да разформирова отрядите²¹¹. Предполагало се, че част от отрядите ще бъде изпратена да служи в завесата, а друга част – в разпореждане на щаба на Червената армия²¹². В частите на завесата от отрядна система се планира да се премине към териториална²¹³. В същия ден комисарят Позерн от Смолни заповядва да се започне изпращането на червеноногвардейците в Петроград. Псковският отряд вече се смята за разформиран. От предната линия се оттеглят бронираният влак и отряд „Волчя стая”²¹⁴, а на 20 март за Петроград заминават червеногвардейските заводски отряди. Тогава е и разформиран щабът на отряда²¹⁵. Към 20 март Йордан Георгиевич временно изпълнява длъжността командващ Петроградската група войски.

Йордан Георгиевич продължава да укрепва поверения му щаб с висококвалифицирани специалисти. В частност, на 19 март изпраща запитване до началник-щаба на Северния участък и Петроградски район професор Б.В. Геруа за възможността на длъжност началник снабдяване на корпусния окръг да се командирова специалист от ГЩ, желателно от бившите началници на етапно-стопанските отдели²¹⁶.

Продължават преговорите с немците, в които участват слушатели на ускорените курсове на военната академия. На 20 март в Псков, в смесената руско-германска комисия е командирован курсовикът Черниговский-Сокол, получил 1000 рубли за представителни разходи. Друг делегат на мястото на разболелия се курсовик Е.В. Сисоев става А.К. Малишев, пристигнал в Псков като представител на щаба на отбраната на Порховски район с цел разработка на детайлите по устройството на демаркационната линия²¹⁷.

В края на март 1918 г. Пехливанов е назначен за военен ръководител на Новгородския участък на отрядите от завесата, организационно влизаш в състава на Северния участък на отрядите от завесата. В началото на април 1918 г. началник-щаб при Пехливанов е генералщабният офицер В.И. Шишкин. Понякога го сменя зачисленият към ГЩ курсовик Ф.Н. Гришин.

На 7 април в подчинената на Пехливанов войска става извънредно събитие – командирът на 1-ви Псковски червеноармейски батальон Василий Еремински се самоубива на гара Струги Белие, оставяйки следната бележка: „До другаря Пехливанов. Изпратете незабавно в Струги Белие, в 1-ви Псковски батальон (така е в текста – бел. прев.) на Червената армия комисар, инструктор, организатор или когото искате, за да ме замени като командир на батальона и да се погрижи за онези другари-червеноармейци, които се записаха по новите условия в редовете на Червената армия. А аз си отивам – тегля си куршум в челото. Причини – ако се иска обяснение – разби-та вяра в себе си и в хората. Благославям силните, – може би още има такива, даже навярно има, и те ще строят. Командир на 1-ви Псковски батальон на Червената армия Василий Еремински“²¹⁸. По всяка вероятност червеният командир не издържа обстановката на разложение на първите червеноармейски отряди. В заповед Пехливанов отбелязва, че войските са загубили идеен партиен работник и талантлив сътрудник.

В средата на април ръководството на Северния участък на отрядите от завесата разпраща до подчинените военни ръководители заповед за формиране на корпуси от две дивизии. Такива корпуси трябвало да сформират военните специалисти Пехливанов, П.Н. Бу-

ров и А.П. Буковской. Корпусите трябвало да се именуват по фамилиите на командирите им – стари генералщабни офицери²¹⁹. Корпусът на Пехливанов (бивш Новгородски участък) влиза в 3-та инспекция на сформиране. Впрочем, тези военни специалисти не оправдават доверието на болшевиките, тъй като всички по-късно бягат при белите.

Извършени са кадрови рокади и в участъка (корпуса на) Пехливанов. Началник-щабът на Пехливанов, бившият полковник от ГЩ Шишкин е назначен на длъжност началник-щаб в корпуса на Буковской, формиращ се в района на Петроград. И.д. началник-щаб на Новгородския участък от 23 април става съвипусникът на Пехливанов от академията, бившият полковник от ГЩ З.Ф. Церетели. И.д. началник свръзки от 27 април става курсовикът А.И. Побиванец. Пехливанов планира да обедини в корпус Псковската и Новгородската дивизии. Щабът на участъка (корпуса) както и преди е в Луга. Ръководството спазва дореволюционните традиции и православни празници. В частност, за Великден червеноармейците получават по-добра храна²²⁰.

На 11 май военният ръководител на Висшия военен съвет М.Д. Бонч-Бруевич моли народния комисар по военни и морски дела Л.Д. Троцки да приеме Пехливанов, извикан по повод злостни клевети срещу него²²¹. За жалост, детайлите на този епизод за момента не са ни известни.

През този период силите на гара Торошино, подчинени на Пехливанов, включват четири роты гранична стража (800 души), батальон латвийци (400 човека) и ескадрон хусари. Пехливанов огорчен констатира, че ротите граничари по нищо не се отличават от другите – „грабят досущ като останалите“²²². След приключването на бойните действия се променя и отношението на местните жители към Червената армия. Селяните изявяват желание да помагат единствено на истинска армия, но не и на Червената.

През периода 21-23 май Пехливанов заедно с Малютин заминава за Петроград в щаба на военния съвет на Северния участък от завесата. Като и.д. военен ръководител на негово място остава К.И. Шереметиев, и.д. началник-щаб – Побиванец. По-късно и.д. военен ръководител е Малютин, а и.д. началник-щаб – курсовикът М.А. Поликарпов²²³. В края на юни 1918 г. Управлението на Новгородския участък е разформирано.

Новият военен ръководител на Северния участък и Петроградски район Д.П. Парски, ориентиран в края на юни – началото на юли 1918 г., разработва строго секретни „Съображения в случай на немско настъпление“. В този документ военният специалист обос-

новано отбелязва, че поради крайната слабост на войските те няма да издържат стълкновение с противника. Стратегическото разположение на червените части, по мнение на Парски, е крайно неизгодно. Балтийският флот е дезорганизиран, макар и да разполага с известна бойна мощ, е разпръснат в района Кронщад, Нева и Ладожското езеро. Парски смята, че Червената армия не е в състояние дори упорито да се отбранява. Военният специалист препоръчва да не се влиза в бой, но по всякакъв начин да се забавя движението на противника, например с партизански действия. Предполага заемането линия на отбрана по реките Волхов и Свир²²⁴. В същото време войските от завесата само да наблюдават противника, но да не участват в бойни действия.

Пехливанов подхожда неформално към задачите на службата. Както и в Приамурието, при Петроград той пише проекти и докладни записки по различни въпроси на военното строителство. През май 1918 г. го вълнуват въпроси по организацията на отрядите от завесата. Пехливанов смята, че неговата система за формиране се разминава с тази на Парски. Завесата първоначално формира териториални войски (дивизии). Според темпото на формиране на дивизии отделните отряди трябвало да се включват в техния състав²²⁵. Участъците от завесата са под ръководството на военни съвети. Началник-щабът на участъка отговаря за оперативните и организационни въпроси. Военният ръководител и началникът на оперативния отдел се занимават с оперативни въпроси.

През 1918 г. Пехливанов пише докладна „Социалистическата Червена армия“. В този документ той демонстрира разбиране на задачите по борба с контрареволуцията. Съгласно проекта на Пехливанов, основна тактическа единица на Червената армия за защита интересите на Съветската власт трябва да бъде бригадата. Генералщабният офицер предлага да се организират триескадронни кавалерийски полкове, а в стрелковите батальони да се въведе четиротна организация²²⁶. Освен това, през 1918 г., по свидетелство на дъщеря му, Пехливанов готви за печат книга за възпитание на боеца²²⁷.

Пехливанов продължава да е военен ръководител на псковския отряд според списъка регистрирани специалисти на ГЩ № 9 от 16 юни 1918 г.²²⁸ През юни 1918 г. Пехливанова е обвинен в бездействие от военния комисар на Гдовски район. По негово мнение, генералщабният офицер безцелно прекарва времето в Луга и нищо не предприема във връзка със заплахата от германско настъпление²²⁹.

На 9 август 1918 г. в изпълнение на директива на военния съвет на Северния участък и Петроградски район, Пехливанов приема

командването на Петроградската група войски в състав: 1-ва (началник дивизия – Свешников), 2-ра (Шереметиев) и 3-та (Иванов) Петроградски дивизии, караулни районни отряди на Петроград под командването на Главацки, Чудската и Илменска флотилии. Групата, в случай на натиск от противника, трябва да отстъпи отвъд река Волхов, забавяйки настъплението на противника, като разрушава железопътни и технически съоръжения, както и да организира партизанска война²³⁰. На Пехливанов е наредено да извърши прегрупирание на войските, като главните сили са предислоцирани в района Красное село, Гатчина и гара Струги Белие²³¹.

Едновременно през юли-септември 1918 г. Пехливанов заема поста инспектор по формиранията на 2-ра инспекция на Северния участък на отрядите от завесата. Правата и задълженията на инспекторите по формиранията са определени още на 3 май 1918 г. със заповед на Висшия военен съвет № 37. Тези инспектори се назначават за няколко дивизии и упражняват правата на корпусни командири. Инспекторите осъществяват общото ръководство и контрол по формиране на дивизиите. Не по-рядко от два пъти месечно, а възможно и по-често, те трябва да проверяват лично на места хода на формиране и да дават необходимите разяснения и указания, да уреждат въпроси по формирането, да бъдат в течение на оперативните задачи. Началниците на дивизиите им предоставят донесения относно формирането, както и оперативни и разузнавателни сводки. На 1 и 15 число на всеки месец, инспекторите представят писмените си доклади и отчети на Военния съвет на района²³².

Глава 4

ОТ РУСИЯ В БЪЛГАРИЯ

Създава се впечатление, че службата на Пехливанов в Червената армия се нарежда съвсем благополучно, той се ползва с авторитет както пред другите военни специалисти, така и сред комисариите. Обаче на 28 септември 1918 г. инспекторът по формиранията на 2-ра инспекция на Северния участък на отрядите от завесата Пехливанов неочаквано за всички избягва при белите²³³.

В съответствие с длъжността си той получава едно от най-високите възнаграждения – 1000 рубли²³⁴. Същата заплата получават управляващият делата на народния комисариат по военни въпроси Н.М. Потапов и началникът на корпуса военни топографи А.И. Аузан. По-голяма заплата има само военен ръководител на район (1500 рубли). Заплащането на началник дивизия е 900 рубли; лица от ГЩ, командирвани при Л.Д. Троцки, получават 800 рубли. Противно на заявленията на някои автори, които не са подкрепени с фактически данни за това, че преминаването на страната на противника е обусловено от по-високо заплащане²³⁵, солидното възнаграждение не предотвратява бягството на Пехливанов от Червената армия, тъй като то е провокирано от семейни обстоятелства, а не материални причини.

Единственият съветски биограф на Пехливанов пише за бягството му от червените следното: „След разформироването на Псковските отряди И.Г. Пехлеванов е бил военен ръководител на Новгородския участък на отрядите от завесата, на Петроградската група войски на Северния фронт. В края на август 1918 г. той заминава, за да прибере семейството си от Крим, но усиленото разгръщане на белогвардейските части в южна Русия го принуждава да замине за България“²³⁶. Трябва да признаем, че подобни заявления напълно изопачават реалните събития от биографията на Пехливанов, за които ще бъде разказано за първи път по-долу. Първо, Пехливанов напуска Червената армия не през лятото, а през есента на 1918 г. Второ, той заминава за България не по принуда заради разгръщане на антиболшевишките сили, а тъкмо напротив, по заповед на командването на тези сили.

На 28 (15) септември 1918 г. Пехливанов с молив написва недвусмислено и по войнишки рапорт до Военния съвет на Петроградски район: „Току-що получих съобщение за извънредно тежко положение на семейството ми, което не съм виждал цяла година.

Предвид това, че отпуските са спрени и предстои продължително уреждане на формалности по пътуването, аз съм принуден

нелегално (в документа е подчертано от читател – А.Г.) и незабавно да замина, за да се погрижи за безопасността на близките си, за което докладвам на Военния съвет“²³⁷.

Върху документа има резолюция да бъде изготвена телеграма за арестуването на Пехливанов и изправянето му пред съда, какъвто документ е бил съставен на 1 октомври 1918 г. Впрочем, в Съветска Русия никой повече не вижда Пехливанов. Оказва се, той заминава за Крим да спасява семейството си. И не е ясно, защо му е трябвало да пише този прощален рапорт. Може би той наивно е предполагал, че така няма да го смятат за дезертьор.

Секретната и бърза телеграма на комисаря на Северния участък отряди от завесата Л.М. Глезаров за издирване на беглеца е със следното съдържание: „Инспектор по формиранията на втора инспекция по Северния участък Йордан Георгиевич ПЕХЛЕВАНОВ с рапорт от 28/15 септември номер 404, съобщава на Военния Съвет, че предвид това, че отпуските са спрени и предстои продължително уреждане на формалности по пътуването, той е принуден нелегално да замине, за да се погрижи за безопасността на семейството си, което е изпаднало в много тежко положение и което той не е виждал цяла година. По агентурни сведения на разузнаването ПЕХЛЕВАНОВ е избягал по посока Крим. Неговите отличителни белези са: висок ръст, черна коса, черни оформени мустаци, тъмнокафяви очи, мургав, при четене слага пенсне. Облечен е със смесена военна униформа, понякога е със сив граждански костюм. ПЕХЛЕВАНОВ е родом от България. Предлага се да бъдат взети незабавни мерки за задържането на избягалия като дезертьор и предаването му на военнореволюционния съд“²³⁸.

Много по-късно, през февруари 1932 г., тайният сътрудник на ОГПУ, военният специалист Г.И. Теодори накратко споменава за бягството на Пехливанов в своето донесение до органите на Държавна сигурност относно бившите офицери от ГЩ: „Пехливанов Йордан Георгиевич, българин, полковник. Нач[алник] на Лужско направление от сев[ерния] участък на завесата от март до май 1918 г. включително. Дезертира от Лужско направление през 1918 г., за това му помагат, по думи на Чинтулов и Верховской – Балабин и Шишкин.

С него са свързани още двама българи, Люцканов-Цанков и Тодоров, и двамата са завършили царската академия. И тримата по сведения от 1918 – 1919 г. са в България (сведенията са от Чинтулов, работил с Тракман във Военноконтролния, т.е. в контрразузнавателния отдел на др. Аралов)“²³⁹. Това донесение съдържа сведения за слуховете, които циркулират сред военните специалисти по време на Гражданската война и се редуват с официалната информация. На-

пълно възможно е, споменатите от Теодори военни специалисти наистина да са помогнали на Пехливанов да избяга.

Пехливанов е единственият високопоставен военен, преминал на страната на противника, чието семейство е трябвало да бъде арестувано според разпоредбите за отговорността, която носят и близките членове на семействата на бегълците²⁴⁰. Обаче семейството на Пехливанов се намира извън пределите на Съветска Русия и органите на държавна сигурност не могат да го санкционират. Заповедта не е изпълнена.

Запазена е снимка на Пехливанов и дъщеричката му, направена през есента на 1918 г. в Гурзуф. Йордан Георгиевич е с военна куртка, без отличителни знаци. Изглежда той е избягал от Червената армия с тези дрехи. В ръката си държи фуражка без кокарда, на коленете му има вестник. Дъщеря му е с рокля и огромна панделка, в ръцете си малката Кира държи черно кученце, също с панделка.

(Снимката е от Държавния архив по най-нова история на Псковска област. Публикува се за първи път.)

На пръв поглед изглежда, че Йордан Пехливанов е предпочел щастливия и спокоен семеен живот пред водовъртежа на руската Гражданска война. Обаче Гражданската война за него още не е завършила. Без дори и да знае за това, той е подпомагал всяка от воюващите страни. Така например през военната 1919 г. трудовете на Пехливанов се продават в академията на ГЩ при белите в Сибир²⁴¹. Напълно вероятно е, колчаковските офицери да са използвали разработките на Йордан Георгиевич, за да укрепят своите редици.

Озовал се при белите в Южна Русия, Пехливанов започва служба във войската на генерал А.И. Деникин. По сведения на потомците на Йордан Георгиевич, той е бил в град Суми в Украйна²⁴². Именно в Суми известно време живее семейството на Пехливанов, приютено от техни познати Линтварьови. Пътуването до Суми е било много тежко, всички са се разболели, освен това се наложило да живеят известно време в някакъв сутерен в много лоши и опасни за здравето условия.

За съжаление, подробности за службата му при белите не са открити. Намерена е само заповед на главнокомандващия на Въръжените сили в Южна Русия за командироването на полковниците от ГЩ Пехливанов и Шайтанов в България. За 13 декември 1919 г. те имат запазено двуместно купе във влака Ростов-на-Дон – Новоросийск²⁴³.

От офицерите на ГЩ, които са участвали в Гражданската война ми е известен само един офицер Шайтанов и това е курсовикът от ускорените курсове, 4-ти разред, завършил академията в Томск, Владимир Евгениевич Шайтанов. В намерените от мен документи той се води войсков старшина, на служба от 9 юни 1918 г. до септември 1919 г. включително в редовете на Източния антибол-

*Полковник от ГЩ Й.Г. Пехливанов със семейството.
Гурзуф. 1917 г. Семейен архив (София).
Публикува се за първи път.*

шевишки фронт, в това число и като началник на културно-просветното звено на информационния отдел към щаба на Върховния главнокомандващ²⁴⁴. През 1920 г. той е пленен от червените, а през 1921 г. се озовава в редовете на Червената армия, където се споменава с предишния си чин войсковы старшина. С Пехливанов за чужбина, изглежда, заминава родният му брат Евгений Шайтанов, който не е бил офицер от ГЩ, а артилерист и военен инженер²⁴⁵. Засага поне не е напълно ясно с каква цел Пехливанов е бил командирован за България от командването на белите .

През февруари 1920 г. Пехливанов, жена му и шестгодишната им дъщеря се завръщат в родината му с парахода „България“, пристигат във Варна през Константинопол. През годините на Гражданската война Вера Пушкарьова и дъщеря ѝ известно време живеят в Гурзуф, където работи братът на Пехливанов – Добри. Точно натам по посока Крим се отправя Йордан Георгиевич, когато напуска Червената армия. Първият съпруг на Пушкарьова - Котляревски няколко години по-късно пристига в България при Пушкарьова и Пехливанов и пребивава там от декември 1922 г. до май 1924 г.

Й.Г. Пехливанов със семейството. Около 1920-1921 г. Семейен архив (София).

Й.Г. Пехливанов с дъщеря си Кира в България. Около 1922 г. Семейен архив (София).

В България Вера Василиевна първоначално организира курсове по сценична реч, създава и ръководи кръжец „Живо слово“, (чиито членове през 1931 г. пренасят костите на Димчо Дебелянов в България – *бел на прев.*), после преподава в Руския народен университет, във филологическия факултет на Софийски университет, в Софийския стажантски институт и в Музикалната академия. Тя се проявява като театрален критик и журналист и публикува над 500 статии и отзиви за културните събития в България, става инициатор на създаването на театрален музей в България²⁴⁶.

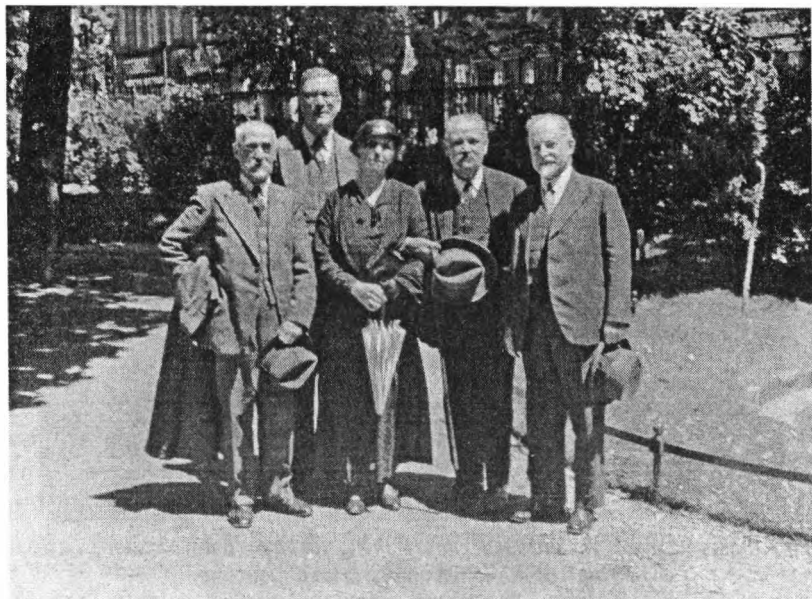
Удостоверение, за право на свободна техническа практика. 1925 г. Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

*Й.Г. Пехливанов. Около 1930-1932 г.
Семеен архив (София).
Публикува се за първи път.*

Благодарение на полученото в Михайловската артилерийска академия образование, Пехливанов придобива правото да работи като инженер. През 1925 г. Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството издава на Пехливанов съответното удостоверение. Той работи на различни места в страната – при построяването на болници в Пловдив (1932-1934 г.), Асеновград (1935 г.) и на други обекти. През 1936 г. започва свой бизнес, като регистрира бюро за инженерски услуги „Йордан Пехливанов“.

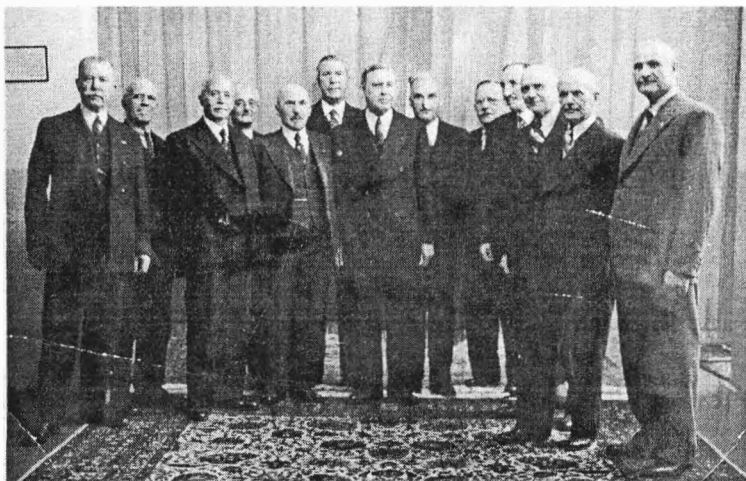
*Проф. Г. Кацаров (директор на Археологическия музей в София),
Й.Г. Пехливанов, М.П. Паренсова (дъщеря на генерал Паренсов, български военен министър 1879-80 г.), академик М.И. Ростовцев (пристиignal от САЩ за IV
Международен конгрес на византолозите – София), проф. В. Златарски (декан
на Историко-филологическия факултет на Софийски университет). 1934 г.
Семеен архив (София). Публикува се за първи път.*

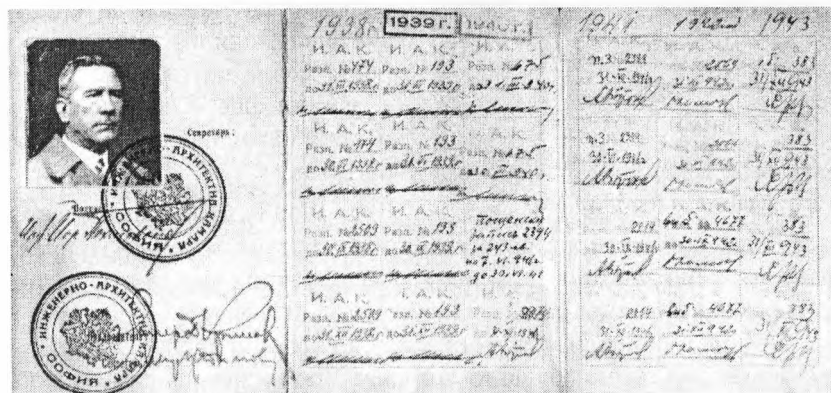
Академик М.И. Ростовцев, М.П. Паренсова, Й.Г. Пехливанов, К.Й. Пехливанова, В.В. Пушкаръова-Пехливанова. 1934 г. Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

Йордан Георгиевич не прекъсва връзките си с бившите колеги. През 30-те години на 20-ти век той членува в Дружеството на руските генералщабни офицери в България²⁴⁷, член е на Софийския военен клуб.

Випускници на руски учебни заведения. Й.Г. Пехливанов (6-ти отляво). Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

Няколко години след смъртта на Вера Василиевна, Пехливанов сключва брак с вдовицата Гина Цачева Чолакова²⁴⁸ от Сухиндол. Тя помага на дъщерята на Пехливанов и се грижи за неговите внуци, които често ѝ гостуват по време на ваканциите. Гина Пехливанова умира в началото на 70-те години.

Карта на машинен инженер Йордан Пехливанов, член на Инженерно-архитектна камара. 1938 г. Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

Впоследствие Кира Пехливанова си спомня за живота на семейството в България: „Сведения за дейността на баща ми в редовите на Червената армия стигнаха до България. По това време цар бе Борис [III], син на Фердинанд, чийто противник беше баща ми. „Червеният полковник“, не само че не беше приет на военна служба, но дори му беше отказано място на преподавател във Военното училище. Той трябваше завинаги да се откаже от военното дело, което толкова обичаше и на което бе посветил целия си живот.

През първите години ние направо мизерувахме. Баща ми нямаше дори палто за зимата, а мама (актриса от Александрийския театър) работеше като продавачка на сувенири, за да осигури прехраната на семейството.

Постепенно нещата се подредиха. Мама организира курсове по художествено слово и сценична реч, (в които се обучаваха мнозина, станали по-късно известни дейци на българската сцена), започна да се изявява като театрален рецензент и преподавател по художествено слово в Стажантския учителски институт и Музикалната академия.

Кира Йорданова Пехливанова

Въз основа на образованието си баща ми успя да получи звание на машинен инженер и право на свободна практика. Той работеше предимно по монтажа и оборудването на хладилни инсталации. В продължение на няколко години се занимаваше с проучване на нефтени находища в североизточна България.

През 1941 г., на 64-годишна възраст беше мобилизиран като технически ръководител на големите мелници в Червен бряг. Там през 1942 г. почина майка ми. По това време аз работех като гимназиален учител в София.

Въпреки пенсионната си възраст и влошено здравословно състояние (болно сърце), баща ми нямаше право да се пенсионира, тъй като прекараните в обучение и на руска служба години не му се зачитаха за трудов стаж.

Баща ми вземаше много присърце всичко, свързано с Великата Отечествена война. Въпреки че и неговият радиоапарат, като всички други тогава, беше пломбиран, по някакъв начин той успяваше да слуша радиопредаванията от Москва и заобиколен с карти, като кадрови военен, анализираше военните действия, правеше свои бюлетени и прогнози и обясняваше на приятели и познати, къде се крие силата на Червената армия и гениалността на нейното командване. Още от първия ден на войната той вярваше в непобедимостта на Червената армия.

Баща ми живееше в една малка къщичка в двора на мелницата в Червен Бряг. През февруари 1944 г., след разрушителните бомбардировки на София, баща ми приюти мен и бъдещия ми съпруг, тогава нелегален, в таванското помещение на тази къщичка. Това беше доста рисковано, тъй като в мелницата и двора имаше засилена охрана – пазачи, войници, кучета, а укривателството се наказваше със смърт.

Останахме при баща ми цели 5 месеца. Когато през гара Червен бряг започнаха да преминават и спират немски ешелони със съветски пленници, ние и тримата слушахме съветските бюлетини и пишехме листовки с подробни сведения за положението на фронта и с указания за това, къде по маршрута е най-добре да се направи опит за бягство.

Аз раздавах тези листовки, скрити в парчета хляб или ябълки, на съветските пленници, като в същото време си приказвах с конвоя на немски. 35 души от избягалите бяха заловени от българската полиция, но аз успях да убедя коменданта да не ги предава на немците, а да ги изпрати на работа в мелницата или на полето за прибиране на реколтата. Така те дочакаха идването на Червената армия.

Когато казах на баща ми, че ние с мъжа ми имаме намерение да се присъединим към партизаните, той му намери дрехи, даде пистолета си и ни благослови, като изрази съжаление, че поради напреднала възраст и лошо здраве не може да дойде с нас.

Въоръженото въстание в България на 9 IX 1944 година завари баща ми като управител на машинния парк на строежа на язовир „Росица“ (сега язовир „Александър Стамболийски“. – А.Г.). (Директорът на мелницата го беше уволнил, тъй като против неговата воля баща ми настояваше за аварийен ремонт, свързан със спиране на котела. Баща ми извика експерти, които разпоредиха незабавно спиране на мелницата поради опасност от експлозия, а директорът беше санкциониран). В пощенската картичка, която татко ни изпрати в казармата, където бяхме разквартирувани, той ни честитеше първия бой, пожелаваше по-нататъшен успех и даваше заръка: „Бъдете безпощадни към проклетите чистокръвни немци“.

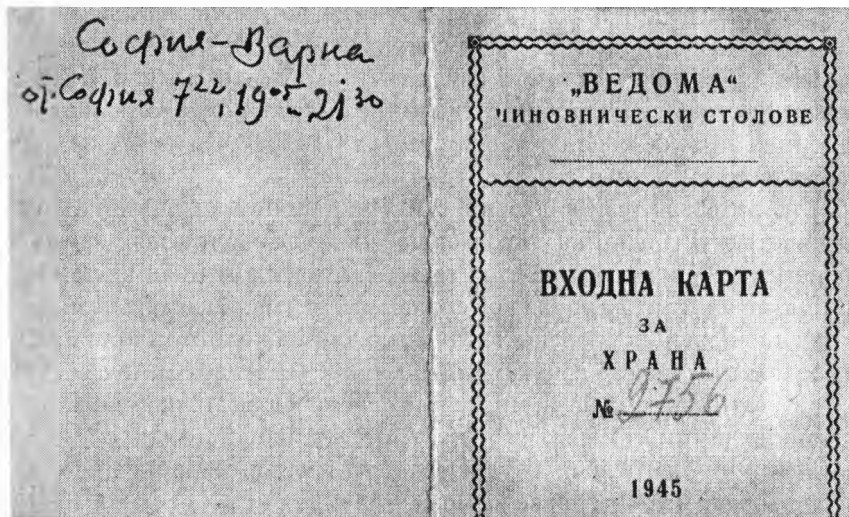
Самият той беше разкрил злоупотреби на немската фирма „Ар-ге Росица“ и българските фашисти при строежа на язовира и писа за това до съветската контролна комисия през 1944 и 1945 г.

През 1946 година баща ми се пенсионира и засели в Сухиндол (близо до изграждащия се язовир), където в продължение на няколко години преподаваше математика в гимназията.

Той беше активен член и постоянен лектор към Дружеството за българо-съветска дружба (към читалище „Трезвеност“ Сухиндол –

бел. на прев.), докладите му бяха посветени предимно на Октомврийската революция, Великата Отечествена война и строителството на социализма.

Той почина на 26 III 1955 г. в Сухиндол, на 77 години²⁴⁹. Като цитираме този документ, не бива да забравяме, че е бил написан по време, когато самоцензурата е била наложителна.

Пропуск на Й.Г. Пехливанов за стола на Министерството на държавните имоти 1945 г. Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

*Й.Г. Пехливанов
в София с дъщеря си
К.Й. Пехливанова и зет си В.
Арсениев – офицери за
свързка към Министерст-
вото на войната. Края на
1944 г. Семеен архив (София).*

Както вече беше отбелязано, в България Пехливанов работи като инженер и учител по математика, през 1938–1944 г. е член на българската инженерно-архитектурна камара. В годините на Втората световна война помага на антифашистите в борбата, след това с възторг посреща Червената армия, обаче аз не разполагам с конкретни данни за оказваната от Пехливанов помощ, освен краткото свидетелство на дъщеря му.

*Й.Г. Пехливанов с втората си съпруга Гина Пехливанова. Сухиндол.
Семеен архив (София). Публикува се за първи път.*

По документи през април 1945 г. Пехливанов е чиновник в Министерството на земеделието и държавните имоти. През 1946 г. Пехливанов се пенсионира и живее в Сухиндол (в северна България), сътрудничи на читалището и Дружеството за българо-съветска дружба като лектор. Умира на 26 март 1955 г.

Дъщеря му Кира Пехливанова (13.01.1914-14.08.1982) след завършване на немската гимназия („Дойче шуле“) в София, завършва специалност естествена история към физико-математическия факултет (1940 г.) и руска филология към филологическия факултет (1954 г.) в СУ „Климент Охридски“.

През 1938 г., още като студентка, тя издава „Самоучител по руски език“. През 1963 г. защитава първата в България кандидатска дисертация по методика на преподаването на руски език. Автор е на 33 учебника и учебни помагала, множество статии в списанията „Русский язык“, „Русский язык в национальной школе“, „Русский язык за рубежом“, „Болгарская русистика“. Преподава руски език в Медицинска академия (1949-1945 г.), в БАН - Лекторат по чужди езици (1955-1980 г.), като от 1961 г. го оглавява, участва в Учредителния конгрес на Международната асоциация на преподавателите по руски език и литература (МАПРЯЛ) в Париж, член е на Изпълнителния съвет на МАПРЯЛ, заместник председател на Дружеството на русистите в България (1967-1982), член на редколегията на списание „Болгарская русистика“. Удостоена е със званието „Заслужил учител“²⁵⁰.

Кира Пехливанова е известен специалист в областта на методиката на преподаване на руски език, многократно преиздаваната „Граматика руского языка в иллюстрациях“ (1-во издание М.: Русский язык, 1984, последно – М.: Русский язык. Курсы. 2012 г.), написана в съавторство с М.Н. Лебедева и предназначена за чужденци, които изучават руски език, - е последният ѝ учебник. Има голям принос за разпространението на руския език в България.

Съпруг на К.Й. Пехливанова е бил поетът и преводач В.П. Арсениев (Нечаев). Имат три деца (Мария, Вера и Лев). Кира Пехливанова работи над историята на семейството изучава живота на родителите си, събира материали по този въпрос, интервюира участници на Гражданската война, работи с архивни документи от Централния държавен архив на съветската армия (ЦГАСА, сега – РГВА), от Института за руска литература (Пушкински Дом) и дори пристига в Псков, за да научи подробности от участието на баща си в събитията през февруари-март 1918 г.

През 1979 г. по българската телевизия е бил излъчен документален филм, посветен на Пехливанов, за който авторите събират

документи в съветските архиви. За съжаление, по време на подготовката на очерка нямах възможност да го гледам.

Внучката на Пехливанов, Мария Арсениева, която живее в София, съхранява семейния архив на Пехливанови. Потомците на полковник Пехливанов (внук и две внучки, трима правнуци и правнучка, трима праправнуци и една праправнучка), живеят в страните, на които той е посветил своя живот – в България и Русия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Жизненият път на полковник Пехливанов в много отношения е типичен за голяма част от офицерите от ГЩ на руската армия, но същевременно е съпроводен от уникални събития, които отличават биографията на Пехливанов от многото други. Пехливанов се откроява като човек с необикновени заложби, които той проявява по време на обучението си, с афинитет към знанията, той оставя голямо писмено наследство, ред статии и книги (както преводи на други автори, така и собствени трудове).

След примерната служба от периода преди световната война, последван от неговото героично участие в тази война и подкрепен с русофилски и антигермански настроения, (които, между другото, особено силно се проявяват у Пехливанов по време на Втората световна война), идва 1917 г. Войнишките маси му оказват доверие и подкрепа като го издигат на ръководни постове. Мнозина от офицерите, минали през подобно признание на революционните войнишки маси, сетне се озовават в редовете на Червената армия, Пехливанов не прави изключение.

Преживяното от него по време на службата му в Далечния Изток в края на 1917 г. – началото на 1918 г. обаче би трябвало да накара офицера най-малкото да се усъмни в това, че новата власт е в състояние да въведе ред в страната и с доверие да подходи към бившите офицери. Напълно възможно е, че тези съмнения впоследствие само се задълбочават по време на службата му в северозападна Русия, включително и във формиранията от завесата, тъй като вътрешното положение на Съветска Русия още не е било стабилно и са били възможни различни ексцеси.

Впрочем, Пехливанов с най-чисти помисли се опитва да разбере същността на установилия се в страната нов режим. Още повече, че той оказва пълна подкрепа на новата власт, когато страната трябва да бъде защитена от настъплението на германската армия. Фактически, става дума за защитата на Русия, без оглед на политическата система. Тъкмо патриотичните, антигермански подбуди са водещи за Пехливанов. Та нали ако немците бяха превзели Петроград и довели там собствено марионетно правителство, както в гетманска Украйна, положението в цялата страна, а не само на контролираните от болшевиките територии, тотално би се променило. Например, какво би се случило, с недоизградените още алтернативни антиболшевишки държавни структури в южна и източна Русия, чиито лидери, както е известно, имат проантантовска и антигерманска ориентация? По

тези причини не отговаря на истината твърдението, че Пехливанов защитава само Съветска Русия. Но както и да е, приносът на Пехливанов в събитията от края на Първата световна война на Източния фронт трудно може да бъде надценен.

След като заплахата от германско нашествие е била ликвидирана, пролетта и лятото на 1918 г., стават за Пехливанов период на рутинна служба във формированията на завесата, период на усилена работа за изграждането на Червената армия. Тежкото положение на семейството го принуждава през есента на 1918 г. да постави личните интереси над служебните, да избяга от Червената армия на юг, при белите. Между героичната защита на червения Петроград от немците в началото на 1918 г. и последвалата я измяна към съветската власт обаче няма противоречия, ако се отчита този факт, че Пехливанов служи на страната, а не на режима.

Не разполагам с данни за активна служба на Пехливанов при белите, запазени са само откъслечни сведения за този период. Трябва да се отбележи, че не само Пехливанов преминава от червените към белите. Дори в сравнително ограничената корпорация на офицерите от ГЩ е имало стотици като него, да не говорим за офицерството като цяло. Идейните лутания и неопределеността са били типични за поведението на офицерите по време на Гражданската война. В лагера на червените бившите офицери са били под постоянно подозрение, новите стопани на Русия са ги възприемали като нелоялни, дори враждебно настроени елементи. Създалата се в лагера на белите обстановка е била по-благоприятна за офицерството и затова натам (предимно на юг и изток) се устремява потокът от преминали на противниковата страна офицери. Обаче към бившите военни специалисти белите също се отнасят с недоверие. Положението на тези, които не са били приети нито в единия, нито в другия лагер е било твърде сложно, често даже трагично. Пехливанов е имал успешен изход от тази неприятна ситуация - той се завръща в родината си, в България, което му позволява да забрави ужасите на Гражданската война в Русия и да избегне репресиите от страна на победилите болшевики.

Животът на Пехливанов в България е подобен на живота на руските офицери-емигранти, които се заселват в различни страни, с тази разлика, че той се е намирал в родината си и не е усещал езиковата и културна изолация. Въпреки това, той не е бил приет на военна служба и е бил принуден да търси други източници за препитание. Материалното положение на семейството на Пехливанов в началото на 20-те години на миналия век е било крайно неблагоприятно, но с течение на времето животът се нормализира.

По-голямата част от живота на Пехливанов протича в България, обаче неговите най-ярки и значителни страници преминават в Русия. С пълно основание може да се каже, че синът на България Йордан Пехливанов изиграва видна, макар и нееднозначна роля както в историята на Руския фронт на Първата световна война, така и в историята на Гражданската война в Русия.

Рапорт от командващ войските на Приамурски военен окръг на ГЩ Й.Г. Пехливанов до помощник-управляващия военное министерство, главния управляващ канцелярията на комисара по военните дела и хабаровския съвет на войнишките депутати. 11 януари 1918 г.²⁵¹

Командующий войсками
Приамурского военного округа
Генерального Штаба
Пехливанов
№ 1

11 января 1918 г.

Хабаровск – Петроград

Пом[ощнику] Управляющего военным министерством
К^о Главноуправл[яющему] Канцелярией
Комиссара по Воен[ным] делам
К^о Хабаровск Совет Солдат[ских] депутатов

Рапорт

Ко дню моего приезда в округ²⁵² 20го декабря – краевая власть была представлена в лице Вр[еменного] коллектива из 4-5 лиц краевого комитета Р. и С.Д.²⁵³, председатель и остальные члены краевого комитета и совет разъехались на праздники с тем, чтобы собраться после нового года – числа 3-5 января.

Областные власти были представлены: а) Приморской области (Владивосток) – в лице областного земства, склонного идти на коалицию с советом Р. и С.Д., и б) Амурской области (Благовещенск) – в лице областного земства, не признающего советской власти.

Казачество, как Амурское, так и Уссурийское, замкнулось в своих границах и, по-видимому, не признавало никакой власти, в том числе и власти командующего войсками.

22 декабря п[рошлого] г[ода] я переговорил с вр[еменным] председателем коллегии краевого комитета, которому заявил о признании мною советской власти, несмотря на то, что мое назначение на должность командующего войсками состоялось до октябрьской революции (20 окт. 1917 г.)²⁵⁴, а также о том, что программа моей предстоящей работы будет изложена перед краевым комитетом, которому я предоставлю утвердить программу или отвести мое назначение. В тот же день я подписал приказ о вступлении в командование, о чем донес комиссару по военным делам и сообщил ГУГШ, а 23 декабря принял начальствующих лиц, управления и штаб округа.

Во вр[емя] пр[иема] штаба ко мне явились комиссар штаба округа и член краев[ого] комит[ета], которые предложили мне явиться в краевой комитет для обсуждения вопроса о моем вступлении в должность. Мне пришлось уверить, что прием штаба никакого значения не имеет.

После этого ко мне явились вр[еменный] председатель коллектива с комиссаром штаба и заявили, что коллектив не берет на себя право утвердить меня в должности и не может допустить, будто бы на основании постановления краевого комитета, моего вступления в должность.

Надо полагать, что подобного постановления краевого комитета Р. и С.Д.²⁵⁵ не было, так как выдать мне выписку из протокола об этом коллектив отказался; тем не менее, коллектив решил остановить рассылку приказа, якобы с целью оградить себя от ответственности перед краевым комитетом за неисполнение его постановления. Впредь до съезда членов комитета мне было предоставлено право: а) организовать при штабе разработку моего плана реорганизации ополченского корпуса в корпус народных войск и б) знакомиться с округом на местах, оставив во вр[еменное] командование Генер[ала] Мандрыка.

Временный коллектив краевого комитета состоял из лиц бывшего комиссариата, перекрасившегося в полубольшевиков, солдат ополчен[ческого] корпуса: [И.П.] Кальмановича²⁵⁶, [Д.] Носок[-Турского], Линнос и др[угие]²⁵⁷ молодые люди, ни чем не связанные с краем, относящиеся критически к декретам Народного Правительства – постольку-поскольку и, конечно, совершенно, не сведущие в военных вопросах²⁵⁸.

24 декабря из бесед с управляющим государственным казначейством в Хабаровске выяснилось, что с 13 ноября прекратилось поступление денежных знаков из Петрограда и что наличность в 2 миллиона рублей будет израсходована в течение первых же дней января месяца. Между тем, на содержание войск и военных учреждений округа требуется до 5 мил. руб. в месяц. Ясно, что с роспуском абсолютно не нужных ополченцев надо было спешить; тоже самое нужно было куда-нибудь отправить и в[оенно]пленных – около 10 тыс. солдат и 5 тыс. офицеров, на которых требуется громадная сумма денег.

В тот же день²⁵⁹ я отбыл во Владивосток, а Подполковник [К.К.] Акинтиевский приступил²⁶⁰ спешно готовить²⁶¹ план реорганизации ополченского корпуса.

По пути во Владивосток я вызвал на ж[елезно]д[орожную] ст[анцию] Никольск-Уссурийский начальника гарнизона, членов солдатской секции совета и председателя совета ([А.М.] Красноще-

ков – эмигрант из Америки, недавно прибывший в край) и в общих чертах познакомил их с моим планом.

27^м декабря во Владивостоке, собрав начальствующих лиц, комиссаров крепости²⁶², управляющего отделением Государственного банка и главного контролера для выяснения положения дел в крепости и в порту, а также наличие средств казны²⁶³. Коменданту крепости мною была поставлена задача представить мне к 3-му января план сокращения гарнизона крепости²⁶⁴. Лишних солдат разместить по городам для поддержания власти советов вместо ополченцев²⁶⁵.

В следующие два дня я посетил Владивостокский совет Р. и С.Д., где беседовал с г.г. [Н.М.] Любарским, уезжавшим в тот же день в Петроград, [К.А.] Сухановым и др[угими] членами комитета; ознакомил их с финансовым положением казны и со своим планом работ в округе; г. Любарского просил похлопотать в Петрограде относительно высылки из пределов округа в[оенно]пленных²⁶⁶. Во Владивостоке я посетил бюро Приморского земства, вошедшего в коалицию с фракцией большевиков, и познакомил бюро с моей программой, которая была встречена с полным сочувствием.

Утром 30^м декабря я отбыл обратно в Хабаровск²⁶⁷. По пути²⁶⁸ я предполагал ознакомиться с лагерем в[оенно]пленных и с положением Усурийского казачества, на что понадобилось бы двое суток времени. Вместо этого я решил ехать прямо в Хабаровск проверить там работу Акинтиева, дать ему дополнительные указания, послать Вам отчет о моей работе и ехать в тот же²⁶⁹ день в Амурскую область с расчетом прибыть обратно в Хабаровск числа 5^м января, т.е. ко времени съезда членов краевого комитета.

К 1-му января в комиссии Акинтиева уже выяснилось полная ненадобность для нужд округа и полная непригодность для других военных целей²⁷⁰ 8^м ополченского корпуса; что для охраны в[оенно]пленных, важнейших сооружений ж.д. и др. достаточно иметь несколько команд из эвакуированных с фронта, общей численностью около 1.500 чел.²⁷¹. Об этом мною была составлена Вам депеша, но, думаю, что она задержана комиссаром при штабе²⁷². По мере сведения дружин ополченского корпуса полагалось²⁷³ их штабы²⁷⁴ расквартировать по местечкам, селам и станицам в виде ячеек корпуса народных (местных) войск. Первая задача этих штабов – вести точный учет военнообязанных и добровольцев на своей территории, а также снаряжение, вооружение и довольствие добровольцев на случай их призыва. Таким образом, параллельно с роспуском ополченцев был бы создан корпус народных войск. Я ни сколько не сомневался, что мой план реорганизации корпуса встретит полное²⁷⁵ сочувствие со стороны краевого комитета.

Однако вышеуказанная группа лже-большевиков усмотрела в моей программе опасные лично для себя замыслы как делегаты от ополченского корпуса и взяла меня под подозрение как назначенного вр[еменным] правительством.

1го Января надо было составить ответ на ноту командира японского крейсера (эскадры). Мною были даны для этой цели Генерал-Майору [В.Н.] Доманевскому и дипломатическому чиновнику нижеследующие основные мысли: а) что за безопасность японских подданных я не ручаюсь²⁷⁶, и б) что в случае высадки десанта для охраны японских подданных – японские части или команды должны поступать в подчинение местных военных властей (коменданта крепости Владивосток, Нач[альни]ка гарнизона Никольск-Уссурийский), чтобы эти высаженные части могли бы отсылаться обратно на суда по минованию в них надобности²⁷⁷.

Коллегия краевого комитета резко разошлась с моим мнением относительно содержания ответа на ноту и, вместо того, чтобы лишь задержать отправку депеши (что и было ими сделано), задержали мою поездку в Амурскую область; в момент отхода поезда мой вагон был по их распоряжению отцеплен, я был доставлен в помещение краевого комитета, где совместно обсуждался текст ответа; мой ответ не удовлетворил коллегия, которая находила, что этим я хотел завлечь к нам японцев. Ознак[омившись] с редакц[ией] телеграммы, я действительно убедился, что мои мысли искажены и что эта редакция не сходится с прочитанным мне по телефону нач[альником] штаба проектом ответа²⁷⁸.

С 1-го января я был изолирован у себя на квартире. 3-го января съехались члены краевого комитета; к этому же времени был готов мой план реорганизации ополченского корпуса. Я был готов выступить перед комитетом в полном его составе с изложением моей программы. Но выступление мое в комитете этим лицам не было угодно. Они постарались скрыть меня от комитета и 4го января отправили меня из Хабаровска²⁷⁹. Надо думать, что мне выдан соответствующий паспорт.

Итак, я провел на свободе всего 10 суток на территории округа; из них 4 дня в пути²⁸⁰; за эти дни я установил связь исключительно с представителями советской власти и Приморским земством, признающим эту власть; не признающих власти Народных Комиссаров – Амурское земство и оба казачества не успел даже видеть²⁸¹. Вся моя энергия была направлена к выяснению дел в округе и к подготовке плана реорганизации ополчен. корпуса для выступления с этим планом перед краев. комитетом.

Вы знаете меня как офицера Генер[ального] Штаба, мое происхождение и воспитание в демократической²⁸² стране Болгарии, мое исключительное военное образование²⁸³, мое деятельное участие в Болгаро-Турецкой войне²⁸⁴, что во время корниловского выступления я был выдвинут армейскими организациями на должность начальника штаба фронта (имею документ), что во второй половине октября я был вызван в Петроград, как офицер Генер[ального] штаба, выдвинутый войной, что здесь мне делались разные предложения, от которых я решительно отказался и что я принял последнее предложение, имея в виду создать корпус народных (местных) войск, который мог бы служить оплотом демократического порядка в крае и прототипом при создании таких же войск по всей России²⁸⁵.

К концу января мы имели бы первый корпус народных войск, готовый отстоять завоевания революции²⁸⁶.

Прошу доложить о вышеизложенном в коллегии комиссаров по военным делам или вызвать меня для доклада лично²⁸⁷ о положении Дальнего Востока, настоятельно требующего принятия со стороны Народного правительства исключительных мер; этим, быть может, придется закончить мое горячее желание послужить России на ее далекой окраине²⁸⁸.

Что касается моей виновности, то здесь может быть речь только о подозрении, но лишь со стороны лично заинтересованных членов краевого комитета делегатов ополчен[ческого] корпуса.

Моя деятельность в 10-ти дневный период подготовки к вступлению в должность и по разработке плана реорганизации войск не содержит никаких преступных действий. Никаких секретных распоряжений я не отдавал; шифрованных депеш не посылал. Все мои телеграммы проходили через штаб, где находятся комиссары комитета, имеющие право задерживать или приостанавливать любые распоряжения и даже приказы. Кроме того, все депеши цензурировались комитетскими комиссарами на телеграфе. Таким образом, ни одно из моих распоряжений не могло бы быть проведено в жизнь помимо согласия комитета.

РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 7-11об. Чернова. Оригинал. Написано е с мастило, поправките са направени с молив.

Анкета на Й. Г. Пехливанов. 1937 г.
Семеен архив (София). Публикува се за първи път.

ЦЕНА 2 ЛВ

ИНЖЕНЕРНО-АРХИТЕКТНА КАМАРА — СОФИЯ

№ 2508

Надгледван извън
страница на № 32 гр. XII,
С. В. 6, 4^а от Нар.
казенъ за Гербове
знаци.

ЛИЧНИ СВЕДЕНИЯ

№ на картончето

за инж. Кордана Пехливанов

1.	Име Собствено Бащино Презиме (името съ което се подписва да се подчертае)	Кордана Корнелиев Пехливанов
2.	Специалност и акад. титла (ако има повече специалности изброяват се, а главната се подчертава)	Архитектурен инженер свои, технически
3.	Вид на свободна практика (планове и ръководство, пред- ставителство, предприемаче- ство, технич. ръковод., и др.)	Техническо ръководство на собств. фирма "Улсуб" № 13038 от 26. 12. 1936.
4.	Какъ се упражнява свободна практика? (самостоятелно, въ съдружие, въ технич. бюро и кое и др.)	Въ изолационен Бюро свои работи
5.	Има ли регистрирана фирма? (ако има да се укаже броя на държ. №, и № на прот. на обл. съд.)	"Инженерно бюро Кордана Пехливанов" д.в. брой 283/36 прот. съд. обл. съд. № 2654 от 13. XI. 1936
6.	Персоналъ (съ какъвъ персонал работи инж. или архитекта: число на хората и длъжноститъ, които изпълняват)	/
7.	Постоянно мѣстожителство и адресъ	гр. (с.) София околия домъ: ул. Раковски № 118 телефонъ № 264/11 бюро: ул. _____ № _____ телефонъ № _____
8.	Мѣсторождение	гр. (с.) София околия _____
9.	Дата на раждането (по старъ и новъ стилъ)	година 1877 месецъ "Април" день 22 сф. нов стилъ Май 7 5-
10.	Възраст на 1. I. 1938 год.	година 59 месеци 7 дни 26-
11.	Семеино положение (Нежененъ, жененъ, вдовещъ и пр.)	жененъ
12.	Възраст на членоветъ на семеиството Самостоятелни членове на семеиството	жена 62 години, дете / год. дете / година. дете / година, дете / год. дете / година. сина / години, синя / год. синя / година. дъщеря 24 години, дъщеря / година, дъщеря / година.

13.	Средно образование	завършено: в гр. <u>Солун</u> , учебно заведение <u>Васина училищна родба</u> на деня <u>7</u> , месец <u>Август</u> , година <u>1898</u>
14.	Висше техническо образование	завършено: в държава <u>Русия</u> , гр. <u>Петроград</u> име на учебното заведение <u>Артган Академия</u>
15.	Дата на завършване на висшето техническо образование	дата на дипломата: год. <u>1906</u> месец <u>Юни</u> ден <u>26</u>
16.	Друго завършено висше образование и докторат	специалност <u>Селскостопански науки</u> завършено: в гр. <u>Петроград</u> , учебно заведение <u>Васина Училища</u> <u>26</u> ден <u>26</u> месец <u>1909</u> год.
17.	Каква чужда езичи владее? (говоримо и писмено или само говоримо?)	<u>Руски, французески, турски,</u> <u>азербайджански и английски</u>
18.	Стаж (ако е освободен, посочва се на какво основание)	отъ _____ деня _____ месец _____ година до _____ деня _____ месец _____ година въ: освободен: <u>Капитан завършило образование</u> <u>1902-1906 г.</u>
19.	Държавен изпит (съг. чл. 36 от закона за М. о. с. п. б., ако е освободен посочва се на какво основание)	положен на _____ деня _____ месец _____ год. освободен: <u>Нис Служба отговорило</u>
20.	Получил право на техническа практика	съ заповед № <u>18</u> (дата) <u>1915 г.</u> държавен вестник брой <u>218</u> год. <u>1915</u> <u>№ 2190 -</u>
21.	Земал ли е държавна или общинска служба? (каква длъжност, отъ кога до кога и къде?)	<u>Офицер на 86 артилерийска дивизия</u> <u>от 1.1.1898 г. до 1.10.1910</u>
22.	Каква частна работа е вършил до сега? (отъ кога до кога и къде?)	<u>Технич. държавна при. Никола Филар</u> <u>Технически Школовски 1928-1932</u> <u>Технически ръководство постройка</u> <u>Класически Мобили 932-34, Месинг</u> <u>град 935, Кайкити 936, Зол Зол 8С-935</u>
23.	Получава ли пенсия? (размър, и видъ на пенсията, отъ кое учреждение и отъ кога?)	<u>НС</u>

24.	Съ какви данъци е облажен като инженеръ или архитектъ?	а) презъ 1936 г.: видъ на данъка <i>нацист</i> сума <i>900.00</i> данъчна партида № <i>24550</i> (дата) _____ или вносещъ листъ № _____ (дата) _____ б) презъ 1937 г.: видъ на данъка _____ сума _____ данъчна партида № _____ (дата) _____ или вносещъ листъ № _____ (дата) _____
25.	Членъ ли е на посмъртната каса при М. о. с. п. б.? (отъ кога, размиръ на осигуровката, редовенъ ли е?)	<i>не</i>
26.	Членъ ли е на друга взаимно-осигурителна или посмъртна каса? (отъ кога, размиръ, редовенъ ли е?)	<i>Военна взаимно-осигур. каса Утвърдила ер 1.7.32. за 10000. осигурение - - - - за 20 години редовно.</i>
27.	Отбилъ ли е военна или трудова повинност? (кога, въ коя частъ, къде и какъвъ военна чинъ има сега?)	<i>артилер., вийчук, 1893.</i>
28.	Участвалъ ли е въ войнатъ? (въ коя частъ е служилъ, отъ кога до кога и като какъвъ?) Инвалидъ ли е отъ войната?	<i>Балканска война-доброволецъ въ войскъ на 6. Фронтъ, членъ на фронтално до 6.10.1918 г. не</i>
29.	Награденъ ли е съ ордени и медали?	<i>"Св. Александър Велики" медалъ.</i>
30.	Членъ ли е въ други организации (дружества, клубове и пр.) и кои? Земе ли равнодосто място и какво?	<i>Членъ на Висшъ съюзъ Доброволци Вийчук не</i>
31.	Забележки и допълнителни сведения, (чужденциътъ да указва кога си приселъ бълг. подданство.)	<i>Билъ е на Балканска война въ Русия по времененъ малъ въ вѣстасноста не двукратно малъ на Франц и Германия отъ 1910 до 1920.</i>

Внесълъ съмъ въ Б. з. к. банка *Варна* вноса съ бордеро (квитанция) № *29764* (дата) *16. XI. 37* лева 200 аванс срещу встъпительната вноса, чийто размиръ ще се определя въ годишното събрание.

Заявявамъ, че горнитъ сведения сж вѣрни и че сж дадени лично отъ менъ.

Моля да бѣда записанъ за членъ на Инженерно-архитектурната камара.

гр. (село) *София* (дата) *16. XI. 37* (подписъ) *Нардженковъ*

¹ Пехливанов Ю. Вооруженные силы Болгарии // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1912. № 33. Сентябрь. С. 1368. Запазен е стилът на автора.

² По-подробно вж.: Ганин А.В. Корпус офицеров Генерального штаба в годы Гражданской войны 1917-1922 гг.: Справочные материалы. М., 2009.

³ По-нататък името на Пехливанов се изписва така, както е прието в съвременния български език – Йордан.

⁴ Може да се спомене само една кратка бележка: Николаев П.А. И.Г. Пехливанов // Военно-исторический журнал. 1981. № 1. С. 95-96. Вж. и энциклопедическата статия: Пехлеванов И.Г. // Псковская энциклопедия. Псков, 2003. С. 535.

⁵ Вж. кратката справка за Пехливанов: Танчев И. Българи в чуждестранни военноучебни заведения (1878-1912). София, 2008. С. 175. Изразявам своята благодарност на к.и.н. В.Б. Каширин за предоставената възможност да се запозная с това издание.

⁶ Вж., напр.: Стрекалов И.И. Создание войск завесы (февраль-май 1918 года): Исторический очерк. М., 2001. С. 7-8.

⁷ Барбасов А.П., Золотарев В.А. О прошлом во имя грядущего: традиции российско-болгарского боевого содружества. М., 1990. С. 212-213; Великий Октябрь и защита его завоеваний. Т. 1. М., 1987. С. 392, 398; В.И. Ленин в Октябре и в первые годы Советской власти. Л., 1970. С. 220; История ордена Ленина Ленинградского военного округа. М., 1974. С. 33, 46; Каатарадзе А. Военспец в революции // Переписка на исторически теми. Диалог ведет читатель. М., 1989. С. 186; Кораблев Ю.И. В.И. Ленин и создание Красной армии. М., 1970. С. 212; Крах первого нашествия империалистов на страну Советов. М., 1973. С. 78; Кузьмин Г.В. Разгром интервентов и белогвардейцев в 1917-1922 гг. (научно-популярный очерк). М., 1978. С. 59-60; Минц И.И. Год 1918-й. М., 1982. С. 90; Муратов Х.И. Первый советский главковерх. М., 1979. С. 98; Панайотов П. Болгары в борьбе за Советскую власть 1917-1920. София, 1967. С. 82, 90; Пак той. Болгарски интернационалисти в борбата за перемогу і захист Радянської влади // Український історичний журнал. 1986. № 11. С. 101; Петров В.И. Непокорившиеся кайзеровскому нашествию. М., 1988. С. 44; Пак той. Отражение страной Советов нашествия германского империализма в 1918 году. М., 1980. С. 89, 108, 110, 112; Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. Участие болгарских интернационалистов в Великой Октябрьской социалистической революции и защите ее завоеваний. М.-София, 1981. С. 403; Томан Б.А. За свободную Россию, за свободную Латвию: Латышские стрелки и красногвардейцы в первый год советской власти. М., 1975. С. 90; Фрайман А.Л. Революционная защита Петрограда в феврале-марте 1918 г. М.-Л., 1964. С. 150-151, 188-189, 194-195; Человек с ружьем. Воспоминания. Документы. Очерки. Л., 1988. С. 19 и др.

⁸ Каатарадзе А.Г. Военные специалисты на службе Республики Советов 1917-1920 гг. М., 1988. С. 196..

⁹ Вж., напр.: Акунов В. „А был ли мальчик?“ или 23 февраля как «День порабитителей Отечества» - <http://www.proza.ru/2008/07/20/227>; Лискин И. 23 февраля – День порабитителей Отечества // Наши вести (Санта Роза, Калифорния). Издание Союза чинов Русского корпуса. № 450/2751. 1998. Март. С. 20-21; Мионов В. 23 февраля. История фальсификации // Новый Часовой (Санкт-Петербург). 1994. № 1. С. 39-42.

¹⁰ В личните дела на Пехливанов като роджена дата се посочва 7 октомври 1876 г. В свидетелството за свето кръщение, издадено на 19 юли 1946 г. и в писмо на дъщерята на Пехливанов, Кира Пехливанова до историка П.А. Николаев от 16 март 1980 г. се посочва датата – 12 април 1877 г. Кира Йордановна специално отбелязва, като нейният баща е роден «в деня на обявяването на Освободителната руско-турска война, в която неговият по-голям брат Добри участва като опълченец и загива на Шипка» (по други данни, умира от получените рани по-късно). Чичото на Йордан Георгиевич, художникът Димитър Добрович, се сражава в армията на Джузепе Гарибaldi – Государственный архив новейшей истории Псковской области (ГАНИПО). Ф. 9837. Оп. 1. Д. 117. Л. 1. Изразявам своята благодарност към сътрудниците на архива М.А. Кисельова и Е.Л. Лысых, които любезно ми предоставиха ко-

пие от този документ. Същата дата фигурира в копие от кръщелното свидетелство от 1946 г. (кръщението е извършено на 20 април 1877 г.). В анкетата на Й.Г. Пехливанов, попълнена в София през 1937 г., той отбелязва, че е роден на 22 април 1877 г. по стар стил, 5 май по нов. В семейството за достоверна рождена дата на Пехливанов се счита 12 април 1877 г.

¹¹ Данните за служба на Пехливанов са взети от неговите лични дела към 22 август 1917 г. (Росийский государственный военный архив (РГВА). Ф. 37562. Оп. 1. Д. 1. Л. 1-10); към 24 октомври 1917 г. (Пак там. Л. 21-26; към 14 януари 1914 г. – Российский государственный военно-исторический архив (РГВИА). Ф. 409. Оп. П/с. П/с 36-475).

¹² РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 1. Л. 2об.

¹³ Шапошников Б.М. Воспоминания. Военно-научные труды. М., 1982. С. 130-131.

¹⁴ Список офицеров Болгарской службы, окончивших курс Николаевской академии генерального штаба (ныне Императорской Николаевской военной академии) // Известия Императорской Николаевской военной академии (Санкт-Петербург). 1913. № 37. Январь. С. 134-145; Танчев И. Пос. съч.

¹⁵ Пехливанов Ю. Вооруженные силы Болгарии // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1912. № 33. Сентябрь. С. 1379.

¹⁶ Айрапетов О.Р. Внешняя политика Российской империи 1801-1914. М., 2006. С. 550.

¹⁷ По-подробно за В.В. Пушкирарова вж.: Литературное наследство. Т. 92. Александр Блок: Новые материалы и исследования. Кн. 5. М., 1993. С. 43; Косик В.И. Русские краски на балканской палитре: художественное творчество русских на Балканах (конец XIX – начало XXI века). М., 2007. С. 104; Пак той. Софии руский уголок. Очерки со стихами о русских, покинувших Россию после октябърской революции 1917 года и последовавшей за ней гражданской войны. М., 2008. С. 137-141; Каназирска М. В.В. Пушкирева – Н.А. Котляревски // «Погасло дневное светило...» Руската литературна емиграция в България 1919–1944. София, 2010. С. 370-392; Руский некрополь в София. М., 2011. С. 282-283.

¹⁸ Каназирска М. Пос. съч. С. 372, 378.

¹⁹ Пак там. С. 378.

²⁰ Рукописный отдел Института русской литературы (Пушкинского Дома; РО ИРЛИ). Ф. 135. Д. 1020. Л. 5.

²¹ Зачертано – да фиксирам.

²² Кабинетская ул., 12 – петербургски адрес на Котляревски и Пушкирарова.

²³ Котляревски.

²⁴ Написано с мастило. По-нататък - с молив.

²⁵ Очевидно името на парахода.

²⁶ По-нататък е зачертано – как /като/.

²⁷ По-нататък е зачертано – бы/бих/

²⁸ РО ИРЛИ. Ф. 135. Д. 1020. Л. 1-4.

²⁹ Николаев П.А. И.Г. Пехливанов // Военно-исторический журнал. 1981. № 1. С. 95; Он же. На защиту Петрограда! Л., 1986. С. 244; Пехлеванов И.Г. // Псковская энциклопедия. Псков, 2003. С. 535; Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. Участие болгарских интернационалистов в Великой Октябрьской социалистической революции и защите ее завоеваний. М.-София, 1981. С. 403.

³⁰ Пехливанов Ю. Вооруженные силы Болгарии // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1912. № 33. Сентябрь. С. 1379.

³¹ Каширин В.Б. Высший и старший командный состав армий стран Балканского полуострова в оценках и суждениях русских военных специалистов в начале XX века // Человек на Балканах глазами русских. СПб., 2011. С. 221.

³² Капитан Пехливанов. Вооруженные силы Болгарии // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1913. № 38. Февраль. С. 231.

³³ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 1. Л. 8об.

³⁴ Писмо на внучката на Й.Г. Пехливанов М.В. Арсениева до автора. 04.12.2013.

³⁵ Капитан Пехливанов. Война на Балканах. Действия на Восточном театре // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1913. № 43. Июль. С. 999-1023.

³⁶ Пак там. С. 999.

³⁷ Пак там. С. 1015-1016.

- ³⁸ Пак там. С. 1022.
- ³⁹ Пак там. С. 1023.
- ⁴⁰ Пехливанов И. Война на Балканах. Мобилизация болгарской армии // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1913. № 46. Октябрь. С. 1493-1503.
- ⁴¹ Пак там. С. 1503.
- ⁴² Пехливанов И. Война на Балканах. Действия на Фракийском театре // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1913. № 47. Ноябрь. С. 1671-1688.
- ⁴³ Пак там. С. 1678.
- ⁴⁴ Пехливанов И. Война на Балканах. Военные действия на Фракийском театре. Лозенградская операция // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1914. № 49. Январь. С. 53-77; № 50. Февраль. С. 281-317; № 51. Март. С. 503-523; № 53. Май. С. 811-836.
- ⁴⁵ Пехливанов И. Действия полевых болгарских армий во Фракийской равнине // Известия Императорской Николаевской военной академии. 1914. № 54. Июнь. С. 1003-1022.
- ⁴⁶ *Général Percin*. Боевая связь сверху и снизу. СПб., 1912.
- ⁴⁷ *Kirkov K.* Записки по военной педагогике (Психология, обучение и воспитание). СПб., 1913.
- ⁴⁸ Ново-Александрия се е намирала на 23 версти от Ивангород.
- ⁴⁹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 1. Л. 4-4об.
- ⁵⁰ РГВИА. Ф. 400. Оп. 12. Д. 27209. Л. 215об.
- ⁵¹ Пак там.
- ⁵² Запазена е телеграма на Пехливанов от 7 януари 1917 г. до Пушкарьова по случай награждаването ѝ с Георгиевски медал 3-та ст. (РО ИРЛИ. Ф. 135. Д. 1020. Л. 20).
- ⁵³ Пак там. Л. 7.
- ⁵⁴ Пак там. Л. 8.
- ⁵⁵ Пак там. Л. 9.
- ⁵⁶ Пак там. Л. 10.
- ⁵⁷ Российский государственный исторический архив (РГИА). Ф. 718. Оп. 1. Д. 23. Л. 13.
- ⁵⁸ РО ИРЛИ. Ф. 135. Д. 1020. Л. 11-13.
- ⁵⁹ Пак там. Л. 12, 16, 24, 26; РГИА. Ф. 718. Оп. 1. Д. 23. Л. 13об.
- ⁶⁰ РО ИРЛИ. Ф. 135. Д. 1020. Л. 19.
- ⁶¹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 1. Л. 4об.
- ⁶² Пак там. Л. 4об.-5об.
- ⁶³ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 11.
- ⁶⁴ РГВИА. Ф. 2003. Оп. 1. Д. 1316. Л. 77.
- ⁶⁵ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 11.
- ⁶⁶ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 1. Л. 21об.
- ⁶⁷ Бахметевский архив Колумбийского университета (ВАР). К.К. Akintievskii papers. Box 2.
- ⁶⁸ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 1.
- ⁶⁹ Пак там. Л. 7-11об. Публикува се в приложението.
- ⁷⁰ РГВА. Ф. 4. Оп. 14. Д. 2. Л. 2-6.
- ⁷¹ Пехливанов не е получил такъв пропуск – А.Г.
- ⁷² ВАР. К.К. Akintievskii papers. Box 1.
- ⁷³ РГВА. Ф. 4. Оп. 14. Д. 2. Л. 2.
- ⁷⁴ Пак там.
- ⁷⁵ *Аблона Н.Е.* КВЖД и российская эмиграция в Китае: международные и политические аспекты истории (первая половина XX в.). М., 2004. С. 86.
- ⁷⁶ Бахметевский архив Колумбийского университета (ВАР). К.К. Akintievskii papers. Box 1.
- ⁷⁷ Пак там.
- ⁷⁸ По-подробно вж.: Героические годы борьбы и побед. Дальний Восток в огне Гражданской войны. М., 1968. С. 30.
- ⁷⁹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 7.
- ⁸⁰ Пак там. Л. 11.
- ⁸¹ РГВА. Ф. 4. Оп. 14. Д. 2. Л. 3.
- ⁸² ВАР. К.К. Akintievskii papers. Box 1.
- ⁸³ Пак там.

- ⁸⁴ Пак там.
- ⁸⁵ РГВА. Ф. 4. Оп. 14. Д. 2. Л. 3.
- ⁸⁶ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 9об.
- ⁸⁷ РГВА. Ф. 4. Оп. 14. Д. 2. Л. 4.
- ⁸⁸ Пак там. Л. 5.
- ⁸⁹ Пак там.
- ⁹⁰ ВАР. К.К. Akintievskii papers. Box 1.
- ⁹¹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 11.
- ⁹² Пак там. Л. 11об.
- ⁹³ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 23. Л. 1-4.
- ⁹⁴ Пак там. Л. 2.
- ⁹⁵ Пак там. Л. 2об.
- ⁹⁶ Пак там. Л. 3об.
- ⁹⁷ Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. Участие болгарских интернационалистов в Великой Октябрьской социалистической революции и защите ее завоеваний. М.-София, 1981. С. 403; *Барбасов А.П., Золотарев В.А.* Указ. соч. С. 212.
- ⁹⁸ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 3. Л. 20об.
- ⁹⁹ По германски данни. *Петров В.И.* Непокорившияся кайзеровскому нашествию. М., 1988. С. 38; *Он же.* Отражение страной Советов нашествия германского империализма в 1918 году. М., 1980. С. 80-81.
- ¹⁰⁰ Российский государственный архив социально-политической истории (РГАСПИ). Ф. 71. Оп. 33. Д. 496. Л. 4.
- ¹⁰¹ *Николаев П.А.* На защиту Петрограда! Л., 1986. С. 20.
- ¹⁰² *Верцинский Э.А.* Год революции. Воспоминания офицера генерального штаба за 1917-1918 года. Таллин, 1929. С. 50-56. В работата на А.Г. Кавтарадзе са дадени погрешни данни за датата, причините и състава на участниците в съвещанието, в което е участвал Пехливанов (*Кавтарадзе А.Г.* Военные специалисты на службе Республики Советов 1917-1920 гг. М., 1988. С. 67).
- ¹⁰³ История ордена Ленина Ленинградского военного округа. М., 1974. С. 31.
- ¹⁰⁴ *Базанов С.Н.* Демобилизация действующей армии в ноябре 1917 г. – марте 1918 г. и ее последствия // Военная интервенция и Гражданская война в России (1918-1920 годы). М., 2009. С. 50.
- ¹⁰⁵ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 102-102об.
- ¹⁰⁶ *Фрайман А.Л.* Революционная защита Петрограда в феврале-марте 1918 г. М.-Л., 1964. С. 188.
- ¹⁰⁷ РГВА. Ф. 33892. Оп. 1. Д. 3. Л. 201.
- ¹⁰⁸ Има се пред вид двуглавият орел върху знака на Академията.
- ¹⁰⁹ Архив Гуверовского института (Hoover Institution archives, Stanford university, HIA). Pavel P. Petrov collection. Box 1. Folder 3.
- ¹¹⁰ РГВА. Ф. 544. Оп. 1. Д. 1991. Л. 109, 116об.
- ¹¹¹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 103-103об.
- ¹¹² Пак там. Л. 105.
- ¹¹³ *Фрайман А.Л.* Пос. съч. С. 189.
- ¹¹⁴ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 108.
- ¹¹⁵ Пак там Л. 109-109об.
- ¹¹⁶ Пак там Л. 110.
- ¹¹⁷ Пак там Л. 111.
- ¹¹⁸ Тези спомени са били записани от дъщерята на Пехливанов, Кира Пехливанова през 1969 г. в Москва и се съхраняват в колекцията на П.А. Николаев. Цит. по: *Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 245-246.
- ¹¹⁹ Директивы командования фронтов Красной армии (1917-1922 гг.). Т. 1. Ноябрь 1917 г. – март 1919 г. Сб. док. в 4-х т. М., 1971. С. 110.
- ¹²⁰ Пак там; *Петров В.И.* Отражение страной Советов. С. 109.
- ¹²¹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 113.
- ¹²² Пак там. Л. 114-114об.

- ¹²³ *Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 109.
- ¹²⁴ Следователно данните на П.А. Николаев, че Пехливанов е пристигнал в Луга едва на 27 февруари не съответстват на действителността (*Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 108).
- ¹²⁵ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 115об.
- ¹²⁶ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 3. Л. 15.
- ¹²⁷ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 118об.
- ¹²⁸ *Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 95.
- ¹²⁹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 38.
- ¹³⁰ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 11. Л. 9-9об.
- ¹³¹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 5. Л. 36.
- ¹³² РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 9.
- ¹³³ Пак там. Л. 65.
- ¹³⁴ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 126об., 130, 137об.; РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 47.
- ¹³⁵ РГВА. Ф. 3. Оп. 1. Д. 78. Л. 64.
- ¹³⁶ Пак там. Л. 57.
- ¹³⁷ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 132.
- ¹³⁸ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 19.
- ¹³⁹ РГВА. Ф. 3. Оп. 1. Д. 78. Л. 62.
- ¹⁴⁰ Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. С. 420. В работата си П.А. Николаев за дата на тази телеграма неизвестно защо посочва 3 март, което съществено променя логиката на случващото се (*Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 126).
- ¹⁴¹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 1. Л. 36.
- ¹⁴² РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 129.
- ¹⁴³ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 50-50об.
- ¹⁴⁴ Пак там. Л. 19.
- ¹⁴⁵ Пак там. Л. 27.
- ¹⁴⁶ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 137. П.А. Николаев дава преувеличени данни – 3000 души (*Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 102).
- ¹⁴⁷ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 72.
- ¹⁴⁸ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 25.
- ¹⁴⁹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 138.
- ¹⁵⁰ Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. С. 422.
- ¹⁵¹ Директивы командования фронтов Красной армии (1917-1922 гг.). Т. 1. С. 111.
- ¹⁵² РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 134.
- ¹⁵³ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 53.
- ¹⁵⁴ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 3. Л. 7; Д. 6. Л. 66-67.
- ¹⁵⁵ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 1. Л. 44.
- ¹⁵⁶ *Бонч-Бруевич М.Д.* Вся власть Советам. Воспоминания. М., 1957. С. 244-245; *Кавтарадзе А.Г.* Военные специалисты. С. 68.
- ¹⁵⁷ *Фрайман А.Л.* Пос. съч. С. 151.
- ¹⁵⁸ *Кавтарадзе А.Г.* Военные специалисты. С. 70.
- ¹⁵⁹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 138; Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 19; Д. 10. Л. 112.
- ¹⁶⁰ *Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 114-115.
- ¹⁶¹ Рождение Красной армии. Публ. В.В. Душенькина и Н.М. Вьюновой // Советские архивы. 1968. № 1. С. 19.
- ¹⁶² РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 52; Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 136.
- ¹⁶³ РГВИА. Ф. 544. Оп. 1. Д. 1991. Л. 34-35об.
- ¹⁶⁴ Пак там. Л. 37.
- ¹⁶⁵ Пак там.
- ¹⁶⁶ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 139.
- ¹⁶⁷ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 1. Л. 55.
- ¹⁶⁸ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 140.
- ¹⁶⁹ Пак там. Л. 140об.; Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 24.
- ¹⁷⁰ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 140об.
- ¹⁷¹ Дом на военния министър – А.Г.

- ¹⁷² РГВА. Ф. 3. Оп. 1. Д. 78. Л. 83-84; също публ. в: Директивы главного командования Красной армии (1917-1920). Сб. док. М., 1969. С. 26-27.
- ¹⁷³ Вж., напр.: РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 4. Л. 44.
- ¹⁷⁴ *Фрайман А.Л.* Пос. съч. С. 194.
- ¹⁷⁵ РГВА. Ф. 1. Оп. 1. Д. 466. Л. 6об.
- ¹⁷⁶ *Фрайман А.Л.* Пос. съч. С. 221.
- ¹⁷⁷ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 141.
- ¹⁷⁸ Пак там. Л. 143.
- ¹⁷⁹ Съставено по: РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 141об.-142; *Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 103.
- ¹⁸⁰ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 130-131. Тази заповед неоднократно е била публикувана в различни издания. Вж., напр.: Рождение Красной армии. С. 24-25; Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. С. 422-424; Директивы командования фронтов Красной Армии (1917-1922 гг.). Т. 1. С. 105-107; *Николаев П.А.* На защиту Петрограда! С. 228-230.
- ¹⁸¹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 1. Л. 69.
- ¹⁸² РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 3. Л. 2.
- ¹⁸³ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 1. Л. 109.
- ¹⁸⁴ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 9. Л. 28а.
- ¹⁸⁵ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 10. Л. 2об.
- ¹⁸⁶ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 48.
- ¹⁸⁷ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 3. Л. 13об.
- ¹⁸⁸ Пак там. Л. 16.
- ¹⁸⁹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 142об.
- ¹⁹⁰ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 6. Л. 85.
- ¹⁹¹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 3. Л. 8.
- ¹⁹² Пак там. Л. 9.
- ¹⁹³ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 6. Л. 70.
- ¹⁹⁴ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 11. Л. 1; данните към 13 март – Пак там. Л. 20; вж. също така: Рождение Красной армии. С. 22.
- ¹⁹⁵ Пак там. Л. 1об.
- ¹⁹⁶ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 3. Л. 6а.
- ¹⁹⁷ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 17-17об.
- ¹⁹⁸ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 1. Л. 114.
- ¹⁹⁹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 6. Л. 91.
- ²⁰⁰ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 3.
- ²⁰¹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 6. Л. 216.
- ²⁰² РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 2-2об.
- ²⁰³ ГА РФ. Ф. Р-5881. Оп. 2. Д. 281. Л. 6.
- ²⁰⁴ Пак там. Л. 17-18.
- ²⁰⁵ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 46.
- ²⁰⁶ Пак там. Л. 99, 133.
- ²⁰⁷ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 70, 72об.
- ²⁰⁸ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 100; Д. 7. Л. 46, 60.
- ²⁰⁹ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 101.
- ²¹⁰ Пак там. Л. 104.
- ²¹¹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 43.
- ²¹² РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 10. Л. 2; Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. С. 424-425.
- ²¹³ РГВА. Ф. 3. Оп. 1. Д. 78. Л. 285.
- ²¹⁴ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 2. Л. 137.
- ²¹⁵ Пак там. Л. 142.
- ²¹⁶ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 18. Л. 64.
- ²¹⁷ РГВА. Ф. 7150. Оп. 1. Д. 7. Л. 22-23.
- ²¹⁸ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 11. Л. 17.
- ²¹⁹ Пак там. Л. 23.
- ²²⁰ Пак там. Л. 53.

- ²²¹ РГВА. Ф. 1. Оп. 3. Д. 64. Л. 67.
- ²²² РГВА. Ф. 1. Оп. 1. Д. 466. Л. 102об.
- ²²³ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 11. Л. 81.
- ²²⁴ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 6. Л. 13, 14, 17.
- ²²⁵ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 4. Л. 20.
- ²²⁶ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 5. Л. 2об., 4, 6.
- ²²⁷ ГАНИПО. Ф. 9837. Оп. 1. Д. 117. Л. 1; *Панайотов П.* Болгары в борьбе за Советскую власть 1917-1920. София, 1967. С. 90.
- ²²⁸ РГВА. Ф. 25863. Оп. 1. Д. 36. Л. 27об.
- ²²⁹ РГВА. Ф. 1. Оп. 3. Д. 64. Л. 294об.
- ²³⁰ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 7. Л. 22; Под знаменем Октября. Сб. док. и мат. Т. 1. С. 433-434.
- ²³¹ РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 12. Л. 2.
- ²³² РГВА. Ф. 37562. Оп. 1. Д. 23. Л. 9.
- ²³³ РГВА. Ф. 11. Оп. 5. Д. 90. Л. 267.
- ²³⁴ РГВА. Ф. 11. Оп. 5. Д. 122. Л. 349.
- ²³⁵ *Каминский В.В.* Выпускники Николаевской Академии Генерального Штаба на службе в Красной Армии. СПб., 2011. С. 196.
- ²³⁶ На псковских позициях. Интервью с ректором Псковского педагогического института профессором П.А. Николаевым // Человек с ружьем. Воспоминания. Документы. Очерки. Л., 1988. С. 19.
- ²³⁷ РГВА. Ф. 862. Оп. 2. Д. 17. Л. 126.
- ²³⁸ Пак там. Л. 158.
- ²³⁹ Ведомственный архив Службы безопасности Украины. Ф. 6. Д. 67093-ФП. Т. 7. Л. 237.
- ²⁴⁰ РГВА. Ф. 6. Оп. 10. Д. 11. Л. 24. По-подробно за практиката да се вземат за заложници членове от семействата на военните специалисти вж.: *Ганин А.В.* «Измена и предательство повлечет арест семьи...» Заложничество семей военспецов – реальность или миф? // Родина. 2010. № 6. С. 70-75.
- ²⁴¹ РГВА. Ф. 33892. Оп. 1. Д. 43. Л. 139об.
- ²⁴² Съобщено от внучката на Й.Г. Пехливанов М.В. Арсениева на автора. 05.07.2011.
- ²⁴³ РГВА. Ф. 40238. Оп. 1. Д. 44. Л. 286.
- ²⁴⁴ *Ганин А.В.* Корпус офицеров Генерального штаба. С. 377, 582.
- ²⁴⁵ По-подробно вж.: *Трофимов М.Ю.* Генеалогическое древо казачьего рода Шайтановых // Недбаевские исторические чтения, Омск, 2012. С. 317-332.
- ²⁴⁶ Архив еврейской истории. Т. 1. М., 2004. С. 57-58.
- ²⁴⁷ ГА РФ. Ф. Р-5796. Оп. 1. Д. 12. Л. 123об.
- ²⁴⁸ Съобщено от внучите на Й.Г. Пехливанов Л.В. Нечаев и М.В. Арсениева на автора. 05.07.2011.
- ²⁴⁹ ГАНИПО. Ф. 9837. Оп. 1. Д. 117. Л. 1об.-2об. Частично публикувано със значителни редакторски грешки и съкращения в: На псковских позициях. Интервью с ректором Псковского педагогического института профессором П.А. Николаевым // Человек с ружьем. Воспоминания. Документы. Очерки. Л., 1988. С. 19-20..
- ²⁵⁰ *Каназирска М.* Указ. соч. С. 388; Русский некрополь в Софии. М., 2011. С. 261-262.
- ²⁵¹ Черновата на рапорта е намерена в личния фонд на Пехливанов в РГВА. В бележките са дадени зачертаните от Пехливанов фрагменти. В квадратни скоби са дешифрирани съкращенията и добавени инициалите на споменатите лица.
- ²⁵² По-нататък е зачертано: (г. Хабаровск)
- ²⁵³ Рабочих и солдатских депутатов.
- ²⁵⁴ По-нататък е зачертано: и поставил его в известность относительно моей программы: реорганизация ополченного корпуса в корпус народных (местных) войск и сокращение до мин расходов казны на военное ведомство, в том числе и на содержание казачьих сотен, сокращение гарнизона Владивостока и т.п.
- ²⁵⁵ По-нататък е зачертано: по-видимому,
- ²⁵⁶ Правилното е – Калмановича.
- ²⁵⁷ По-нататък е зачертано: случайные

²⁵⁸ По-нататък е зачертано: например, под их руководством краевой комитет решил упразднить должность командира ополченского корпуса и штаб ополченского корпуса, на несурзность такого постановления при условиях реорганизации корпуса им и было мною указано.

²⁵⁹ По-нататък е зачертано: заявив коллегии краевого комитета, что ко времени съезда членов комитета будет готов план отпуска ополченского корпуса и формирование корпуса народных (местных) войск,

²⁶⁰ По-нататък е зачертано: вместе со штабом

²⁶¹ По-нататък е зачертано: мой доклад согласно данных мною основных положений

²⁶² По-нататък е зачертано: и пригласил на совещание председателя и членов солдатской секции совета

²⁶³ По-нататък е зачертано: На совещании и здесь выяснилось наличие финансового кризиса.

²⁶⁴ По-нататък е зачертано: до min, оставив необходимое (? – А.Г.) число солдат для охраны грузов и крепостных сооружений.

²⁶⁵ По-нататък е зачертано: Этот план тоже подлежал рассмотрению в краевой комитет.

²⁶⁶ По-нататък е зачертано: Советовался также с ними по вопросу о том, делать ли мне визиты консулам или нет, но ни к какому определенному решению так и не пришли. Между тем, с консулами необходимо было войти в сношение по поводу морской перевозки прибывающих в[осенно]пленных итальянцев и чехословаков (5-7000). Вызванный мною для этой цели по телеграфу из Хабаровска дипломатический чиновник при бывшем комиссаре, отказался приехать под предлогом болезни, поэтому мне пришлось обратиться к отставному подполковнику Боткину, который от моего имени вел переговоры с консулами, т.к. я решил визитов им не делать.

²⁶⁷ По-нататък е зачертано: перед отправлением поезда из Владивостока в Хабаровск ко мне в вагон явился комендант крепости с докладом о том, что прибыл на рейд японский крейсер и что ожидается прибытие второго крейсера. Цель их прибытия – охрана интересов японских подданных.

²⁶⁸ По-нататък е зачертано: в Хабаровск

²⁶⁹ По-нататък е зачертано: на следующий

²⁷⁰ По-нататък е зачертано: посылки на фронт

²⁷¹ По-нататък е зачертано: вместо 20.000 ополченцев.

²⁷² По-нататък е зачертано: При этом мною было установлено

²⁷³ По-нататък е зачертано: использовать

²⁷⁴ По-нататък е зачертано: для перехода к новому их расквартированию

²⁷⁵ Тук и по-нататък е подчертано в самия документ.

²⁷⁶ По-нататък е зачертано: с 30 декабря началось прибытие Уссурийской казачьей дивизии, частью в пути разоруженной красногвардейцами; на почве озлобления казаков могли бы начаться столкновения казаков с ополченцами в Никольск-Уссурийском, где много японцев

²⁷⁷ По-нататък е зачертано: Дешпа ответа должна была быть подписана дипломатическим чиновником.

²⁷⁸ По-нататък е зачертано: в чем я усматриваю подлог со стороны последнего или дипломатического чиновника Куренкова.

²⁷⁹ По-нататък е зачертано: под наблюдением сдуших в Петроград на морскую конференцию делегатов Амурской речной флотилии.

²⁸⁰ По-нататък е зачертано: не успел даже вступить в командование и выступить со своей программой перед красивым комитетом или советом;

²⁸¹ По-нататък е зачертано: Кажется совершенно ясным, что этим людям не угодно было иметь командующего с волей и программой.

²⁸² По-нататък е зачертано: архидемократической

²⁸³ По-нататък е зачертано: окончил первым по выпуску Михайловскую артиллерийскую академию и академию Генерального штаба с правом занесения имени на почетную мраморную доску;

²⁸⁴ По-нататък е зачертано: мой печатный труд по поводу этой войны, мой печатный труд по «Военной педагогике» о воспитании и образовании современных народных войск (350 стр.) и мое выдающееся участие в настоящей войне, где я на должностях офицера Генер[ального]

штаба получил кроме всех боевых и Георгиевские награды: оружие, офицерский крест и почетный солдатский Георгиевский крест по присуждению всех частей дивизии;

²⁸⁵ По-нататък е зачертано: В необходимости формирования этих войск вследствие разрушения фронта и тыла я был глубоко убежден и, наконец, Вы знаете, с каким усердием и упорством я готовился к выполнению этой миссии в Петрограде.

²⁸⁶ По-нататък е зачертано: и сражаться за них. Признавая исключительную важность и спешность создания таких войск,

²⁸⁷ По-нататък е зачертано: с тем, чтобы я мог получить подтверждение моих полномочий и, не теряя времени, вернуться к своему посту, т.к. в округе совершенно нет людей, сколько-нибудь пригодных к созидательной работе в духе времени или же получить другое назначение в действующей армии.

²⁸⁸ По-нататък е зачертано: где совершенно нет людей для созидательной работы в духе времени (по-нататък зачертаното не се чете – А.Г.).

БЪЛГАРИНЪТ ЗАЩИТИЛ РУСИЯ

Издание първо на български език

© А.В. Ганин – автор

Мария Арсениева – превод от руски

Светослав Арсениев – редактор

Долорес Николова,

Ксения Бендерова – предпечатна подготовка

„Милена-принт“ – печат

София, 2014

ISBN 978-954-90703-5-4

